

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
YENİ MEDYA VE İLETİŞİM YÖNETİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İFŞANIN SOSYAL MEDYADA İNTİKAM VE
CEZALANDIRMA ARACI
OLARAK KULLANIMI: FACEBOOK, TWITTER
VE INSTAGRAM ÖRNEĞİ

Dilek SAKA
2501160967

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Seher ER

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : DİLEK SAKA Numarası : 2501160967
Anabilim Dalı / Tanıtım/Yeni Medya ve Danışmanı : DOÇ. DR. SEHER ER
Anasanat Dalı / Programı : İLETİŞİM YÖNETİMİ/YÜKSEK LİSANS
Tez Savunma Tarihi : 28.08.2019 Saati : 11.00
Tez Başlığı : İFŞANIN SOSYAL MEDYADA İNTİKAM VE CEZALANDIRMA ARACI OLARAK KULLANIMI: FACEBOOK, TWITTER VE INSTAGRAM ÖRNEĞİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ. DR. SEHER ER		Kabul
2-PROF. DR. NİLÜFER SEZER		Kabul
3-DOÇ. DR. NEBAHAT ÇOMAK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. SEDA ÇAKAR MENGÜ		
2-DR. ÖĞR. GÖREVLİSİ KORHAN MAVNACIOĞLU		

ÖZ

**İFŞANIN SOSYAL MEDYADA İNTİKAM VE CEZALANDIRMA
ARACI OLARAK KULLANIMI: FACEBOOK, TWITTER VE
INSTAGRAM ÖRNEĞİ**

Dilek SAKA

Sosyal medyada çok sayıda içerik paylaşılmakta, yapılan paylaşımların altında yatan amaçlar da çeşitlilik göstermektedir. Bazı içeriklerin paylaşılmasındaki amacın intikam ve cezalandırma olduğu değerlendirilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde ifşa ile intikam ve cezalandırma kavramları incelenmiş ve sosyal normlar ile teşhir yaptırımı üzerinde durulmuştur. Sosyal medya aracılığıyla gerçekleşen ifşa pratiği incelendiğinde farklı şekillerde tezahür ettiği görülmektedir. İkinci bölümde bu konu incelenmiştir. İntikam ve cezalandırma amacıyla sosyal medyada başvurulanan ifşa eylemi ise “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ve “siber taciz” olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Özellikle “intikam pornosu” örneklerinde görüldüğü üzere sosyal medyada ifşa edilen içerikleri mahremiyet ihlallerinden ayrı değerlendirmek birçok durumda olanaklı değildir. Bu nedenle tezimizin üçüncü bölümünde mahremiyetin korunmasına yönelik yasal ve prosedürel düzenlemelere değinilmiştir. Bu kapsamda Facebook, Twitter ve Instagram sosyal ağları araştırmaya dahil edilmiş; örnek olaylar internet haber sitelerine yansıyanlar arasından seçilmiştir. Çalışma, nitel bir araştırma olup tarama modelinde yapılmıştır. Veriler betimsel analiz yöntemiyle kategorize edilmiştir. Toplam 30 örnek olay incelenmiş ve bu örnek olaylarda ifşa edilen 15 farklı içeriğe rastlanmıştır. Bu içerikler arasında “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ve “siber taciz” kategorilerine ait örnekler bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Sosyal Medya, İfşa, Cezalandırma, İntikam Pornosu, Çevrimiçi Utandırma

ABSTRACT

**USING DISCLOSURE AS A TOOL FOR REVENGE AND
PUNISHMENT ON SOCIAL MEDIA: FACEBOOK, TWITTER
AND INSTAGRAM SAMPLE**

Dilek SAKA

A great number of content is shared on social media, and underlying purposes of sharings also vary. It's considered that the purpose of sharing some content is revenge and punishment. In the first section of the study, the concepts of disclosure as well as revenge and punishment were examined, and social norms and exposure sanction were emphasized. When the practice of disclosure via social media is examined, it's observed that disclosure occurs in many forms. The second section addresses this topic. The act of disclosure performed on social media for revenge and punishment is examined under three titles as "online shaming", "revenge porn" and "cyber harassment". Especially, as observed in the "revenge porn" samples, assessing the content disclosed on social media differently from the violations of privacy is impossible in many cases. Therefore, the third section of thesis addresses the legal and procedural regulations for the protection of privacy. In this respect, the social networks "Facebook, Twitter and Instagram" were included in the research, and sample cases were selected among those displayed on the news websites. In this qualitative study, the screening model was used. The data were categorized by using the descriptive analysis method. A total of 30 sample cases were examined and 15 different disclosure contents were found in these sample cases. These contents involved samples of categories "online shaming", "revenge porn", and "cyber harassment".

Keywords: Social Media, Disclosure, Punishment, Revenge Porn, Online Shaming

ÖNSÖZ

Tez kapsamında sosyal medyada gerçekleşen ifşa eylemine intikam ve cezalandırma amacıyla başvurulduğu konusu internet haber sitelerine yansımış olaylar üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte tezin amacı, Türkiye’de en aktif kullanılan sosyal medya platformları arasında yer alan Facebook, Twitter ve Instagram üzerinden intikam ve cezalandırma amacıyla ifşa edilen davranışların neler olduğunun incelenmesi ve incelenen örnek olayların “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ya da “siber taciz” başlıklarından hangisinin kapsamına girdiğinin ortaya konulmasıdır. Kimi zaman mağdurlarını intihara götürecek derecede mahremiyet ihlallerine de neden olan ve kişilerin gerçekte yaşamına çeşitli şekillerde nüfuz eden etkileriyle ifşa tehdidine dikkat çekmektir. Tez, Türkiye’de sosyal medyada intikam ve cezalandırma amacıyla ifşaya başvurulmasına “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ve “siber taciz” çerçevesinde odaklanan ilk çalışmadır. Bununla birlikte Türkçe alanyazında “intikam pornosu” ve “çevrimiçi utandırma” ile ilgili bir çalışmaya da rastlanamamıştır. Çalışma bu kavramlar üzerinden ifşa olgusunu inceleyen ilk çalışma olması bakımından önemlidir.

Bu çalışma boyunca bana yol gösteren, değerli vaktini ayırarak sabrını ve desteğini benden bir an olsun esirgemeyen çok değerli hocam Doç. Dr. Seher ER’e teşekkür eder; saygılarımı sunarım.

İSTANBUL-2019

Dilek SAKA

İÇİNDEKİLER

ÖZ	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
TABLolar LİSTESİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İFŞA, İNTİKAM VE CEZALANDIRMA

1.1. İfşa Kavramı	4
1.2. İntikam Kavramı	5
1.2.1. İntikam Sözcüğünün Epistemolojik Açıdan Tanımı ve İntikamla Benzer Kavramlar	5
1.2.1.1. İntikam Kavramının Tanımı	7
1.2.2. İntikamın Yararlarına ve Zararlarına Yönelik Değerlendirmeler	8
1.2.3. İntikam Eylemini Etkileyen Faktörler ve İntikam Eyleminin Motivasyonları	12
1.3. Cezalandırma	16
1.4. Sosyal Kontrol ve Sosyal Kontrolle İlişkili Kavramlar	20
1.4.1. Değerler	20
1.4.2. Sosyal Normlar	21
1.4.3. Sapma ve Sosyal Kontrol	24
1.4.4. Yaptırım	26
1.5. Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası	27

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYADA İFŞA

2.1. Sosyal Medyada İfşa	32
2.2. İntikam ve Cezalandırma Eylemlerinin İnternet Ortamında Gerçekleşmesinin Olası Nedenleri.....	36
2.3. Sosyal Medyada İfşanın İntikam ve Cezalandırma Bağlamında Tezahür Ettiği Çerçeveler	38
2.3.1. Siber Şiddet	38
2.3.1.1. Çevrimiçi Utandırma	40
2.3.1.2. İntikam Pornosu	44
2.3.1.3. Siber Zorbalık (Siber Taciz).....	47
2.3.1.4. Siber Linç	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MAHREMİYETİN KORUNMASINA YÖNELİK YASAL VE PROSEDÜREL DÜZENLEMELER

3.1. Türkiye’de İfşa Tehdidine Karşı Mahremiyetin Korunmasına Yönelik Yasal Düzenlemeler	51
3.1.1. Özel Hayatın, Hayatın Gizli Alanının, Kişilik Hakları ve Kişisel Verilerin Tanımı, Kapsamı ile İç Hukuktaki Yerleri	52
3.2. Çeşitli Hukuk Dallarında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması	57
3.2.1. 1982 T.C. Anayasası	57
3.2.2. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu	57
3.2.3. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu	58
3.2.4. TCK’da Bilişim Alanında Suçlara İlişkin Düzenlemeler.....	58
3.2.5. TCK’da “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar”.....	59
3.2.5.1. Haberleşmenin Gizliliğini İhlal (Madde 132)	59

3.2.5.2. Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi Ve Kayda Alınması (Madde 133)	61
3.2.5.3. Özel Hayatın Gizliliğini İhlal (Madde 134)	62
3.2.5.4. Kişisel Verilerin Kaydedilmesi (Madde 135).....	62
3.2.5.5. Verileri Hukuka Aykırı Olarak Verme Veya Ele Geçirme (Madde 136)	63
3.2.5.6. Nitelikli Haller (Madde 137)	63
3.2.6. 5651 Sayılı Kanun’da Kişilik Haklarının ve Özel Hayatın Gizliliğinin İhlaline Yönelik Hükümler	64
3.2.6.1. Kanunun 9. Maddesi.....	65
3.2.6.2. Kanunun 9/A Maddesi.....	69
3.3. 5651 Sayılı Kanun’a Göre İçeriğe Erişimin Engellenmesinde Kullanılan Yöntemler.....	72
3.3.1. IP Engelleme	72
3.3.2. DNS Engelleme.....	73
3.3.3. URL Engelleme.....	73
3.4. İfşa Tehdidine Karşı Mahremiyetin Korunmasına Yönelik Prosedürel Düzenlemeler	74
3.4.1. Facebook, Twitter ve Instagram’da Uyar-Kaldır Yönteminin İşleyişi	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYADA İFŞANIN İNTİKAM ALMA VE CEZALANDIRMA AMACIYLA KULLANIMINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Problemi	77
4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	78
4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	79
4.4. Araştırmanın Yöntemi.....	82
4.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	83

4.6. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması.....	84
4.7. Araştırmanın Bulguları Ve Bulguların Değerlendirilmesi.....	84
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	106

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Instagram, Twitter ve Facebook'ta yıllar bazında gerçekleşen vaka sayıları.....	94
Tablo 2: İfşanın hangi yolla gerçekleştirildiğine ilişkin frekans ve yüzde değerleri.....	94
Tablo 3: İfşa edilen içeriğin konusuna göre frekans ve yüzde değerleri.....	95
Tablo 4: İfşa edilen içeriklerin “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ve “siber taciz” kategorileri bazında frekans ve yüzde değerleri.....	101
Tablo 5: İfşa edilen içeriğin kamuya açık bir ortamda gerçekleşip gerçekleşmemesine göre kategoriler.....	101
Tablo 6: İfşa edenler ile ifşa edilenler arasındaki ilişkinin niteliğine göre kategoriler.....	102

KISALTMALAR LİSTESİ

BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
IP	: Internet Protocol
örn	: örneğin
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
URL	: Uniform Resource Loader
vb	: ve benzeri
vd	: ve diğerleri
vs	: vesaire

GİRİŞ

Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve Web 2.0'ın doğuşu internet temelli iletişimi dönüşüme uğratmıştır. Bu gelişmelerin bir ürünü olan sosyal medya ile mobil cihazların birlikteliği, kullanıcılarına anonim kalarak, her an, her yerden, hızlı ve düşük maliyetle enformasyonu kitlelere ulaştırabilme olanağı sağlamıştır. We Are Social'in Hootsuite ile ortaklaşa hazırladığı Ocak 2018 tarihli, "Digital In 2018 In Western Asia" başlıklı rapora göre Türkiye'nin toplam nüfusu içerisindeki internet kullanıcılarının sayısı 54,33 milyon (%67), aktif sosyal medya kullanıcılarının sayısı 51 milyon (%63), mobil cihazları ile sosyal medyayı kullananların sayısı ise 44 milyondur (%54). En çok kullanılan sosyal medya platformları arasında ise Facebook %53 ile 2. (51 milyon aktif kullanıcı sayısı), Instagram %46 ile 4. (33 milyon aktif kullanıcı sayısı, toplam nüfusun %41), Twitter ise %36 ile 6. sıradadır (We Are Social, Hootsuite, 2018).

Mobil teknolojiler ve sosyal medyanın iletişim alanında sunduğu kolaylıklar kişiler, kurumlar, grup ya da topluluklar vs. tarafından farklı amaçlarla kullanılmakta ve bu bağlamda paylaşımların içerikleri de çeşitlilik göstermektedir. Mobil cihazlarla kaydedilen videolar ya da çekilen fotoğraflar anlık olarak paylaşılabilmekte ve sosyal medya aracılığıyla farklı platformlarda çok sayıda kullanıcıya çok kısa sürede ulaştırılabilmektedir. Mobil teknolojiler ile sosyal medyanın yaşamımıza getirdiği yenilik ve değişiklikler yalnızca enformasyonun paylaşım pratikleriyle sınırlı değildir; toplumsal ya da kişilerarası ilişkilerde çeşitli işlevler yüklenmişlerdir. Birçok platformda, içerikler bir denetime tabi tutulmadan paylaşımına sokulmaktadır. Bu da kimi durumlarda istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır. Sosyal medyada yapılan bazı paylaşımların mahremiyet ihlallerine neden olduğu açıktır. Her ne kadar bazı platformlar mahremiyet ihlaline sebebiyet veren dolaşıma sokulmuş içerikleri kaldıracak mekanizmaları işletiyor olsa da bu çoğu kez şikâyetle bağlıdır. Yayılımın hızı ve boyutu da düşünüldüğünde telafisi olanaksız zararlarla da karşılaşılabilir. Bu durum özellikle müstehcen içeriklerin paylaşılmasında vahim sonuçlara neden olurken, paylaşımlar kimi durumlarda intikam alma ya da cezalandırma amacıyla yapılabilmektedir.

İfşa etmek suretiyle intikam alma ya da cezalandırma pek çok durumda “utandırma”nın gücünden yararlanır; sosyal kontrolün sağlanmasında da yaptırım olarak ayıplama ve kınamaya başvurulmaktadır. Sosyal normun ihlal edilmesi durumunda başvuru alan ayıplama ve kınama genellikle belirli sayıda kişi tarafından çok sınırlı bir çevrede gerçekleşirken, işlenen kabahat ve/veya kişi -zamanla- insan hafızasının sınırlılıklarından dolayıyla da “unutulma”dan yararlanabilmektedir. Hatta kişinin, mekân değişimi yapmasıyla örn. iş yerinden ayrılması, ikamet ettiği semtten ya da şehirden taşınması vb. işi zamana bırakmasına da gerek kalmaz. Kişi böylelikle toplumsal tepkilerden kolaylıkla kaçabilir. İfşanın, sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilmesi ise sosyal kontrolün etkisini ve sınırlarını da değiştirmiştir. Paylaşımların çok sayıda kişiye ulaştırılabilmesi ve zaman sınırı olmaksızın internet ortamında ulaşılabilir olması vb. özellikler unutulmayı olanaksız, fiziksel mesafeleri etkisiz kılmış; ayıplamayı ve kınamayı ise binlerce (ve daha fazla) kişinin katılımına açık hale getirmiştir.

Sosyal medyada ifşaya, sosyal normları ihlal eden davranışlara karşı utandırmanın gücünden yararlanarak kişilerden intikam almak ya da onları cezalandırmak amacıyla da başvurulmaktadır. Bunların dışında ifşa, kişilerin küçük düşürülmesi için de kullanılmakta; bir zorbalık davranışı olarak tanımlanmakta ve amacına ulaşmak için kişilerin özel verilerinin, utandırıcı bilgilerin paylaşılması yoluyla da kendini göstermektedir. İfşanın sosyal medyanın taşıdığı özelliklerden yararlanarak intikam ve cezalandırma aracı olarak kullanılmakta olduğu ve birçok durumda mahremiyete zarar verdiği düşünülmektedir. Çalışma hem bu iddiayı kanıtlamak hem de insanların hangi davranışları ifşa ettikleri sorusunu yanıtlamak amacıyla.

Bu amaçla çalışma dört bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde çalışmayla ilgili kavramlar tanımlanmış; bu kapsamda ifşa, intikam, cezalandırma, sosyal normlar ve ilişkili kavramlar ile hukuk tarihinde ifşayı yaptırım aracı olarak kullanan teşhir cezasına değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde sosyal medyada ifşa olgusu incelenmiş; intikam ve cezalandırma amacıyla ifşaya başvuru alan durumlar “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ve “siber taciz” başlıkları altında değerlendirilmiş ve kimi zaman bir sonuç olarak karşımıza çıkan “siber linç” kavramı

da incelenmiştir. Bu bağlamda sosyal medyada ifşa edilen içeriklerin bir kısmının mahremiyet ihlaline yol açtığı gözlemlenmektedir ve dünyada buna ilişkin önlemler alınmakta, yeni yasalar çıkarılmaktadır. Bu amaçla üçüncü bölümde Türkiye’de mahremiyetin korunmasına yönelik yasal ve prosedürel düzenlemeler gözden geçirilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise araştırmanın problemi, amacı ve önemi, kapsamı ve sınırlılıkları, evren ve örnekleme ile yöntemi ortaya konularak sosyal medyada intikam alma ya da cezalandırma amacıyla ifşa edilen içerikler basına yansıyan örnekleri üzerinden incelenerek sonuçlara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İFŞA, İNTİKAM VE CEZALANDIRMA

1.1. İfşa Kavramı

İfşa sözcüğü, Farsça bir sözcük olan “faş” sözcüğünden türemiştir. “Faş”, ortaya çıkmış; yayılmış, dağınık; duyulma; görünmek anlamlarına gelmektedir. “Faş etmek” fiili, açığa vurmak, dile düşürmek; “faş olmak” ise ortaya çıkmak, bilinir, konuşulur olmak anlamlarına gelmektedir (Çağbayır, 2017:1946). Farsça faş kökünden türeyen “ifşa” Arapça bir sözcüktür ve TDK (İfşa, t.y.)’nin yaptığı tanımlamaya göre “*gizli bir şeyi açığa çıkarma, yayma*” anlamı taşımaktadır.

Benzer bir anlam taşıyan “teşhir” ise Arapça kökenli bir sözcüktür ve TDK (Teşhir, t.y.)’ye göre “*gösterme; sergileme; herkese duyurma, dile düşürme; bir hükümlüyü ceza olarak halka gösterme*” anlamlarına sahiptir. Bir başka kaynaktan ise şöhret kazandırma, meşhur etme; bir suç veya cinayet hükümlüsünü ibret için halka açık bir toplanma yerine çıkarıp gösterme; sergiye koyup kamuya gösterme olarak tanımlanmaktadır. Şöhret kelimesinden türemiştir. “Şöhret” ise ad, san, ün, bilinirlik, tanınırlık; bir kişinin herkes tarafından bilinen ismi veya lakabı anlamına gelmektedir (Sami, Gündoğdu, Adıgüzel ve Önal, 2012:321, 619). “Teşhir”, yukarıda da ifade edildiği gibi Arapça’dan Türkçe’ye geçmiş olup, İşler (1997:133) “meşhur etmek, ayıbını yaymak, itibarını zedelemek” anlamı taşıyan sözcüğün, dilimizde bu anlamlarıyla da kullanılmasının yanında anlam kaymasına uğrayarak “gösterme, sergileme” anlamında da yaygın olarak dillendirildiğini belirtmiştir.

Bu tanımlardan yola çıkılarak hem gizli bir şeyin açığa çıkarılması, hem de onun yayılmasını ifade etmekte olan “ifşa” sözcüğü tez kapsamında incelenecek olan örnek durumları ve tezin işlemiş olduğu konuyu açıklamada “teşhire” göre daha kapsayıcı ve tanımlayıcı bir anlam taşımaktadır. Bununla birlikte konu bütünlüğü içerisinde yukarıda sayılan anlamları gereğince “teşhir” sözcüğünün de kullanımı kaçınılmazdır. İki sözcüğün de taşıdıkları anlamlar itibarıyla birbirlerine benzedikleri ve birbirleriyle kesiştikleri noktalar vardır. Her ikisinin de yayma, bir topluluğa

duyurma anlamı taşımasına karşın, yapılan tanımlar çerçevesinde “ifşa” ile “teşhir” kavramları arasındaki temel farkın şu şekilde olduğu değerlendirilmektedir: “İfşa” ile kastedilenin gizli yada gizli kalması istenen bir şeyin açık edilmesi iken “teşhir”de sözü edilen gösterme olgusunun yalnızca sergileme, yayma, topluluğa duyurmayla sınırlı kaldığı; gösterilen şeyin ise gizli yada açık, gizlenmesi istenen yada istenmeyen olup olmadığına ilişkin bir ayrım bulunmamaktadır.

1.2. İntikam Kavramı

İntikam, çoğunlukla olumsuz şeyleri çağrıştıran, zarar veren ve istenmeyen bir olgu olarak değerlendirilir. Adugit de (2008:11) bunu “reddedilmesinin gerekliliği en çok vurgulanan duyguların başında o geliyor” diyerek ifade etmektedir. Ne var ki bu duygunun önüne geçmek her zaman olanaklı değildir. İntikam gerek bireyler gerekse de toplumlar ve devletler tarafından ilk çağlardan beri hissedilen bir zarara karşı başvurulmuş bir araç olmuştur.

1.2.1. İntikam Sözcüğünün Epistemolojik Açıdan Tanımı ve İntikamla Benzer Kavramlar

İntikam, Arapça kökenli bir sözcüktür ve TDK (İntikam, t.y.)’de “öç” sözcüğüyle tanımlanmıştır. Arapça “nkm” kökünden gelir (İntikam, t.y.). “Öç” sözcüğü ise kötü bir davranışa, söze, cezalandırma amacıyla kötülükle karşılık verilmesi veya bu yönde duyulan istek olarak ifade edilmiştir (Öç, t.y.). Bunun yanında, tanımlarda “kisas”, “ödeşme” ve “hınç” sözcüklerine de yer verilmiştir (Öç, t.y.). “Kisas”, bir suçlunun işlediği suçtan ötürü söz konusu eyleminin aynısının kendisine uygulanmak suretiyle cezalandırılması; “ödeşme” ve “suçun bedeli” (Kisas, t.y.); “hınç” ise “intikam alma duygusuyla dolu öfke ve kin” olarak tanımlanmıştır (Hınç, t.y.).

Yukarıda sayılanların dışında intikamla ilişkili ve benzer kavramlara da değinmek hem intikamın daha iyi anlaşılması hem de bu kavramlarla arasındaki farkların ortaya konulması açısından önemlidir. Bazı kaynaklarda geçtiği üzere bu kavramlar “misilleme”, “düşmanlık” ve “cezalandırma” olarak sıralanmaktadır (Çınar ve Uztuğ, 2015:42).

Hem misilleme hem de intikam kavramları adaletsizliğe karşılık gelen tepkiyi ifade eder. Buna karşın intikamla arasındaki en büyük fark intikamın kişisel bir davranış olması ve bir tepkiye dayanmasına rağmen misillemenin akılcı bir davranış olmasıdır (Çınar ve Uztuğ, 2015:44). Misillemeye amaç karşı tarafı caydırmakken ve misilleme hızlı bir tepki göstermeyi gerektirirken, intikam, uğranılan haksızlığın etkisiyle içinde bulunulan duygu durumdan kurtulmak üzere yoğun şekilde saldırganca karşılık verilmesidir; misillemeye oranla kişinin üzerinde düşünüp planlamalarını yapabileceği uzun bir süreyi gerektirir (Stuckless ve Goranson 1992'den aktaran Çoklar, 2014:22).

İntikamın konusunu, adaletsizlik algısına sebebiyet veren kişiye, kuruma karşı saldırganca davranış oluştururken “düşmanlık”, karşı tarafa güvensizliğe dayanan, art niyet ve aşağılamayı da bünyesinde barındıran olumsuz bir tutum ve saldırganlığı içerir. Karşı tarafa zarar verme isteği duygusal değil, bilişsel olarak belirlenmektedir (Barefoot, 2006; Smith, 1994; Stuckless ve Goranson, 1992; Ysseldyk, 2005'den aktaran Satıcı, 2016:73).

“Cezalandırma” konusu ilerleyen bölümlerde ele alınacağı için kavrama burada ayrıntılı bir biçimde değinilmeyecektir ancak intikam ile cezalandırma kavramları arasındaki ayrıma ilişkin alanyazında fikir birliği bulunmaması dikkat çekicidir.

Bir kısım düşünür (Nozick, 1981) intikam ve cezalandırma kavramlarını birbirinden farklı olarak değerlendirirken, bazı düşünürler bu kavramların aynı ya da birbirleriyle benzer olduğunu iddia etmişlerdir. Zaibert, (2006:85) intikam ile cezalandırmanın farklı faaliyetler olmadığını öne sürer. Barton ise, (1999:52) bir yandan intikam ile cezalandırmanın aynı olduğu yönündeki görüşlere karşı çıkarken diğer taraftan da neredeyse hiç ortak noktalarının bulunmadığı yönündeki görüşlere karşı çıkar ve intikamın cezalandırmanın bir türü olduğunu savunur. Kaufman (2013:93) da intikam ve cezalandırma arasında keskin bir ayrım yapılamayacağını ifade eder.

Zaibert'e göre, intikam ve cezalandırma arasındaki ayrıma ilişkin çok sayıda tartışmanın etrafında döndüğü temel görüş, intikamın barbarca, mantıksızca ve akıl

dışı vs. ve böylece de yersiz ve gereksiz; öte yandan ise cezalandırmanın akılcı, medeni vs. ve bu nedenle de hak verilebilir; mazur görülebilir olduğudur. Zaibert, böyle bir doktrinin aksine, cezalandırma ve intikamı birbirinden ayırt etmenin zor olduğunu iddia etmiş ve çoğu durumda intikam ve cezalandırma kavramlarının “*tek bir olguyu uygun bir şekilde tanımlamak*” için kullanıldığını ifade etmiştir (2006:82).

Başka bir açıdan ise kişilerin bir eylemin intikam olup olmadığına yönelik değerlendirmesi bir çıkarımdır ve bu nedenle aynı eylemin intikam olup olmadığı konusunda farklı kişiler farklı düşünceye sahip olabilirler (Schumann ve Ross, 2010:1195).

Yukarıda sözü edildiği üzere gerek intikam ve cezalandırma kavramları arasında tartışmaya açık olan ve üzerinde uzlaşılammış ayırım, gerekse de sözlüklerde ve alanyazında yer aldığı şekliyle misilleme, kısas gibi kavramlara tanımlarda yer verilmesi bu kavramın ayrıntılı bir biçimde irdelenmesini gerekli kılmaktadır.

1.2.1.1. İntikam Kavramının Tanımı

İntikam toplumbilim, psikoloji, felsefe, ahlak ve din tarafından olmak üzere farklı pencerelerden incelenmiş; yazın (Monte Kristo Kontu), sinema (Kill Bill), mitoloji (Medea), resim (Cain ve Abel; Herodias), tiyatro (Hamlet) vb. birçok alanda ise farklı şekillerde işlenmiştir.

Bacon (1985:72), intikamı “*vahşi adalet*” olarak tanımlar. İntikam, algılanan haksızlığa; hissedilen zarara; karşı tarafın zarar vermek, incitmek, rahatsızlık vermek amacıyla yaptığı kötülüğe karşılık olarak gerçekleştirilen bir eylemdir (Aquino, Tripp ve Bies, 2001:53; Tripp, Bies ve Aquino, 2007:31; Bies ve Tripp, 2005:67) ve bu açılardan intikamın, “*karşılıklılık ilkesinin temel bir ifadesi*” olduğu söylenebilir (McCullough, Bellah, Kilpatrick ve Johnson, 2001:602). Uğranılan zarara karşılık olarak zarar verme girişimi olan intikam (Kim ve Smith, 1993:38), mağdurla zarar veren arasındaki iki taraflı saldırganlığın bir parçası olarak görülmelidir (Bies ve Tripp, 2005:73).

İntikam farklı düşünürler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bununla birlikte intikam tanımlarının üzerinde birleştiği ortak nokta, bir adaletsizliğe ve

uğranılan bir zarara karşılık olduğu ve adaleti tesis etmeye yönelik bir işlevinin bulunduğudur. Osgood (2017:3) da intikamı adalet arayışı olarak görür ve ona göre intikam eylemine neden olan şey uğranılan zarardan ziyade haksızlıktır.

İntikam duygusunun temelinde yatan haksızlığa uğrama, şüphesiz ki maddi ya da manevi açıdan mağduriyet yaratmaktadır. Viano (1989'dan aktaran Aquino ve Byron, 2002:70) mağduriyetin, birbirini takip eden dört aşamadan meydana geldiğini savunur: İlk aşamada birey, kişi ya da kurum tarafından zarara ya da kötülüğe maruz kalmaktadır. İkinci aşamada birey bu kötülükleri adaletsiz olarak değerlendirmektedir. Bir sonraki aşamada, kendini mağdur olarak görenlerden bazıları aile üyeleri, yetkililer vb. kişileri ikna etmek suretiyle sosyal onay kazanmaya çabalarlar. Dördüncü aşamada ise mağduriyet iddialarını dış çevreye de kabul ettirmek suretiyle mağduriyetlerini resmîleştirirler. Bununla birlikte, intikam ile ilgili gözden kaçırılmaması gereken nokta adaletin yasal bir yetkiye dayanmadan sağlanmasıyla ilgili olduğudur (Bies, Tripp, 2005:67).

İntikam duygusu çeşitli yönlerden ve zengin terimlerle tanımlanabilir. Bu yönler ihlal hissini, çaresizlik hissini, yoğunluk ve kalıcılığı içerir ki intikam duyguları bazen günler, aylar ve hatta daha uzun bir zaman boyunca sürebilir (Bies, Tripp, 2005:72).

İntikam tanımlarındaki ayrım, kimi zaman da düşünürlerin intikama yönelik değerlendirmelerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, yukarıda da sözü edildiği üzere intikama kin ve öfkenin yanı sıra çaresizlik, haksızlığa uğramışlık hissi vb. duygular da eşlik etmektedir. Bu nedenle intikamı tanımlarken düşünürlerin intikamın yararlarına ve zararlarına yönelik değerlendirmelerini de göz önünde bulundurmak gereklidir.

1.2.2. İntikamın Yararlarına ve Zararlarına Yönelik Değerlendirmeler

İntikama yönelik iki farklı bakış açısından söz edebiliriz: Kimi düşünürler intikamı zarar verici ve medeni toplumda yeri olmayan bir olgu olarak görürken (Elster, 1990; Uniacke, 2000) kimileri ise intikamı gerekli ve yararlı bulmuşlardır

(Tripp, Bies ve Aquino, 2002; Nozick, 1981; Barton, 1999). Yapılan araştırmalar sonucunda ise iki farklı görüşü de destekleyecek verilere ulaşılmıştır.

Nozick (1981:365-366), intikamcı cezalandırmanın kimi zaman haklı ve yerinde olduğunu öne sürmüştür. Bunun nasıl mümkün olabileceğini, intikamcı cezalandırmanın altında yatan başka hangi gerçeklerin bulunduğunu, böyle bir cezayı gerektirecek başka nelerin doğru olduğunu araştırmış ve intikamcı cezalandırmanın bazen yerinde görülmesinin ve talep edilmesinin nasıl mümkün olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Axelrod (1984) iş birliğini korumanın en etkili yolunun “tit-for-tat” yani bir nevi kısasa kısas stratejisiyle karşılıklılık ilkesi çerçevesinde gerçekleşeceğini bilgisayarda düzenlenen oyun (prisoner’s dilemma) turnuvalarıyla göstermiştir. Bies ve Tripp (2005:67-68; 1998’den aktaran Aquino vd. 2001:52)’e göre intikam kişilerarası saldırganlığı konu alır ve intikam motivasyonu içeren saldırganlık adaletsizlikleri düzeltmek suretiyle intikam alanların yanı sıra onların mağdurları ve seyircileri için de yararlıdır. Daima kötü değildir ve bazı olumsuz davranışları engeller. Denzler, Förster ve Liberman da (2009:95) intikamcı eylemlerle meşgul olmanın intikamcı için yararlı etkileri olduğunu göstermişlerdir. Sembolik (rn. voodoo bebeğini bıçaklama) ya da hayal edilmiş intikam, öfkenin yol açtığı çeşitli tutumları sergilemeyi azaltmıştır. Başka bir deyişle, amacına ulaşmasa ve sembolik dahi olsa agresif eylemde bulunmak, bireylere yönelik fiili saldırganlığı azaltmıştır.

Yukarıda görüldüğü üzere intikamın olumlu yönlerinin bulunduğunu savunan dşnrlere karşın olumsuz yönlerinin bulunduğunu savunanlar ve bu görüşü destekleyen araştırmalar da vardır: Uniacke (2000:67-68) intikamın zararlı olduğunu ve intikamın altında yatanın karşı tarafa acı çektirmek olduğunu öne sürmüştür. Boon, Deveau ve Alibhai (2009:759) de, romantik ilişkiler çerçevesinde intikam olgusunu inceleyen çalışmalarında bu görüşü destekler sonuca ulaşmıştır. Buna göre intikam isteğinin altında yatan motivasyonlardan “*karşı tarağı cezalandırmak*” ve “*adalet dengesinin sağlanması*” %10,3 paya sahipken, “*uğranılan zarara karşılık verme isteği*”nin payı %36,2’dir. Adaletten farklı olarak, intikam alma odaklı ceza isteği kişiseldir. Amacı eşitliği geri kazanmak değil, öfkenin getirdiği rahatsızlık hissini ortadan kaldırmaktır ve her zaman mantıklı bir eylem değildir (Stuckless & Goranson, 1992’den aktaran Ho, 2001:366).

Elster'e göre ise insanlar, amaçlarını gerçekleştirmek için en iyi aracı seçme yetisine sahiptirler. İntikam almanın herhangi bir faydasının bulunmamasına karşın kimi durumlarda bazı riskleri veya bir bedeli olabilir. Birçok intikam eylemi dürtüseldir ve bir öfke anının sonucudur. Bu açılardan intikam almak akılcı değildir (1990:862). İntikam yıkıcı sonuçlara sahip akıldışı bir eylemdir. İntikam almak, karşı tarafın da intikam alması sonucunu doğurabilir ki bu bir intikam döngüsü yaratabilir (Kim ve Smith, 1993:38). Bu varsayım, kan davalarını ve bunların kimi zaman neden yıllar boyu sürdüğünü de açıklayabilmek açısından önemlidir (Tezcan, 1981). Stillwell, Baumeister ve Del Priore'in (2008:257) araştırması da bu varsayımı doğrular niteliktedir. Araştırma, intikam alanların almış oldukları intikamı orantılı olarak değerlendirmelerine karşın intikam alınanların intikamı ölçsüz ve aşırı bulduklarını; her iki tarafın da kendisini mağdur olarak değerlendirdiğini ortaya koymuştur. İntikamın orantılılığına ilişkin bu algı farklılığının, eşitliğin sağlanması adına şiddetlenen bir intikam döngüsüne neden olabileceği değerlendirilmiştir.

İntikam eyleminin olumsuz ruhsal sonuçlarıyla ilgili araştırma yapanlar arasında McCullough ve diğerleri (2001:609) intikamcılığın nevrozizmle pozitif yönde, yaşam doyumu ile negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. İntikamcı kişilerin yaşam doyumunun düşük olduğundan hareketle bu kişilerin kişilerarası uyumlu ilişkiler sürdürmekte de zorluk yaşayabileceklerini öne sürmüşlerdir. Carlsmith, Wilson ve Gilbert (2008:1323)'in araştırması, intikam alanların suçlu hakkında daha fazla düşündüklerini ve bu düşüncenin olumsuz etkilere neden olduğunu göstererek intikam almanın olumsuz sonuçlara neden olduğunu ve faili cezalandıranların cezalandırma şansına sahip olmayanlardan daha mutsuz olduklarını ortaya koymuştur. Witvliet (2001:216) de kişilerin ruhsal ve fiziksel sağlığı ile bağışlama arasındaki ilişkilere yönelik çalışmaları derlediği makalesinde, fiziksel sağlığı konu alan çalışmaların genellikle kalp sağlığı üzerine eğildiklerini ve bu çalışmalarda bağışlamamanın kalp sağlığını olumsuz yönde etkilediğine ilişkin dikkate değer kanıtlar olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan Williams ve Williams (1993)'ın çalışması intikam duygusuyla birlikte görülen öfke, kin gibi olumsuz hislerin kişilerin kalp sağlığına risk oluşturacak etkiye sahip olduğunu öne sürer (aktaran Witvliet, 2001:219).

Eadeh, Peak ve Lambert (2017:37), makalelerinde her iki bakış açısını da doğrulayan sonuçlar ortaya koymuşlardır. Çeşitli faktörlerin (ruh hali, dilbilimsel analizler, duygusal tepkilerin doğrudan ölçümelerini) farklı ölçümlerini kullanarak intikamın olumlu ve olumsuz duygusal sonuçları birlikte üretme kapasitesine sahip olduğunu göstermişlerdir.

Tripp ve diğerleri (Tripp, Bies 1997'den aktaran 2002:967) de birçok kişi tarafından kötü ve zararlı olarak değerlendirilmesine karşın intikamın birden fazla yüzü olduğunu; intikamın iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesinde ahlaki ilkelerin rol oynadığını öne sürmüşlerdir. Buna göre intikam almak, saldırganın yapmış olduğu hatanın farkına varmasını ve hatasını telafi etmesini sağlayabiliyorsa ya da bireyi uğradığı haksızlık nedeniyle kaybettiği statüsüne yeniden kavuşturuyorsa iyi; intikam alırken masum birine zarar veriliyor ya da misilleme amacıyla intikama başvuruluyor ise kötü olarak değerlendirilmektedir.

Bunun yanında, birçok düşünür intikamın cezalandırma ilkelerini taşıdığı konusunda hemfikirdir: Onlara göre intikamın niteliği ve niceliği söz konusu suçun neden olduğu zararın miktarıyla orantılı olmalıdır çünkü ancak öyle olduğu takdirde intikam eşitliği tesis eder (Golltwizer ve Denzler, 2009:840). İntikama yönelik değerlendirmelerde ahlaki ilkelerin yanı sıra estetik ilkeler de önemlidir ve sonuçları uğranılan zararlar orantılı olduğu durumda intikam daha fazla onay kazanmaktadır (Tripp vd. 2002:982).

İntikamın, cezalandırmadan farklı olup olmadığına yönelik ihtilaf, fayda ve zararlarına yönelik değerlendirmelerde de kendini göstermektedir. Bazı araştırmacı ve düşünürler göre intikamın altında, kişinin adaletsizliğe uğradığına ilişkin düşüncesinin yatmakta olduğundan ve intikam ile adaletsizliğin giderilmeye çalışıldığından söz etmiştik. Bu bakış açısına sahip olanlar intikamı bazı açılardan faydalı bulurken, intikamın adalet sağlamak yerine yıkıcı bir öfkenin sonucu olduğunu savunanlar onu mantıktan uzak ve zararlı bulmuşlardır.

Bazı düşünürlerce öne sürülen zararlarına ve mantıksız bir eylem olarak değerlendirilmesine karşın insanların intikama neden yöneldiği cevaplanması gereken

bir sorudur. Bu noktada intikam eyleminin motivasyonları ile intikam eyleminin şiddetini belirleyen faktörlerin neler olduğuna da değinilecektir.

1.2.3. İntikam Eylemini Etkileyen Faktörler ve İntikam Eyleminin Motivasyonları

İntikamın amacı, bir tür ödeme sağlamak; kötüden acısını çıkarmak; saldırgana hak ettiğini vermektir (Golltwizer ve Denzler, 2009:840). Üzerinde durulması gereken başka bir nokta ise intikamın motivasyon kaynaklarıdır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

İntikam, algılanan adaletsizlik durumunda karşı tarafı zarara uğratma, ona ceza verme olarak tanımlanmıştır (Stuckless ve Goranson 1992 aktaran Çınar ve Uztuğ, 2015:41). Bu açıdan bazı araştırmacılar intikamı algılanan adaletsizliği ortadan kaldırmaya yönelik bir eylem olarak görmektedirler (Adugit, 2008; Bradfield ve Aquino, 1999). Algılanan adaletsizliği ortadan kaldırma yitip gitmesi mümkün olmayan insan motivasyonlarından (Cota-McKinley, Woody, Bell, 2001:344). Adugit de, intikam duygusunun nedeninin temelinde adalet olgusuna zarar verilmesinin yattığını ifade etmiştir. Elbette bu zarar verme her zaman fiili bir duruma karşılık gelmeyebilir. Bir davranışın adaletsiz olduğuna yönelik kavrayışımızın temelinde bilişsel veriler yer almaktadır. Bu veriler yanıltıcı da olabilmektedir. Başka bir ifadeyle intikam duygusunun ortaya çıkması için gerçekten adaletsizlik yapılmış olmasına gerek yoktur; adaletsizlik yapılmış olmasına inanmak yeterlidir (Adugit 2008:17) ve algılanan adaletsizliğin boyutunun büyük olması intikam motivasyonunu artırır (Tripp vd., 2007:17).

İntikam arzusunu uyandıran şey kişinin bir başkası tarafından kasıtlı olarak ciddi şekilde zarar gördüğünü düşünmesidir (McCullough, 2008:68). Başka bir deyişle mağdurun saldırgana atfettiği suçlamanın artması, intikam motivasyonunu artırır. Suçlama ne kadar büyükse intikam motivasyonu o kadar yüksek olur. Geçerli ve adil bir nedene dayansın ya da dayanmasın uğranılan zararın büyük olması intikam motivasyonunu artırır (Tripp vd., 2007:19). Uğranılan zarar ne kadar ağırsa ve kasıtlı bir eylemin sonucuysa intikam arzusu da o kadar yoğun bir hal alır (McCullough,

2008:68). Bunun yanında mağduriyetin sıklığının artması da intikamcı davranışları artırır (König, Gollwitzer ve Steffgen, 2010:216). İntikam arzusunu ortaya çıkaran şiddetli ve kasıtlı zararların ortak noktası ise kişinin şeref duygusunu zedelemeleridir (McCullough, 2008:69).

Eşitliği sağlamak intikam için bir motivasyon kaynağıdır (Stillwell vd., 2008:257). Zarara uğramak suretiyle haksızlığa maruz kalan kişi kendisini haksızlığa uğratandan daha düşük düzeyde görüp bu durumu değiştirmek ve kendisinin uğradığı zararı karşı taraftan da çıkarmak suretiyle eşitliği sağlamak için intikam almaya yönelebilir. (König vd., 2010; McCullough vd., 2001). Crombag, Rassin ve Horselenberg (2003:342) de çalışmalarında bozulan güç dengesini yeniden sağlama amacı ile intikama başvurulduğunu doğrulayıcı verilere ulaşmışlardır. Uğranılan zarardan yalnızca maddi zararlar veya itibarın zedelenmesi anlaşılmamalıdır. Mağdurun, faili mutsuz ve incinmiş görmek istemesine karşın, failin mutlu ve keyfinin yerinde olması mağdurda olumsuz duyguları uyandırmakta, mağdurla fail arasındaki acı dengesini sağlama isteği intikam için bir motivasyon kaynağı olmaktadır (Frijda, 1994'ten aktaran Osgood, 2017:2 ve Gollwitzer ve Denzler 2009:840). Suçlunun kötü hissetmesini istemek bir sonuç değil bundan ziyade intikamın ana hedeflerinden biridir. Mağdurlar suçluyu kötü hissettirmek isteyebilirler çünkü kötü hissetmek suçlunun dersini aldığını gösterir. Böylece mağdurların suçlunun duygusal durumunu kötüleştirme arzusu suçluya bir mesaj iletmek gibi daha işlevsel gizli bir hedefe aracılık edebilir (Gollwitzer ve Denzler, 2009'dan akt. Gollwitzer vd., 2011:372).

Birçok kişi, failin, yaptığıнын farkına varması durumunda neden olduğu acının da farkına varacağını, bundan ötürü de kişinin işlediği suçun farkına varmak zorunda olduğunu düşünür (Koenig, 2000:168). Gollwitzer, Meder ve Schmitt de (2011:364) araştırmalarında bu konuyu incelemiş ve intikam arayan, haksızlığa uğramış kişilerin hangi koşullar altında tatmin olduğunu ve herkesin hak ettiğini aldığı kanaat getirdiğini aydınlatmaya çalışmışlardır. Bu noktada iki sav tartışmaya açılmıştır. Bunlardan birincisi “karşılaştırmalı acı çekme savı”dır ki, suçlunun sonuçtan acı çektiğini, mustarip olduğunu görmenin mağdurlar arasında memnuniyet yarattığını ve suçlunun hak ettiği karşılığı aldığı duygusunu uyandırmak için yeterli olduğunu öne sürer. İkincisi ise “anlama savı”dır ve buna göre intikam yalnızca, suçlu, intikamın

kendi davranışına bir karşılık olduğunu anladığında tatmin edicidir. Savları test etmek için gerçekleştirilen deneysel çalışmaların sonucunda birinci sav zayıf bir biçimde desteklenirken ikinci sav güçlü şekilde doğrulanmıştır. Buna göre intikam, suçluların neden onlara ceza verildiğini anlaması durumunda mağdurlar açısından tatmin edici olabilir. İntikam alma motivasyonlarını ve intikam amacının ortaya çıktığı koşulları açıklamaya yönelik başka bir çalışmada ise Gollwitzer ve Denzler (2009:843) intikamla suçluya bir mesaj vermenin suçlunun yalnızca acı çektiğini görmekten daha önemli olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Diğer bulgular intikamın sadece memnuniyet sağlamak ve acıyı yeniden dengelemekten daha fazlasını amaçladığı düşüncesiyle aynı doğrultudadır (Gollwitzer vd., 2011:372).

İntikamın duygusal bir tona sahip olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Öfke ve onunla ilişkili örneğin düşmanlık gibi duygular intikam için güçlü bir motivasyon kaynağıdır. İntikam sahibi bir kişinin öfke göstermesi oldukça olasıdır ve intikam alma eylemi, öfkenin neden olduğu rahatsızlık hissinden kurtulmak için temel bir rahatlama sağlama amacına sahiptir (Axelrod, 1984'den aktaran Ho, ForsterLee, ForsterLee ve Crofts 2002:366).

Haksızlığa uğramış mağdurların intikamı tercih edip etmemelerinde öfkelerinin sürekliliğinin yanı sıra intikam almaları sonucunda karşılaşacakları sonuca ilişkin değerlendirmeleri, intikam almaya ilişkin kültürel ve dini değerleri ve adaleti yerine getirebilecek dış sistemlerin varlığı da önemlidir (Schumann ve Ross 2010:1193). Aquino, Tripp ve Bies (2006:666), adaleti sağlayabilecek dış sistemlerin varlığının -ki onlar bunu prosedürel (işlemsel) adalet iklimi olarak ifade etmişlerdir- bulunmadığı durumlarda mağdurların adaleti sağlamak amacıyla intikama yönelebileceklerini saptamışlardır. Benzer şekilde Frey, Pearson ve Cohen de (2015:27) zorbalığa maruz kalma durumunda okul idaresi gibi bir otoritenin adaleti sağlayamamasının; öğretmenlerin ya da yöneticilerin çabalarının öğrenciler tarafından yetersiz olarak değerlendirilmesinin öğrencilerin misillemeye başvurmak vb. şekillerde adaleti resmî olmayan yollardan kişisel olarak sağlamaya çalışmasıyla sonuçlanabileceğini ifade etmiştir.

İntikam davranışının amaçları arasında eşitlik dengesini sağlamanın yanında ahlaki ders vermek, zedelenen itibarı onarmak da sayılabilir (McCullough, vd. 2001:602). Crombag ve diğerleri (2003:342) araştırmalarında, kişileri intikam almaya en sık iten ikinci nedenin “*kişinin zarar gören özsaygısını onarma isteği*” olduğunu öne sürmüşlerdir. Özsaygısı zarar gören ve azalan kişi, hem özsaygısını onarmak hem de olayın şahitlerine ve zarar verene karşı itibarını düzeltmek için intikam almayı tercih edebilir. İntikam, saldırganın mağdur hakkındaki inanç-tutum yapısını değiştirerek saygı duyulması ve ciddiye alınması gereken bir kişi olarak algılanmasını sağlayabilir. Kimi zaman da kişi, zarar verene, eyleminin bir bedeli olacağı mesajını vererek gelecekte kolay bir hedef olmayacağını göstermek ve yapılacak yeni bir ihlali önlemek başka bir deyişle saldırganı caydırmak amacıyla da intikam almaya yönelebilir. Kimi zaman ise kişi, kendisine yapılanın cezasız kalmayacağını göstermek, bu davranışın görmezden gelinmeyeceğine suçluyu ikna etmek amacıyla suçluya ahlaki ders vermek yoluna giderek intikam almayı tercih edebilir (Kim ve Smith, 1993:39-40; McCullough vd., 2001:602).

Yukarıda da sıralandığı üzere karşı tarafta düzelme, acı çekme ya da empati duyma vb. duygusal ya da davranışsal değişikliğe yol açmak; yaşanan acıları onarır, olumsuz duyguları düzeltmek; adaletin sağlanması; ilişkideki gücünü ya da denetimini artırmak; intikam almak için uygun fırsat yakalamak; benlik saygısını onarmak ve yinelenen kışkırtmalara bir yanıt vermek gibi nedenlerin de intikama başvurmada etkisi vardır (Boon vd., 2009:759).

Mağdurun gücü de intikam alma kararında etkilidir. Mağdurlar saldırganlardan daha güçlü olduklarında intikam almaları daha olasıdır. Bunun yanında kişisel özellikler de intikama başvurup vurmama kararında etkili olabilmektedir (Tripp vd., 2007:23, 25). İntikam alma tutumunda belirleyici olan bir diğer etken de ilişkilerdeki yakınlık derecesidir. Örneğin iki kişi arasındaki dostluk intikam alma isteğine engel olabilirken iki sevgili arasında yaşanan bir aldatma intikam alma isteğini artırabilir. Bunlar dışında birçok farklı etken intikam alma konusunda bireysel tutumu etkileyebilir: İntikam alıp almama kararı yaşa, cinsiyete, çevreye (kırsal, şehir vb.), dini tutumlara göre değişebilir (Cota-McKinley vd., 2001:344, 345).

1.3. Cezalandırma

Suç, ruh bilimi, toplum bilimi, suç bilimi, antropoloji, biyoloji gibi birçok farklı disiplin tarafından incelenmiş ve dolayısıyla farklı açılardan farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bununla birlikte çoğunlukla hukuk disiplininin konusu olmuştur (Güçlü ve Akbaş, 2016:24). Suç tanımlarındaki çeşitlilik suça bağlı olan ceza tanımlarının da çeşitlenmesine yol açmıştır. Ceza, suç işleyenlere karşı uygulanan bir yaptırımdır. Toplumsal yaşamda suçun yol açtığı sonuçlara karşı verilen toplumsal tepkiler, ceza olarak nitelendirilir (Levy-Brulh 1984'ten aktaran Güçlü ve Akbaş, 2016:24).

Hukuk disiplini tarafından işlenen ceza teorileri, cezanın hizmet ettiği amaçlar bakımından, mutlak ceza teorileri, nisbî ceza teorileri ve karma teoriler olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilir (Heinrich, 2014:10-14). Mutlak ceza teorilerine göre ceza, bir haksızlığa karşılık vermeye hizmet eder ve bu yönüyle kefarete özelliği taşır. Kant ve Hegel'e dayanan kefarete teorisine göre, cezanın faydacı bir amaca hizmet etmesi beklenmez, amaç suçlunun bedel ödemesidir, yapılmış olan kötülüğe kötülükle karşılık verilmesidir. Kısas, bu teorisin temelini oluşturur. Buna göre ceza, cezalandırmak suretiyle adaleti sağlamak için verilir (Köhler'den aktaran Heinrich, 2014:11; Kant, 1979'dan aktaran İçel ve Donay, 1987:7; Bettiol, 1978 ve Vidal ve Joseph, 1947 ve Garraud, 1913'ten aktaran Soyaslan, 2016:50).

Nisbî ceza teorileri ise, cezanın geçmişe değil geleceğe yönelik olmasını başka bir deyişle bir kısas unsuru olmaktan çok bir amacının bulunmasını amaçlar. Buna göre cezanın ana amacı, insanların suç işlemesini önlemektir. Önleme teorileri de "genel" ve "özel önleme" teorileri olmak üzere ikiye ayrılırlar. (Heinrich, 2014:11; Güriz, 2001:210; İçel ve Donay, 1987:8). Genel önleme teorileri, iki farklı şekilde işlevseldir. Birincisi, haksızlığın cezalandırılması toplumun üyelerinin iyi hissetmesine ve hukuk düzeninin korunması yönünde uygun davranışlar göstermelerini sağlar (Feuerbach, 1832'den aktaran Heinrich, 2014:12). İkincisi ise, suç işleyene ceza verilmesi suretiyle toplumun diğer üyelerine davranışlarının bir bedeli olacağı mesajını vererek gözdağı verilmesi ve böylelikle suç işlemlerinin engellenmesi şeklinde gerçekleşmektedir

(Bettiol 1978 ve Vidal, Magnol, t.y. ve Mezger, 1935'ten aktaran Soyaslan, 2016:51; Güriz, 2001:210; Ambos ve Steiner 2001 ve Momsen, Rackow, 2004'ten aktaran Heinrich, 2014:12). Özel önleme teorisi ise cezalandırılan kişiyi konu alır. Buna göre ceza, cezalandırılan açısından yeniden suç işleme konusunda caydırıcıdır. Söz konusu kişinin tekrar suç işlemesini engelleyecek bir uyarı işlevine sahiptir (Hall, 1970 ve Golding, Martin 1975'ten aktaran Güriz, 2001:210; Heinrich, 2014:12-13). Başka bir açıdan ise, failin yeniden suç işlemesini engelleyemediği durumlarda toplumu failden koruma işlevini gerçekleştirmek suretiyle önleme işlevini yerine getirir (Listz, 1905'ten aktaran Heinrich, 2014:12-13; Liszt t.y.'den aktaran İçel ve Donay, 1987:8). Karma teoriler ise, bu teorilere yöneltilen eleştiriler ve bu teorilerin tek başlarına cezalandırmanın amacını açıklamadaki yetersizlikleri göz önünde bulundurularak geliştirilmişlerdir. Temelini yukarıdaki görüşlerden birinden almakla birlikte farklı teorilerin birleştirilmesinden oluşurlar (Heinrich, 2014:13). “Sosyal faydalılık teorisi” buna örnek olarak gösterilebilir. Adalet teorisi ve önleme teorilerinin birleşiminden oluşur. Buna göre cezalandırma, temelde adalete, uygulama da ise sosyal faydaya dayanmalıdır yani fail ancak cezalandırma faydalı ve adil ise cezalandırılmalıdır. Benzer şekilde “yeni sosyal savunma teorisi” de farklı teorilerin bir bileşimidir. Buna göre suçlunun topluma kazandırılması ve ıslahı sağlanmalı, bununla birlikte mağdurun hakları ve toplum suçluya karşı korunmalı ve suçu engelleyici önlemler alınmalıdır (Soyaslan, 2016:51-52).

Hukuk kuralları altında, bize verilen zarara karşı bedel ödetilmesini (misillemeyi) kanun uygulayıcılarına bırakmamız beklenir (Crombag vd., 2003:335). Hukuk kuralları toplumsal düzenin sağlanmasında gelenekler, ahlak ve görgü kuralları gibi diğer kurallardan, yaptırımlarının taşıdığı nitelik açısından daha etkilidir (Koca ve Üzülmüş, 2018:31). Ceza hukuku uyarınca, hukuk kurallarını ihlal edenler yakalandıkları takdirde cezalandırılırlar. Kriminal yaptırımların en çok listelenen amaçları arasında tespit edilenler caydırma, genelliğin yanı sıra bireysellik, rehabilitasyon, yetersiz kılmak ve cezalandırmadır. Caydırma, rehabilitasyon ve yetersiz kılma faydacıdır ve etkin şekilde yerine getirildikleri sürece cezanın meşrulaştırılmış amaçlarıdır. Bununla birlikte hapsedme cezasının tutukluları rehabilite edeceği ya da yeniden suç işlemekten onları caydıracağı yönündeki etkisi

hakkında ciddi şüpheler vardır ve hapsedmenin suçluları etkin şekilde etkisiz kılmadığı da söylenebilir (Crombag vd., 2003:335; Giddens, 2000:199).

Ceza bedel ödetme amacı taşır ve toplumsal yaşama karşı zarar verici eylemlerin önlenmesinde caydırıcılık işlevi de bulunan bir araçtır. Bunun yanında cezalandırılan bireyin toplum normlarına uyumunu artırmayı da hedefler (Türkmen, 2017:705). Dönmezer (2003:4) de günümüzde cezanın amacının, işlemiş olduğu suçtan ötürü suçluya sosyal tepki göstermek olduğunu ifade etmiştir ve ona göre bu tepki hem toplum hem de suçlu için yarar sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Literatürde ceza ve intikamı açıklamaya yönelik yapılan tanımlamalar dikkate alındığında, her ikisinin de yapılan bir haksızlığa karşılık olması ve bedel ödetme amacı taşıması vb. ortak noktalarının bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte ikisi arasında çeşitli farklılıklar olduğu da iddia edilmektedir. Buna göre, intikam, bir saldırganın acı çektiğini görme arzusuyla tetiklenir; cezalandırmanın altında yatan arzu ise saldırganın rehabilite edilmesidir. Cezadan farklı olarak intikam öfkeyle başlar (Schumann ve Ross, 2010:1194).

Nozick (1981) de intikam ve cezayı kesin çizgilerle birbirinden ayırmıştır. Nozick (1981:366-368)'e göre insanların haksız davranışları nedeniyle cezayı hak ettikleri görüşü, bazı kişilerce cezalandırmanın caydırıcı etkisi göz ardı edilerek yalnızca intikama susamışlığı ifade eder ve bu nedenle intikamın cezadan ayrıldığı noktalara bakılmalıdır. Nozick bu farklılıkları aşağıdaki şekilde açıklar:

- Ceza bir haksızlığa karşılık olarak verilir. Buna karşın intikam alınması için haksızlığa gerek yoktur görülen zarar ya da aşağılanma nedeniyle de yapılabilir.
- Cezalandırmada bir limit söz konusudur. Cezanın miktarı yapılan haksızlığın boyutuyla sınırlıdır. İntikamın sınırı ise intikamcının takdirine kalmıştır.
- İntikam kişiseldir. Bu açıdan intikamın nedeni, kişiye ya da kişi için önemli başka kişi ya da kurumlara karşı yapılan eylemdir. Cezalandırma için ise cezalandırıcının mağdurla bir bağı bulunmasına gerek yoktur.

- Cezalandırmada, duyulan mutluluk adaletin sağlanmasından kaynaklanmaktadır. İntikamın ise duygusal bir yönü vardır ve başkasının acısından zevk almayı içerir. Bunun intikamın kişisel olmasıyla da ilgisi vardır ve amacı belki de intikam arayan kişinin rahatsızlığını (acı, üzüntü vb.) azaltmaktır.
- Cezalandırmada, bağlı olunan genel ilkeler vardır. İntikam da ise genellik söz konusu değildir ve intikamcı aynı durumlar için dahi farklı davranabilmektedir. İntikamcının davranışı, o davranışı doğuran eyleme göre değil, söz konusu eyleme ilişkin o an ne hissettiğine göre değişecektir.

Nozick'in bu görüşleri kimi düşünürler tarafından destek bulmakla birlikte kimi düşünürlerce (Zaibert, Kaufman, Barton) de eleştirilmiştir. Daha önce de değindiğimiz gibi Zaibert (2006), Nozick (1981)'in argümanlarına karşı çıkarak intikam ve ceza arasında fark bulunmadığını öne sürmüştür.

Barton (1999:21-22), ise gerek intikam ve cezalandırmanın birbirinden farklı olduğunu gerekse de intikamın cezalandırmanın bir türü olduğunu ve birbirlerinden farklı olmadıklarını öne süren görüşleri hatalı olarak değerlendirir. Barton (1999:70), intikamı, bir haksızlık karşısında öfke, hınç, kızgınlık gibi hislerin eşlik ettiği kişisel bir cezalandırma olarak tanımlar ve birini cezalandırmanın hapsetme, para cezası uygulama, utandırma, rezil etme, özgürlüğünü kısıtlama ve hatta yemeğe geç gelme, aleyhte oy kullanma vb. şekillerde birçok yolu olduğunu; cezanın çeşitli türleri bulunduğunu ifade eder. Kaufman ise (2013:113), intikamın kabul görmüş ahlakî ilkelerle uyumlu olduğunu söyler. Holmes (1969)'e göre “*Ceza sadece intikamın kılık değiştirmiş halidir.*” (aktaran Kaufman, 2013:93).

Tezimizde intikam ve cezalandırma kavramlarını irdelemekteki, alanyazında yer aldığı şekliyle aralarındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaktaki amacımız sosyal medyada ifşa davranışını açıklama çabasından kaynaklanmaktadır. Bu iki kavram arasına bir çizgi çekme amacını taşımıyoruz tam aksine biz de tezimizde bu kavramları Zaibert (2006:82)'in ifade etmiş olduğu gibi “*tek bir olguyu uygun şekilde tanımlamak*” için kullanıyoruz. Her ne kadar kimi düşünürler bu kavramlar arasındaki çeşitli farklılıkları ortaya koymuş ve birbirlerinden ayrı olduklarını iddia etmişlerse de bunlara karşıt argümanlar da geliştirildiği ve bir uzlaşmaya varılamadığı

değerlendirilmektedir. Diğer taraftan ise intikamın bir ceza tonu içerdiğini; cezayı bünyesinde bulundurduğunu, kimi zaman ise cezalandırmanın intikam duygusundan beslendiğini de göz ardı etmemek gerekir.

Cezalandırma toplumsal açıdan birçok amaca hizmet etmektedir. Cezalandırma ile kastettiğimiz gücünü yalnızca kanun, yönetmelik, yönerge vb. yasal metinlerden alan ve onlara dayanan bir eylem değildir. Tezimizde bu kavramı çok daha geniş bir anlamda ele almakta ve tanımını yalnızca yasal çerçeveye sıkıştırmaktan kaçınmaktayız zira ele aldığımız şekliyle bir anne de çocuğuna ceza verebilmektedir. Tezimizde de cezalandırmayı bu perspektiften işlemekteyiz. Jescheck ve Weigend’e göre “*Suç, cezaya layık haksızlıktır.*” fakat kanunen suç olarak tanımlanmadan önce de suça konu fiiller aslında haksızlık olarak mevcutturlar (1996’dan aktaran Koca ve Üzülmüş, 2018:42). Bu açıdan, sosyal düzenin korunmasında gücünü yasalardan almayan -gayriresmî- yaptırımların önemi göz ardı edilemez. Bu nedenle sosyal kontrol ve sosyal kontrol ile ilişkili kavramlara da değinmek önem arz etmektedir.

1.4. Sosyal Kontrol ve Sosyal Kontrole İlişkili Kavramlar

Bottomore (1988:241), toplumda davranışların, güç kullanımı ve toplumun üyeleri tarafından kabul görmüş değer ve normların oluşumuyla meydana gelen toplumsal kontrol vasıtasıyla olmak üzere iki şekilde gerçekleştiğini öne sürer. Sosyal kontrol bireylerin beklenen davranışları göstermesinde bireyin itibarını kaybetme korkusu ya da itibar kazanma isteği vb.’den faydalanır. Bireylerin davranışları sosyal ve ekonomik baskılarla da yönlendirilebilir. Sosyal kontrol araçları arasında değerler ve normlar yer alır (İçli 2012:132, 133). Bu nedenle sosyal kontrole geçmeden önce değerler ve normlara değineceğiz.

1.4.1. Değerler

İçli (2012:133), “değeri”, toplum tarafından hangi davranışın “*iyi, doğru ve arzulanan olduğunu belirten paylaşılan ölçüt ya da fikir*” olarak tanımlamıştır. Toplum, refaha ulaşmak ve mevcudiyetini devam ettirmek için iş birliğine başvuran insan topluluğudur. İşbirliğinin korunarak sürdürülmesi ve bu amaca ulaşılması toplumun üyelerinin önceden bilinen davranışları göstermesine; üyelerin nasıl

davranılacağını bilmesine bağlıdır. Bu, toplumun kültürüyle ilişkilidir ve değerler kültürün bir unsurudur. Değerler, bir davranışın doğru ya da yanlış olduğunu belirleyen yargılardır ve davranışın anlamlandırılmasını sağlarlar (Eroğlu, 2015). “Değerler, grup ya da toplumun, kişilerin, kalıpların, amaçların ve diğer sosyokültürel şeylerin önemlerini ölçmeye yarayan ölçütlerdir.” (Tezcan, 2012:275). Sosyal değerler, normlar gibi toplumdan topluma ve hatta toplumun içindeki daha küçük gruplara göre farklılık gösterir. Kasıtlı her tavır ve davranışımızda mutlaka değerler vardır. İnsanlar, tavır, davranış, kişiler, gruplar, duygular, düşünceler vb. toplum hayatındaki her unsuru değerlere göre (daha iyi, daha adil, daha doğru vb. şekilde veya tam tersi olarak) değerlendirirler (Dönmezer, 1999).

Normlar, toplumun üyelerinin yapması ve yapmaması gerekenleri gösterirken, değerler içinde bulunan koşullardan bağımsız olan ve arzulananı gösteren standartlardır. Normlar değerlerin vücut bulmuş halidir. Değerler bir genellik arz ederken, normlar daha belirli ve daha buyurucudurlar. Bir norm birden fazla değeri temel alabilirken, tek bir değer de birden fazla norma temel teşkil edebilir (Dönmezer, 1999). Değerlerin toplumsal norma dönüşmeleri yolunda gerekli en önemli unsurlardan biri birer yaptırıma sahip olma sürecidir. Yaptırımlar değer yargılarına ters düşen bir davranışa karşı uygulanarak ve söz konusu davranışa karşı sürekli tekrarlanarak değer yargılarının seçiminde ve bunların pekiştirilmek suretiyle norma dönüşmesinde önemli bir fonksiyona sahiptirler (Eroğlu, 2015).

1.4.2. Sosyal Normlar

Toplumun üyelerinin davranışlarını uydurmak zorunda oldukları kural ve beklentiler sosyal norm olarak isimlendirilir. Sosyal normlar toplumun diğer üyeleriyle etkileşimde bulunurken gösterilecek olan davranışın sınırlarını çizer (Cüceloğlu, 2017:547). Buna göre normlar hem toplum yaşantısında uyulan hem de her zaman uyulmasa dahi kültürel kalıplara göre kişilerden uyması beklenen davranış kurallarını ifade eder (Duverger, 2004:76, 77) ve sosyal normlar, “*din normları*”, “*ahlak normları*”, “*örf ve adetler*”, “*moda kuralları*” ve “*hukuk normları*” olmak üzere beş başlık altında incelenebilir (Dönmezer, 1999:236). Sosyal normlar, grubun üyesi olan kişilerin uyması beklenen ve uymanın olumlu veya olumsuz sonuçlarla

sağlandığı, grubun üyesi kişilerce paylaşılan standartlardır (Dönmezer, 1999:229). Uyma davranışı ise yükümlülüğe dayanır ve yükümlülük kişinin norma olan inancından kaynaklanabileceği yani içinden gelebileceği gibi dışarıdan gelen baskılardan da doğabilir (Duverger, 2004:77). Başka bir deyişle normlar, onlara uyulmaması durumunda kişinin yüz yüze geleceği utanç, endişe, suçluluk duygularıyla da korunarak sürdürülürler (Elster, 1990:864).

Davranış normları, bazı davranışlardan kaçınmayı, bazı davranışları ise yerine getirmeyi buyurucu nitelikleriyle yasaklayıcı ve emredici normlar olmak üzere ikiye ayrılırlar (Özgenç, 2018:28). Davranışları düzenleme fonksiyonuna sahiptirler ve nelerin yapıp nelerin yapılamayacağını gösterirler (İçli, 2012:135). Sosyal normların üç özelliği; (1) Belirli bir sosyal durum karşısında davranışın ne olması gerektiğine ilişkin fikir birliği, (2) grubun davranışın ne olacağı yönünde mutabık olduğu bir beklenti, (3) beklenen davranışın gerçekleşmemesi durumunda herkesin “cezalandırıcılığından” emin olduğu bir tepki olarak sıralanmıştır (Gibbs, 1965’ten aktaran Cüceloğlu, 2017:547). Bu özelliklerinden yola çıkılarak sosyal normların belirli durumlar karşısında nasıl davranılacağına yönelik bir rehber ve beklenen davranışların yerine getirilmemesi durumunda ise yaptırım gücüne sahip kurallar olduğu söylenebilir ve bu yaptırım alaya almadan ölüme kadar çeşitlenebilir. Sosyal norma uyulmasına ilişkin beklenti ve uyulmadığı takdirde ortaya çıkan cezalandırmaya yönelik tepkinin altında sosyal normu meydana getiren sosyal değer korunması yatmaktadır (Cüceloğlu, 2017:547-548).

Görüldüğü üzere normlar, üzerinde anlaşılmış ve uyulması beklenen kurallardır ve ihlal edilmeleri yaptırımla karşılaşmaya sebep olur. Bununla birlikte normlar ortak fikirlerden daha güçlüdür. Zira ortak fikirlerin ihlali durumunda bir sosyal tepki ile karşılaşmak söz konusu değildir. Ortak fikirler güçlenip normlara dönüşebileceği gibi, normların zayıflayarak ortak fikir haline gelmesi de mümkündür (Dönmezer, 1999:229). Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz ki, “*Toplumsal kurallar mutlak değildirler.*”. Kişilerarası ilişkilere bağlı olarak zaman içerisinde değişirler. Kuralların oluşumunda, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere gösterdikleri çabaların önemli bir rolü vardır (Şerif, 1985:29). Toplumun devamlılığı için gerektiğinde sosyal normların değiştirilmesi zorunludur. Kendiliğinden oluştukları

gibi kendiliğinden ortadan kalkabilmektedirler. Kimi zaman ise değiştirilmeleri kanunla sağlanır (Dönmezer, 1999:230).

Normların, sosyal norm olabilmesi için diğer bireyler tarafından paylaşılması ile onayları ve yaptırımlarıyla sürdürülmeleri gerekir. Diğer bir yandan ise normların sosyal hale gelmesi diğer insanların onları onaylama veya onaylamama amacıyla başkalarına karşı kullanarak kabul ettirmesinden kaynaklanır. Normlar toplumun tüm üyelerince paylaşılabilceği gibi toplumdaki daha küçük ve belirli grupların üyelerine özgü de olabilir (Elster, 1990:864).

İnsanlar arasındaki etkileşimlerin çerçevesini belirleyen temel normlardır. Bir kültürdeki etkileşim ve sosyal ilişkilerin öngörülebilir olmasını da sağlayarak sosyal kurumların oluşmasına aracılık ederler. Sosyal kurumların karşılıklı etkileşimleri sosyo-kültürel yapıyı oluştururken temel normlar bu yapı içerisindeki etkileşimlerin belirli bir çizgide gerçekleşmesini sağlar (Nirun ve Özönder 1988:340). Bu açıdan toplumun kültürünü oluşturmada büyük payları vardır (Dönmezer, 1999:230).

Sosyal normlar ve değerler kişilerin belli koşullar altında nasıl davranacağını belirler. Kişilerin toplumsal kurumları oluşturan “toplumsal eylemi” belirlenmiş değerlere ve normlara ilişkin seçimleri içerir (Billington, Strawbridge, Greensides ve Fitzsimons, 2015:34). Bununla birlikte, çoğu kez davranışlarımızı şekillendiren sosyal normların farkında değilizdir ve onların farkına ihlal edildiklerinde varırız (Cüceloğlu, 2017:547).

Sosyal normlar (davranış normları) gerek ahlakın gerekse hukukun ortak paydasını oluştururlar (Özgenç, 2018:30). Buna karşın sosyal normlar ile hukuki normlar birbirinden farklıdır. Hukuk, yasal cezalandırmayı tesis eder. Dayanağını resmî olmayan yaptırımlar ve vicdanın sesinden almaz. Daha da önemlisi kanun uygulayıcılarının bu yaptırımları uygulaması sosyal normların uygulanmasında olduğunun aksine bireysel olarak rasyoneldir (Elster, 1990:865). Davranış normlarına aykırı davranışlar bir yandan ahlaki ilkelere aykırılık arz ederken diğer taraftan ise hukuka aykırılık arz etmeyebilir (Özgenç, 2018:31). Hukuk kurallarının ihlalinin konusunu oluşturan suç (Soyaslan, 2016:195) ile toplumsal normların ihlalinin konusunu oluşturan sapma arasında yakın bir ilişki vardır. Her suç sapma olmayabilir,

bununla birlikte her sapmanın suç olması da mümkün değildir. Bazı davranışlar ise aynı zamanda suç ve sapma olabilir (Güçlü ve Akbaş, 2016:36).

1.4.3. Sapma ve Sosyal Kontrol

Toplumun üyeleri tarafından normlara uyulması beklenmekle birlikte bu uymayı sağlamak için normların zorlayıcı güçleri birbirleriyle aynı değildir. Bazılarına uymanın sağlanması için zorlayıcı bir etki söz konusu değilken, sapma durumunda yaptırım uygulanır. Sapma, kısaca sosyal normların gerektirdiği ve kendilerinden beklenen şekilde davranmamayı ifade eder (Dönmezer, 1999:236). Durkheim, toplumsal olguları normal ve normal olmayan (patolojik) olarak ikiye ayırır (2013:99). Bu ayrımı yaparken ise “normal”i, toplumun üyelerinin hepsinde neredeyse aynı şekilde ortaya çıkan ve yaygın olan olguları; “normal olmayan”ı ise bu olguların dışında kalan olguları nitелеmek için kullanır (2013:109-110) ve sapma davranışı, toplumu oluşturan üyelerin çoğu tarafından hoş görülmeeyen davranışları işaret eder (Hagan, 1991’den aktaran Korkmaz ve Kocadaş, 2006:52). Sapma davranışı kültürden kültüre ve hatta aynı kültürde zaman içerisinde de değişebilir. Bu açıdan sapma davranışının çerçevesini evrensel açıdan çizmek zordur fakat hırsızlık, ihanet, cinayet gibi her kültürde, toplumun beklentilerine uymayan davranışlar sapma olarak değerlendirilirler (Korkmaz ve Kocadaş, 2006:51, 52).

Sapmanın sınırlanması ve/veya engellenmesi sosyal kontrol ile gerçekleşir. Sosyal kontrol kişilerin sosyal normlara uygun davranmaları için kullanılan tüm araçlardır, başka bir deyişle “*toplumun düzeninin korunması için, bireylerin tavır ve hareketlerine etki yapmasını sağlayan metotlardır*”. Sosyal kontrol kimi zaman sapmaların güçleştirilmesiyle sağlanır, yani sapma davranışında bulunmanın bedeli ağırlaştırılır (Dönmezer, 1999). Kimi zaman da takdir edilme, saygınlık ve ün kazanma gibi ödüllerle sağlanır (Duverger, 2004:78). Sosyal kontrol, yukarıda sayılanların yanında itibarı kaybetme korkusu, ekonomik ve ahlaki baskılarla da gerçekleştirilir (Dönmezer, 1999) ve utanma, ayıplanma korkusu gibi araçları da kullanır (Dönmezer, 2003:2). Örnek olarak, sosyal normun ihlal edilmesi durumunda, kişi toplumun diğer üyelerinin gözünde saygınlığını yitirmek veya toplumdan dışlanmakla yüz yüze kalabilmektedir. İnsanların sosyal norma uygun davranmalarına hizmet eden bu gibi

yaptırımlar ile sosyal düzenin devamlılığı sağlanırken bu düzenin sağlanmasına yardımcı olan etmenler ile sosyal kontrol gerçekleştirilmiş olur (Jescheck, 1982, Dönmezer 1978 ve Stefani-Levasseur 1967'den aktaran İçel ve Donay, 1987:5).

Toplumsal ödül isteğini bir kenara bırakırsak burada sözü edilen iki etken sosyal medyada ifşa davranışının neden gerçekleştiğini açıklamada yardımcı olacaktır. İnsanları sapma davranışından alıkoyan nedenlerden biri fırsatın olmayışıdır. Öyle ki kan davası nedeniyle cinayet işleyecek olan kişi kan davalısının ortadan kaybolması üzerine planladığı bu eylemi gerçekleştiremeyecektir. Sosyal medya, çok sayıda kişiye ve özellikle de hedeflenen kitleye ulaşabilme, bunu çok kısa sürede yapabilme, anonim kalabilme, mobil teknolojiler sayesinde zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın yapabilme imkânı sağlaması vb. özellikleriyle sapma davranışı (intikam pornosu vb.) için uygun fırsatları yaratmaktadır. Diğer yandan ise sapma davranışında bulunanlara yönelik toplumsal yaptırımın da sosyal medya üzerinden yine yukarıda sayılan özellikleri sayesinde kolayca ve kimi zaman da büyük kitlelerin katılımıyla işletildiği görülmektedir. Sosyal normların ihlali durumunda yaptırımların ölüme kadar çeşitlenebileceğinden söz etmiştik. Sosyal medyada gösterilen tepkinin sanal ortamın sınırlarını aşması ve kişinin gündelik yaşamına da etki etmesi beklenen bir sonuç olmakla beraber yaptırımın ve etkilerinin yalnızca sanal ortam ile sınırlı kalması dahi yıkıcı sonuçlar verebilir. Sosyal medyada linç kavramı bu durumu örneklendirmek açısından oldukça işlevseldir. Toplum tarafından sapma davranışı gösterdiğine kanaat getirilen kişilere yönelik bir cezalandırma olarak uygulanan sosyal medyada linç, hakaret, tehdit vb. yanı sıra ifşa aracıyla da gerçekleşebilmekte ya da kişinin ifşa olmasına sebebiyet vererek kişinin uğrayacağı zararı artırmaktadır. Bu açıdan bir paradokstan da söz edilebilir. Sosyal medya bir yandan ifşa davranışı için fırsatlar yaratıp bunu kolaylaştırırken diğer yandan da toplumsal kontrolü kolaylaştırmakta ve kontrolün etkisini artırmaktadır.

Cohen (1966'dan aktaran Korkmaz ve Kocabaş 2006:55)'e göre de sosyal kontrol yöntemlerinde görülen büyük değişimlerden dördüncüsü cezalandırma konusunda olmuş ve bedenin yerini zihin dolayısıyla da fiziksel acının yerini zihinsel acı almıştır.

1.4.4. Yaptırım

Normların devamlılığının sağlanmasında sosyal kontrolün fonksiyonuna ve sosyal kontrolün kullandığı enstrümanlardan birinin ise yaptırım olduğuna değinmiştik. “*Yaptırım, norma uymanın ya da karşı çıkmanın doğurduğu bir sonuçtur.*” Bu sonuç, ihlal edilen norma göre mahkûm olma, kınanma gibi kişi açısından üzücü olabileceği gibi takdir edilme, saygı ve sevgi kazanma gibi yararlı da olabilir. Dolayısıyla yaptırım denilince olumsuz veya olumlu olmak üzere iki yönünün bulunabileceği unutulmamalıdır (Duverger, 2004:77). Bununla birlikte biz yaptırımın olumsuz yönü üzerinde duracağız.

Sosyal normlar Dönmezer’e göre (1999), “*din normları*”, “*ahlak normları*”, “*örf ve adetler*”, “*moda kuralları*” ve “*hukuk normları*” olmak üzere beş gruba ayrılmaktaydı. Elbette her bir norma uyulmaması durumunda karşılaşılabilecek yaptırım farklı olacaktır. Örneğin din normlarına uymamanın yaptırımı çoğu kez manevi iken, hukuk normlarına aykırı hareket etmenin yaptırımı maddidir. Benzer şekilde ahlak normları ile örf ve adetlere aykırı davranmanın yaptırımı kınama veya ayıplama olabilirken, hukuk normlarına aykırı davranmak kişinin hapis cezasına çarptırılmasına sebebiyet verebilir.

Duverger (2004:78, 79) yaptırımları, içeriğine göre işkence ya da okşama vb. “*fizik yaptırımları*”, para cezası ya da ödülü vb. “*ekonomik yaptırımlar*”, kınama ya da saygı görme vb. “*toplumsal yaptırımlar*”, cennetten mahrum edilme ya da yeniden dirilme vb. “*dinsel ya da büyüsel yaptırımlar*” olmak üzere dörde; uygulanış biçimlerine göre ise “*toplumsal bakımdan düzenlenmiş olan yaptırımlar*” (“*hukuksal yaptırımlar*”) , linç etme ya da kutlama vb. “*yaygın toplumsal yaptırımlar*”, suçluluk duygusu vb. -kişinin normu ihlal etmekten ötürü kişinin kendi kendisine uyguladığı- “*psikolojik yaptırımlar*” olmak üzere ise üçe ayırır.

Kişinin eylemleri sonucunda yaptırımla karşılaşacağını bilmesi suç işleme noktasında caydırıcı bir fonksiyona sahiptir (Altun ve Hira, 2011). Benzer şekilde, Osmanlı’da teşhir yaptırımı çerçevesinde suçlunun fotoğrafının dergi ve gazetelerde yayımlanmasına suçun önlenmesi ve bu kişilerin yakalanmasının kolaylaştırılması için başvurulduğu değerlendirilmektedir (Kılınç, 2013:239).

De Quervain ve diğerlerine (2004) göre normları ihlal edenlerin cezalandırılmamaları insanların kendilerini kötü hissetmelerine sebep olurken, insanlar normları ihlal edenlerin cezalandırılarak adaletin sağlanmasından memnuniyet duyarlar. Blackwell, Chen, Schoenebeck ve Lampe (2018:22) de çalışmalarında insanların çevrimiçi tacizi uygun bulmamalarına karşın bazı suçların işlenmesi durumunda daha adil ve hakkedilmiş olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuştur.

Bu açıdan, tarihte yasal bir yaptırım olarak birden fazla devlet tarafından başvurulmuş ve farklı şekillerde (damgalama, saç veya sakalın belirli şekilde kesilmesi, infazın kamunun önünde uygulanması, şehrin içinde çıplak olarak dolaştırma, burun, kulak vb. uzuvların kesilerek teşhir edilmesi, yüzün karartılması, suçlunun suçunun yüksek sesle söylenerek halkın arasında dolaştırılması vb. şekillerde) uygulanmış olan teşhir yaptırımının amacına ve altında yatan nedenlere de (Kılınç, 2013:239) değinmek istiyoruz.

1.5. Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası

Nathaniel Hawthorne'un "The Scarlet Letter" isimli 1850 tarihli romanında Hester Prynne, elbisesinin göğsünde kırmızı bir "A" harfini ölene kadar taşımak zorundadır. Böylelikle herkes onun, utanç duyması gereken büyük günahından haberdar olacaktır. Bu kırmızı "A" harfi, İngilizce "adultry" kelimesini simgelemektedir. Başka bir deyişle onun "zina" yaptığını herkese ilan etmektedir. Kırmızı "A" harfi artık zina yapmakla suçlananların kıyafetlerine işlenmemekle birlikte "scarlet letter", Amerikan hukuk literatüründe günümüzde de sıkça karşımıza çıkan bir terimdir ve temelde de altında benzer amaçların (utandırma ve teşhir) yattığı uygulamaları ifade etmek için kullanılır.

Bazı mahkemelerin uygulamış olduğu, kamuoyu önünde utandırma cezası kapsamında suçlunun suçunu kamuya teşhir eden özel bir kıyafet giymesi, arabası ya da bahçesine özel bir işaret koyması, reklam vermek suretiyle özür dilemesi vb. (Skeel, 2001:1811) şeklinde gerçekleştirilen uygulamalar "scarlet letter" terimi ile adlandırılmaktadır (Kelly, 1999:785). Bu birbirinden farklı cezaların ortak noktası ise suçlunun başkaları tarafından kınanmasını sağlamaktır. Utandırma, kabul edilebilir ve

edilemez davranışların sınırlarını çizen normlar ile paylaşılan sosyal değerlerden faydalanır. İtibarı kaybetme korkusu, utanç verici davranışlardan kaçınmayı gerektir (Skeel, 2001:1811).

Ülkemizde, Anayasa Mahkemesinin 04 Şubat 2010 tarihli K:2010/33, E:2007/98 sayılı kararına kadar 5176 Sayılı Kanun'un 5. maddesinde yer aldığı üzere bir kamu görevlisinin etik davranış ilkelerine aykırı işlem yaptığının veya davranışta bulunduğu Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından görülmesi ve buna ilişkin Etik Kurulu kararının kesinleşmesi durumunda, bu karar Resmî Gazete aracılığıyla kamuoyuna ilan edilmekteydi (Kamu Görevlileri Etik, 2004). Anayasa mahkemesinin kararında açıklandığı üzere kanunun 5. maddesinin 3. fıkrasını iptal etmesinin gerekçelerinden biri de bu durumun kişilik haklarının ihlalini doğuracağına hükmetmiş olmasıdır (Anayasa Mahkemesi Kararı, 2010). Kurul kararlarının Resmî Gazetede yayımlanması ise bir yaptırım olarak değerlendirilmiştir (Aydın ve Barutçu, 2015:168). Etik dışı davranışlara, toplumsal tepki gösterilmesi bu tür davranışların azalmasını sağlayacağı gibi bu davranışların olağan görülmesini de engeller (Köprü, 2007:114).

Koloni Amerikası'nda da başvurulmuş bir cezalandırma türü olan "utandırma cezaları"nın ("shaming punishment") teşhir cezası ile benzer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kılınç (2013:20)'a göre teşhir cezaları incelendiğinde hukuki bir yaptırım olma niteliği taşımakta olduğu görülmektedir. Bunun yanında teşhirin, diğer hukuki yaptırımlardan ayrı olarak toplum tepkisini harekete geçirmek suretiyle "sosyal yaptırım"a hizmet fonksiyonu da bulunmaktadır.

Toplumun bilgilendirilmesi amacı teşhir yaptırımının esasını oluşturmaktadır. Teşhirin yaptırım olarak değerlendirilmesi, devletin toplumu bilgilendirmesi amacını taşıyıp taşıması ile doğrudan ilgilidir ve teşhir yaptırımında topluma suçlu ve suçunun konusu hakkında bilgi verilmelidir (Kılınç, 2013:21).

Bununla birlikte daha önce sözünü ettiğimiz ve geçmişten günümüze ABD'de uygulanmakta olan "kamuoyu önünde utandırma cezası"nın ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda aslında bu cezanın teşhir cezası ile benzer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İki farklı literatürde farklı kavramlarla ifade edilmiş olmalarına

karşın hizmet ettikleri amaçlar ve cezaların tabiatı benzeşmektedir. Utandırma cezası suçlunun kamuoyu önünde sergilenmesini gerektirir ki bu teşhir cezasının da temelini oluşturur. Bununla birlikte utandırma cezasında suçlunun suçunun kamuya ilan edildiğini görürüz ki, aynı durum teşhir cezasında da geçerlidir. Başka bir ortak nokta ise her ikisinin de kamuoyu tepkisini harekete geçirerek, sosyal yaptırım yoluyla davranışı denetlemeye ve caydırıcılığa hizmet etmesidir ki bunu da utanç duygusundan aldıkları güçle yaparlar ve bu, ikisi arasındaki belki de en önemli ortak noktadır.

Kılınç (2013:99-133) tarihte teşhir yaptırımının altında yatan nedenleri şöyle sıralamıştır: İbret olması (caydırıcılık) için (teşhir belki de genel olarak caydırıcılığı sağlayan en önemli yaptırım çeşididir); toplum vicdanının tatmin edilmesi için (kimi durumlarda işlenen suç kamu vicdanını öylesine rahatsız eder ki toplum, söz konusu suçu işleyenlerin cezalandırılmasını izlemek ister); infazın hafifletilmesinin önüne geçmek içindir (kimi zaman suçluyu tanıma, ona acıma veya birçok farklı nedenden ötürü verilen cezanın uygulanmasında kurallara uygun hareket edilmeyebilir. Teşhir, cezanın kurala uygun olarak infaz edilmesini de sağlar).

Üçüncü amacı, farklı bir açıdan irdelediğimizde şöyle bir sonuca da ulaşmaktayız: Teşhir, çağdaş hukuk düzeninde kabul görmeyen ve cezanın uygulanmasında bu amaçla da başvurulmayan bir yaptırımdır. Bununla birlikte 2017 yılında Ankara’da meydana gelen bir taciz olayında zanlının yakalanması örneğinde olduğu gibi kimi zaman bir kabahatin / zanlının teşhir edilmesi, sosyal medyanın kamuoyu oluşturulmasındaki gücü sayesinde prosedürel süreçlerin işletilmesini veya hızlandırılmasını da sağlamaktadır. 20/12/2017 tarihli habere göre, söz konusu olayda kadın, tacize uğradığını iddia ederek başvurduğu karakolda yaşadığı süreci, “*Karakola gittim ankarada kaç milyon kişi yaşıyor biliyor musun dediler. Boşuna arama dediler. Götürdüğüm güvenlik kamerası görüntüleri için ‘Maalesef teknolojik imkanlarımız buraya kadar, görüntüyü açamıyoruz’ deyip üstün körü bir ifade alıp gönderdiler.*” sözleriyle sosyal medyadan paylaşmış ve gönderdiği tweetin sonunda “*TACİZCİM İ ARİYORUM!!!*” diye seslenmiştir. Konunun sosyal medyada gündeme gelmesi üzerine Ankara Emniyet Müdürü S.Y.’nin verdiği talimatla zanlının yakalanması için ekip kurulmuş ve S.Ç. isimli şüpheli göz altına alınmıştır (“Habertürk”, 2017)

Teşhirin, eski toplumlarda kullanım amaçlarından biri de suçluyu aşağılamaktır. Bunların yanında, semavi dinlerde teşhir uygulamaları incelendiğinde taşıdığı amaçlar arasında suçlunun itibarını zedelemek, onu utandırmak, rezil etmek gibi manevi baskıya yönelik benzer amaçların bulunduğu görülmektedir. Günümüzdeki genel düşünce, insanlarda rezil olma duygusunu artırmak üzere uygulanacak cezai yaptırımların insan haklarına ters düştüğü yönünde olmakla birlikte tarihte devletler teşhirin bu özelliğinde faydalanmak üzere bu yaptırıma başvurmuşlardır (Kılınç, 2013:139, 151, 162).

Toplumsal otokontrol sistemi olarak; burada toplumsal otokontrolden kasıt devlet aygıtlarının müdahalesi olmaksızın toplumun fertlerinin birbirlerini kontrol etmesi, denetlemesi, kimi zaman birbirlerinin eylemlerinden sorumlu olmaları ve suç işlemelerini önlemeleridir. Bu, Osmanlı'da bazı suçlarda devletin mahalle halkına şüphelileri ihbar etme ve zanlıları yakalayarak yetkililere teslim etme ve hatta eve baskın yapma yetkisinin verilmesi şeklinde kendini göstermektedir.

Bu, toplumsal normların toplum üzerindeki kısıtlayıcı ve kontrol edici etkisine bir örnektir. Suçluluk davranışını açıklamaya yönelik kuramlardan sosyal kontrol kuramı ise direkt olarak bu noktaya dikkat çeker.

Kuram, kişilerin toplumsal norm, değer ve kurumlara olan bağlılığının ve sosyal denetimin fonksiyonu üzerinde durmaktadır. Buna göre kişilerin aile, din, arkadaş, okul vb. sosyal kuramlara olan bağlılığının yüksek olması suçluluğu engelleyici işleve sahiptir. Diğer taraftan ise sosyal denetimin zayıflığı suç davranışının önemli bir nedenidir (Kızmaz, 2005:165).

Suçlu davranışı açıklamada rasyonel kuramlar caydırıcılık ve ceza unsurları üzerinde durmaktadırlar. Suçun engellenmesine yönelik politikalar ve eylemler önem kazanmaktadır. Buna göre suçun engellenmesinde işlevsel olan etkili adalet sistemi, daha fazla güvenlik gücü ve cezaevidir (Williams ve McShane, 1999'dan aktaran Kızmaz, 2005:170). Rutin eylemler teorisi de kişinin suç işleme yönündeki motivasyonun yanı sıra mağdurun kolay bir hedef olmasının etkisi ve benzer şekilde güvenlik önlemlerinin yetersizliği üzerinde durmuştur. Başka bir deyişle insanlar

engellenmedikçe suç işleyebilirler (Kızmaz, 2005:171). Bu açıdan yaklaşıldığında toplumsal kontrolün engelleyici fonksiyonun bulunduğu söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYADA İFŞA

2.1. Sosyal Medyada İfşa

Sosyal medyada ifşanın kimler tarafından, hangi sosyal medya mecralarında ve ne tür içeriklerin paylaşılması şeklinde gerçekleşeceği örneklere bağlı olarak çeşitlenebilir ve değişebilir. Hatta mahremiyet ihlaline yol açma ve karşı tarafı utandırmaya yönelik fonksiyonuyla ifşa eylemi, topluma ve kültüre göre de değişiklik gösterebilecektir.

Mısır'dan Ghadeer Ahmed'in videosu buna bir örnektir. Zira ilişkilerinin bitimini takiben Ahmed'in eski erkek arkadaşı tarafından intikam amacıyla Youtube'de paylaşılan videosu müstehcenlik içermemektedir. Ahmed bu videoda askılı bir elbise ile dans etmektedir. Buna karşın bu video, kadınların vücutlarını örtmeleri beklenen bir toplumda söz konusu elbise, dans ve erkek arkadaş üçlüsü düşünüldüğünde, Ahmed'i ailesine, tanıdıklarına ve topluma karşı zor bir duruma düşürmeye yetmiştir ("BBC", 2016). Sosyal medya mecralarında gerçekleştirilen ifşa eylemi aşağıda listelendiği ve örneklerde de görüldüğü üzere çok çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilmektedir.

- Reşit olmayanlar veya yetişkinler tarafından; 2016 ve 2017 yıllarında başkalarının özel görüntülerini paylaşmaktan ötürü 12 yaşındaki iki çocuk hakkında şikâyetle bulunulmuştur ("Yorkshirepost", 2018).
- Kadınlar veya erkekler tarafından; N.B. ile İ.A. arasında dolmuşta çıkan tartışmada İ.A, kadına fiziksel saldırıda bulunup küfür etmiş, bu anlar N.B. tarafından kaydedilmiş ve video sosyal medyada yayınlanmıştır ("Hürriyet", 2018a).
- Kişiler veya kurumlar tarafından; kişiler veya kurumlara karşı
- Olayla doğrudan ilgisi bulunan kişiler tarafından veya üçüncü şahıslar tarafından; örn. drift yaparak yolu kapatanlar nedeniyle arkadan gelen bir ambulans

yolunu değiştirmek zorunda kalmış ve bu anlar olaya şahit olan bir kişi tarafından görüntülenerek sosyal medyada paylaşılmıştır (“CNN Türk”, 2018a).

- Farklı sosyal medya mecralarında (facebook, twitter, youtube vb.); rn. Almanya’da Olimpik yüksek atlamacı A.F. e-postasına cinsel içerikli fotoğraf gönderen tacizcinin iletişim bilgilerini Facebook sayfasında paylaşmıştır (“Habertürk”, 2012). İ.S. kendisini rahatsız eden kişinin telefon numarasını Twitter’den paylaşarak takipçilerinden bu numarayı aramalarını istemiştir. (“Hürriyet”, 2012). Ordu’da market işleten A. D., uzun süredir borcunu ödemeyen müşterilerinin isimlerini ve borç miktarlarını Youtube’den ve Facebook’tan ifşa etmiştir (“Sabah”, 2013).

- İçeriğin sınırlı sayıda kullanıcıya (mağdurun yalnızca iş arkadaşları veya ailesi vb.) yada tüm kullanıcılara açık olarak gönderilmesi şeklinde; örn. ř.. gizlice eski sevgilisinin çıplak fotoğraflarını ve videosunu çekmiş, bu görüntüleri de sosyal medya üzerinden arkadaşlarına göndermiştir (“CNN Türk”, 2019). S.. eski eşi İ.O.’nun kendisini aldattığını düşündüğü için evli oldukları dönemde uygunsuz görüntülerini Scope’den canlı olarak yayınlamış ve GSM numarasını da erkeklerin chat yaptığı sitelere yaydığını ifade etmiştir (“Habertürk”, 2018).

- İşşaya konu olan kişinin çıplaklık içeren görüntülerinin paylaşılması şeklinde; rn. M.. alınan sosyal medya hesabını geri alması karşılığında ayrılmış olduğu sevgilisi E.G.’nin cinsel içerikli fotoğraflarını O.A.’ya göndermiş; O.A. da E.G.’yi arayarak kendisine cinsel içerikli video göndermesi için fotoğrafları kullanarak şantaj yapmış ve E.G.’nin çıplak fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmıştır (“Milliyet”, 2017a).

- İşşaya konu olan kişinin toplum tarafından kınanmasını gerektirecek bir davranışta bulunurken çekilen görüntülerinin paylaşılması şeklinde; S.A. kayın validesi 82 yaşındaki F.A.’yı sokağın ortasında dövmüş; bu anlar, videoya kaydeden kişi tarafından sosyal medyada paylaşılmıştır. Yaşlı kadının dövüldüğü görüntüler sosyal medyada tepki çekmiştir. Görüntüler zerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Emniyet Müdürlüğü harekete geçmiştir (“Hürriyet”, 2018b).

▪ İntikam ya da cezalandırma amacıyla başvurulmuş şiddetin görüntülerinin paylaşılması şeklinde (Kadınlardan telefon numaralarını isteyen ve taciz boyutuna varan ısrarcı davranışlarıyla rahatsızlık veren Suriyeli M.D. iki arkadaşı ile birlikte bu görüntüleri kaydedip sosyal medyada yayınlamıştır. Görüntülerin paylaşılmasıyla A.Ç.R. isimli sosyal medya grubunun üyeleri söz konusu kişiyi yakalayarak önce tüm Türkiye’den ve Türk kızlarından özür diletmiş, sonra ise döverek bu esnada çektikleri görüntüleri sosyal medyada paylaşmışlardır (“Sputnik”, 2017). İ.Y.A. ve N.Ö. arasında tartışma çıkmış ve İ.Y.A., N.Ö.’nün fotoğrafını sosyal medyadan paylaşmıştır. N.Ö. fotoğrafının paylaşıldığını annesi A.K. ve yakını olan D.Ö. ile A.C.’ye bildirmiştir. İ.Y.A., N.Ö.’nün evine davet edilmiş; bu evde, kızı N.Ö.’nün fotoğrafının paylaşılmasına öfkelenen anne A.K. tarafından hakarete maruz kalmış ve dövülmüştür. İ.Y.A.’nın N.Ö. ile A.C. tarafından da tartaklandığı bu anlar A.C. tarafından sosyal medyada canlı olarak yayınlanmıştır (“CNN Türk”, 2018b).

▪ Kişinin gizlice veya rızası dahilinde çekilmiş görüntülerinin paylaşılması şeklinde;

▪ Fotoğraf, mesaj, ses kaydı veya videoların vb. paylaşılması şeklinde; örn. Ankara’da hatalı park eden veya engellilerin kullanmış olduğu yolu kapatan araçların fotoğraflarını çeken vatandaşlar bu fotoğrafları güzergâh ismini de paylaşarak sosyal medya hesaplarındaki sayfa ve gruplarda ifşa etmişlerdir (“Hürriyet”, 2015a). 10 yaşındaki bir kız çocuğunu whatsapp uygulaması ile mesajlaşmak suretiyle taciz eden İ.P. isimli kişinin yapmış olduğu yazışmalar, mağdurun annesi tarafından ifşa edilmiştir (“CNN Türk”, 2016). G.T. evlilikleri sırasında babası ile ilişkisi olduğunu iddia ettiği eski eşinin, kendisinin ve babasının arasında geçtiğini iddia ettiği konuyla ilgili ses kayıtlarını sosyal medya hesabından ifşa etmiştir (“Ensonhaber”, 2014). A.T. yolda yürürken arkasından gizlice görüntülerinin çekildiğini fark etmiş ve kendisini görüntüleyen kişiyi video kaydına almaya başlamıştır. Söz konusu kişinin telefonunda kendi görüntüsüne rastlayan A.T. çektiği videoyu sosyal medyada paylaşarak adamı ifşa etmiştir (“Milliyet”, 2018a).

▪ Kişisel intikam, eğlence veya mağdurun şantaja boyun eğmemesi, maddi kazanç elde etme, vb. nedenlerle; örn. Sapanca’daki bir özel eğitim merkezinde çalışan

C.U., bir öğrencisine şiddet uyguladığı gerekçesiyle işten çıkarılması üzerine işyerinden intikam almak amacıyla, S.Ç. isimli öğretmenin otistik öğrenci B.Y.K.'ye şiddet uygularken çektiği video kaydını “(...)’de eğitim böyle oluyor” başlığıyla sosyal medyada paylaşmıştır (“Milliyet”, 2017b).

Sosyal medyada ifşa olgusunun literatürde çoğunlukla, “intikam pornosu (revenge porn)” kimi zaman da bunun yerine kullanılan “rıza dışı pornografi (non-consensual pornography; involuntary porn)” (Calvert, 2015:676) ya da bununla ilişkili bir terim olan “görüntü temelli cinsel istismar (image-based sexual abuse-IBSA)” (McGlynn ve Rackley, 2017:535); ve “siber zorbalık (cyberbullying)” (Willard, 2007) kapsamına dahil edildiği görülmektedir.

Sosyal medyada çok farklı şekillerde meydana gelen ifşa eyleminin altında yatan motivasyonların neler olduğu tam olarak bilinmese ve Henry ile Powell’in (2018:195) belirttiği üzere literatürde teknoloji temelli davranışların çeşitliliğini ve yaygınlığını ortaya koymaya yönelik kapsamlı ve yeterli sayıda araştırma yapılmamış olsa da yukarıda da görüldüğü üzere örnek olaylar bize bu davranışın altında çok sayıda farklı nedenin bulunduğunu düşündürmektedir.

Ceza adaleti modelleri suçların bulunup cezalandırılması üzerinde dururken, saldırganların geciken yasal sistemlerden ve anonimlikten faydalandığı çevrimiçi ortamlar bu modelleri etkisiz kılmaktadır. Bu durum insanları, kendi ahlaki kurallarını kullanarak yaptırımda bulunmaya iter ve maalesef bu şekilde işleyen adalet mekanizması çoğu zaman, kişisel saldırılarla, kamuoyu önünde utandırmayla ve çevrimiçi taciz diye adlandırılan davranışlarla intikam motivasyonu sonucunda kendini gösterir (Blackwell vd. 2018:22).

Başka bir yandan ise geç tezahür eden yasal uygulamalar ve anonimlik sağlayan çevrimiçi ortamlar, intikam pornosu örneğinde olduğu gibi şantaj boyuna eğilmemesi ya da kişisel intikam vb. sonucunda karşılaşılacak mahremiyet ihlallerini kolaylaştırmaktadır.

Yeni Zelanda’nın, kâr amacı gütmeyen bağımsız çevrimiçi güvenlik organizasyonu Netsafe’in 1001 katılımcıyla yapmış olduğu “Görüntü Temelli Cinsel

İstismar” araştırmasına göre, kişiyi bir başkasının özel görüntüsünü paylaşmaya motive eden faktörler arasında %14 ile 3. sırada “*intikam alma*” yer almaktadır (“Netsafe”, t.y.). Yoshimura’nın (2007:93) araştırmasında ise, kişiler arası ilişkiler bağlamındaki intikamcı davranışlar kategorilere ayrılmıştır. Ortaya çıkan dokuz kategori arasında “*itibar zedeleme*” üçüncü sırada yer almakta ve katılımcıların ifadelerine göre itibarı zedelemek amacıyla yapılanlara verilen örnekler arasında internette fotoğrafların yayınlanması da yer almaktadır.

Bunlardan yola çıkarak sosyal medyada ifşa davranışının altında yatan nedenler arasında “intikam” ve/veya “cezalandırma” amacının bulunduğu ve gücünü, utandırma fonksiyonundan aldığı; sosyal medyada ifşanın bir intikam ve cezalandırma aracı olarak kullanıldığı söylenebilir.

Bu kapsamda araştırmamıza geçmeden önce, sosyal medyada ifşa eylemini siber şiddet bağlamında ve bu eylemin cezalandırma fonksiyonuna nasıl sahip olduğunu çevrimiçi utandırma kavramı çerçevesinde inceleyeceğiz.

2.2. İntikam ve Cezalandırma Eylemlerinin İnternet Ortamında Gerçekleşmesinin Olası Nedenleri

Geçmişte geleneklere dayalı uygulamalarda adaletin sağlanması için bir araç olarak büyük ölçüde intikam kullanıldı. Adaletin intikamla sağlandığı geleneklerin yerini modern zamanlarda yasal sistemler aldı (Kim ve Smith, 1993:38). Hatta, Hammurabi kanunlarıyla milattan önce 1790 yılına giden yasal sistemler toplumsal olarak kabul edilebilir cezalar vasıtasıyla, orantısız veya kişisel intikamı frenlemeye çalışmışlardır (Griffiths, 1991’den aktaran Schumann ve Ross, 2010:1193).

Adaleti sağlamak üzere yasal sistemlerin varlığı intikam eylemini haksız ve kabul edilemez olarak gösterse de uğradığımız her adaletsizliği mahkemeye taşımamız mümkün olmayabilir. Mevcut sistemlerin yetersiz, yavaş, adaletsiz olarak algılanması nedeniyle ortaya konan çözümlerin mevcut durumdan daha kötü olarak değerlendirilmesi veya problemleri çözmek amacıyla var olan çeşitli sistemlere karşın birçok vakanın bir işleme tabi tutulmaması kişileri intikam arayışına itebilir (Kim ve Smith, 1993:39). İşte bu noktada, internetin eşitleyici ve fiziksel tehdidi

etkisizleştirici özellikleri geleneksel zorbalık mağdurlarının teknolojik araçlarla intikam almak istemesine neden olabilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2009 ve Kowalski ve Limber, 2007'den aktaran König vd. 2010). İnternet ortamının kişinin kimliğini gizlemesine olanak tanıyan özellikleri intikamcının kendisine karşı bir misilleme olasılığını da azaltmak veya ortadan kaldırmak suretiyle intikam almasını sağlayabilir. Zira Aquino ve diğerleri (2001:58) mağdurun yüksek statüye sahip bir saldırgandan intikam alma olasılığının misilleme korkusu nedeniyle daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Misilleme korkusu, siber ortamda intikam alan mağdurlar ile intikam ve cezalandırma isteği duyulan saldırgana geleneksel yollarla karşılık vermeyi tercih eden mağdurların arasındaki farkı açıklamada merkezi değişken olabilmektedir (König vd. 2010:220).

Cohen ve Felson'un (1979:588-589) Rutin Aktivite Yaklaşımı bunun nedenlerini açıklamada bize ışık tutabilir. Cohen ve Felson, suç oranı döngüleri ve eğilimlerini analiz etmeye yönelik çalışmalarında toplumdaki sosyo ekonomik koşullardaki iyileşmeye karşın artan suç oranları paradoksunu açıklamak için bu yaklaşıma başvurdular. Buna göre, motive olmuş suçlu, uygun hedef ve yetenekli bir koruyucunun bulunmamasından oluşan üç bileşenin doğru zaman ve yerde buluşması suç eğilimi trendlerini anlamakta oldukça önemlidir. Hatta bunlardan yalnızca uygun hedefin bulunması ve bir koruyucunun eksikliğinin aynı zaman ve mekânda olması dahi başka koşullar bulunmasa bile suç oranlarının artmasına sebep olabilir (Cohen ve Felson, 1979:604).

Başka bir sebep ise linç kültürü çerçevesinde incelenebilir. Lincin tanımlarındaki ortak noktalardan biri, grup tarafından gerçekleştirilen bir eylem olmasıdır. Sosyal medyanın çok sayıda kişiye kısa sürede ulaşabilme ve içeriği yayabilme özelliği, çok sayıda kişinin desteğini alabilmek, kamuoyu önünde utandırmak gibi toplumsal yaptırıma maruz bırakmak ve bir saldırganlığın hedefi haline getirerek ödetilmesi istenen bedeli ağırlaştırmak adına oldukça kullanışlıdır. Çünkü gerek kimliğin gizlenebilmesi ile gerekse de kolektif şekilde gerçekleştirilen eylemin sonuçlarından daha az etkileneceğini düşünen kişiler daha saldırgan ve acımasızca tepkiler verebilmektedir. Bir araştırmaya göre de linçe katılanların

sayısının artması linç eyleminin şiddetinin artmasına sebep olmaktadır (Leader, Mullen ve Abrams, 2007:1340).

2.3. Sosyal Medyada İfşanın İntikam ve Cezalandırma Bağlamında Tezahür Ettiği Çerçeveler

Sosyal medyada gerek intikam gerek cezalandırma amacıyla ile yapılmış olsun, ifşa kişiyi utandırmak, küçük düşürmek, ayıplanmasını sağlamak gibi fonksiyonlara sahip bir yaptırım aracıdır. Kişilerin mahremiyetinin ihlal edilmesine de aracılık eden ve bu açıdan da zarar verici bir eylemdir. Çevrimiçi ortamlarda bu eylem farklı şekillerde ve bağlamlarda meydana gelmekle birlikte çevrimiçi utandırma, intikam pornosu, siber zorbalık / siber taciz kavramları çatısı altında intikam ve cezalandırma amacıyla ifşaya başvurulduğu ve ifşanın sosyal medyada linç kavramı da dahil olmak üzere bunlarla yakından ilişkili olduğunu düşündüren önemli veriler vardır. Başka bir deyişle sosyal medyada intikam ve cezalandırma amacıyla başvuru ifşa davranışı çevrimiçi utandırma, intikam pornosu, siber zorbalık / siber taciz ve siber lincin ortak bir bileşenidir. Bu nedenle sosyal medyada ifşa davranışını incelerken bu kavramlara da değinilmesi gerekmektedir.

2.3.1. Siber Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'nda (WRVH) şiddetin tanımını, bir kişi veya topluluğu tehdit eden ya da onlara karşı uygulanan; ölüm, psikolojik veya fiziksel hasar ile sonuçlanan / sonuçlanması muhtemel olan kasıtlı güç ya da fiziksel kuvvet kullanımı olarak yapmaktadır. Şiddet, farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bununla birlikte WHO şiddetin, fiziksel, cinsel, psikolojik saldırı ve mahrum bırakma / etme şeklinde olmak üzere dört farklı biçimde gerçekleşebileceğini; şiddeti uygulayan ve şiddete maruz kalan açısından ise üç ana başlık altında incelenebileceğini öne sürer. Buna göre şiddet, kişinin kendi kendisine yönelik (örn. intihar), kişiler arası ve gruplar tarafından gerçekleştirilen toplu şiddet olmak üzere kategorize edilebilir. Kişiler arası şiddet ise aile ve partner şiddeti ile toplum şiddeti olarak ikiye ayrılır. İlk kategori çocuklara, yaşlılara ve partnere olmak üzere üçe, ikinci kategori ise tanıdıklar veya yabancılar tarafından gerçekleştirilen

olmak üzere ikiye ayrılır. Toplu şiddet ise büyük gruplar tarafından gerçekleştirilir. Politik, ekonomik ve sosyal şiddet olmak üzere üçe ayrılır. (WHO, t.y.). Bununla birlikte, şiddet kavramı temel özelliklerinden bağımsız olarak zamana ve topluma göre değişir (Kocacık, F., t.y.:5).

Şiddetin yukarıdaki tanımı ve sınıflandırması dikkate alındığında siber şiddetin geleneksel şiddet ile bazı noktalarda ayrıştığı, bazı noktalarda ise örtüştüğü görülmektedir. Dahası, siber şiddet gerçekleştiği ortam itibarıyla bazı şiddet türlerinin (fiziksel ve cinsel şiddet, kişinin kendi kendisine dönük olan şiddeti vb.) doğrudan değil ama dolaylı olarak ortaya çıkmasına da sebebiyet verebilmektedir. Siber ortamda gerçekleştirilen şiddetin, gerçek hayata da taşınarak mağdura fiziksel saldırı olarak yöneltilmesi ya da maruz kalınan psikolojik şiddetin etkisiyle ruhsal ve fiziksel sağlığın bozulması oldukça olasıdır. Siber zorbalık / siber taciz ya da intikam pornosu mağdurlarının ölümle sonuçlanan intihar vakaları hem ruh sağlığının bozulmasına hem de kişinin kendisine yönelik şiddete örnek olarak gösterilebilir.

Siber şiddetin belki de en belirleyici özelliği, geleneksel şiddetin aksine çevrimiçi ortamda gerçekleşmesidir. Siber şiddet ve geleneksel şiddet arasındaki ilişki, bu ikisi arasındaki benzerlik ve farklılıklar açısından incelenmekte; siber şiddetin - daha ziyade siber şiddet türlerinin (siber zorbalık vb.)- yeni bir şiddet türü mü yoksa geleneksel şiddetin farklı bir formu mu olduğu literatürde de tartışılmaktadır.

Learning Network (“VAWlearningnetwork”, 2013) kadınlara karşı siber şiddeti, sisteme / hesaba izinsiz erişim (bilgisayar korsanlığı), kimliğine bürünme, ısrarlı takip (stalking), siber taciz, mağdurların şiddet ortamına çekilmesi için teknolojinin kullanılması, kötü amaçlı dağıtım (mağdurla ilgili yasadışı ve karalayıcı içerikler yaymak) olmak üzere altı başlıkta listelemiştir. Peterson ve Densley (2017:195) siber şiddet türleri arasında siber zorbalık, trollük, intikam pornosu ve siber takibi saymıştır.

Hiç şüphesiz ki siber şiddet yukarıda sayılanların da dışında birçok farklı şekilde ortaya çıkabilmekte ve çevrimiçi platformların sunmuş olduğu özelliklere göre de çeşitlenip değişebilmektedir. Başka bir deyişle çevrimiçi ortamlarda şiddet dönüşüme uğramakta ve şiddetin yeni çeşitleriyle de karşılaşılmaktadır. Konu başlığı

altında yukarıdaki siber şiddet türlerine ek olarak bir şiddet eylemi olduğu şüphe götürmeyen siber linç de incelenecektir.

2.3.1.1. Çevrimiçi Utandırma

Teknolojik gelişmeler sosyal kontrolün uygulanma biçimlerini ve kapsamını da değiştirmiştir. İnternet teknolojilerinin sağlamış olduğu kolaylıklar anonimlik, anlık müdahale edebilme, (zaman açısından ve ekonomik açıdan) düşük maliyet, çok sayıda kişiye ulaşabilme vb. norm ihlallerinde başvurulmuş bir sosyal yaptırım biçimi olan utandırma için kişilere kontrolsüz ve orantısız güç sağlamaktadır. Utanç duygusundan faydalanan ayıplama ve kınamanın çok uzun zamandan beri sosyal kontrol amacıyla kullanılıyor olmasının yanı sıra çeşitli örneklerde hukuk tarafından kullanıldığına da şahit olduk.

Sosyal normların sürdürülmesi, sosyal yaptırımların uygulanmasıyla sağlanabilir ve kimi zaman utandırma bunu sağlayabilecek tek araç olabilir (De Vries, 2015:2055). Kamuoyu önünde utanma sonucunda birçok durumda toplumdan dışlanma görülür ve utandırma kişinin toplumdan dışlanma korkusundan faydalanır (Massaro, 1991:1903).

ABD’de utandırma cezalarının, alkollü araç kullanma, hırsızlık, zimmete geçirme, cinsel ya da cinsel olmayan saldırı, yalancı şahitlik, zararlı atıkların çevreye bırakılması, uyuşturucu madde temini vb. birçok farklı suça uygulandığı görülmüştür (Kahan, 1996:635).

Kahan, yargı sisteminde alternatif bir yaptırım olarak utandırma cezalarının uygulanması gerektiğini öne sürer ve utandırma cezalarının para cezası ya da toplum hizmeti gibi diğer geleneksel alternatif yaptırımların aksine ahlaki açıdan kınamayı da içererek toplumun, cezadan bu yöndeki beklentisini karşıladığını da ifade eder. Beklenen faydaları sağlaması durumunda hapsedmeye bir alternatif olması ve tek başına kullanılması da birçok durumda kişisel hassasiyetleri zedelemeyecektir (1996:636-637). Yapılan araştırmalar da gerçekten işe yaradıkları durumunda bu yaptırımların kamuoyu tarafından da destekleneceklerini göstermiştir (Doble 1987’den aktaran Kahan, 1996:637).

Kanunlarımızda ABD'dekinin aksine utandırma cezalarının bulunmadığı aşikârdır. Ülkemizde böyle bir yaptırımın (gerek hukuki gerekse de sosyal yaptırımlar çerçevesinde) toplum tarafından destek görüp görmeyeceğine yönelik ampirik veriler de bulunmamaktadır. Buna karşın sosyal medyada örneklerini gördüğümüz ve literatürde de “çevrimiçi utandırma” (“online shaming”) başlığı altında inceleme konusu edilen ve henüz sınırlı sayıda olmasıyla birlikte dikkat çeken, sosyal medyanın bir araç olarak kullanıldığı utandırma eyleminin kişilerin utanç verici davranışlarının çoğunlukla buna kimlik bilgilerinin de eşlik ettiği şekilde ifşa edilerek cezalandırılması, kamuoyu önünde küçük düşürülmesi ve ayıplanarak kınanması şeklinde destek bulduğu söylenebilir.

Çevrimiçi utandırma teriminin, üzerinde uzlaşmış net bir tanımı mevcut değildir (De Vries, 2015:2055). Çevrimiçi utandırma olgusunu konu alan literatür çok sınırlı ve az sayıdadır. Bu çalışmalarda yer aldığı şekliyle yapılan tanımlamalarda dikkat çeken husus, terimin normların ihlali ile ilişkisidir.

Bu tanımlamalara göre terim, çoğunlukla, sosyal normun gerçekten ya da algılanan ihlaline yönelik sosyal medya aracılığı ile birini utandırmayı ifade etmek için kullanılır (De Vries, 2015:2053; Klonick, 2016:1035). Çevrimiçi utandırma, kişilerin sosyal normlara uymadığını düşündükleri, hoşlarına gitmeyen bazı davranışları içeren ekran görüntüsü, video, fotoğraf veya mesajları sosyal medya sitelerine yüklemek suretiyle kamuya ifşa etmesi ve sonuç olarak bu içeriklerin kamuya açık ve yayılabilir hale gelmesi ile gerçekleştirilebilir (De Vries, 2015:2055). “*Utanma, utanç verici eylemi öğrenecek ve onu kınayacak tanıklar gerektirir*” (Massaro, 1991:1902). Hiç kimse tarafından bilinmeyen ve/veya ayıplanmayan bir eylemin aynı düzeyde utandırıcı olabilmesi söz konusu değildir. Massaro’nun ifadesi de utanmanın kamusal bir yönü olduğu gerçeğine dikkat çekmektedir. Böylelikle sosyal kontrol kınama ve ayıplamanın gücünden faydalanarak sağlanır.

Öyle ki, Goldman (2015:415), ABD yargı sisteminde uygulama alanı bulan kamuoyu önünde utandırma cezaları infazlarının teknolojik gelişmeler paralelinde sosyal medya mecralarına (yargı emri ile kişinin Facebook sayfasında suçunun ilan

edilmesi vb.) taşınmasının olası olduğunu ve bu tarz bir utandırmanın etkili olabileceğini söyler.

De Vries (2015:2059)'ın, 18-25 yaş arası gençlerin çevrimiçi utandırma ile ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik çalışmasında ulaştığı sonuçlar arasında, gençlerin çevrimiçi utandırmayı söz konusu kişi için bir cezalandırma aracı olarak görürken, benzer davranışlar için de caydırıcı olacağını düşündükleri yer almaktadır. Massaro da (1991:1905), resmî makamlarca gerçekleştirilen utandırmanın altında yatan nedenin başkalarını caydırma olması durumunda utanç duygusunun hâkim tarafından sonuna kadar kullanılması gerektiğini öne sürer. Braithwaite (1989'dan aktaran Chen, 2002:53) de, suç davranışının önlenmesinde kişinin çevresindekiler tarafından utandırılmasının ceza tehdidinden daha etkili olduğunu öne sürmüştür.

Çevrimiçi utandırmanın altında yatan nedenler yalnızca bu kadarla sınırlı olmayabilir. Nedenlerden biri (Ingraham ve Reeves, 2016:456), insanların sosyal medya sayesinde ahlakî ihlallere karşı büyük çapta bir araştırma, yargılama ve cezalandırma imkanına kavuşmuş olmasıdır. Bununla birlikte yasal yaptırımların dışlanma, iş kaybı, ölüm tehdidi veya bunlara eşlik eden fiziksel saldırı gibi şiddetli ve caydırıcı enstrümanlar kullanamıyor olması da sayılabilir.

Bununla birlikte, utandırma üzerindeki doğal kontroller kalkmıştır (Klonick, 2016:1029). Kimi zaman sonuç amaçlananın çok ötesine geçebilmekte, siber taciz veya siber lince dönüşebilmekte, gerçek hayata da uzanan şiddete sebep olabilmektedir.

De Vries'in araştırmasında da katılımcılar, çevrimiçi utandırmanın zorbalığa dönüşebileceğini ifade etmişlerdir (De Vries, 2015:2059). Klonick'nin çevrimiçi utandırma ve siber taciz arasındaki ilişkiye yönelik açıklaması da bu görüşü destekler niteliktedir. Ona göre çevrimiçi utandırma siber tacizle benzer olarak tekrarlanan sözlü saldırganlık içerir ve çoğunlukla siber tacize dönüşür (2016:1035). Çevrimiçi utandırma, belirsiz sosyal değerler üzerinden amacını aşan; ölçsüz; neyin ve kimin cezalandırılacağı üzerinde çok az bir uzlaşma ve doğruluğun olduğu bir cezalandırma şeklidir (Klonick, 2016:1032). Kimi zaman sözde sosyal normların

uygulanması için de fırsat yaratan utandırmayı kullanmak her zamankinden daha kolay fakat kontrol edilmesi daha güçtür (Klonick, 2016:1031).

Buradaki sıkıntı büyük ihtimalle toplumsal olarak üzerinde uzlaşmış normların ihlal edilmesinde bir yaptırımla (utandırma) bunlara uyulmasının sağlanması veya uymama davranışının caydırılması değildir. Asıl problem, sosyal kontrol aracı olarak kullanılsa dahi utandırmanın çevrimiçi ortamda amacını aşabilecek olması, başka bir deyişle sonuçlarının öngörülemez kadar büyük ve orantısız zararlara sebep olabilmesindedir. Bir başka problem ise kişilerin kendi doğruları çerçevesinde yanlış buldukları davranışları cezalandırma teşebbüslerine aracılık etmesindedir. Büyüyerek siber şiddete dönüşmesi işten bile değildir.

Bağlamdan kopuk; yalnızca bir fotoğraf ya da birkaç saniyelik bir görüntü üzerinden telafisi imkânsız ya da güç; etkileri yıkıcı sonuçlarla karşılaşılabilir. Utandırma sonsuza dek sürebilir. Utanç, kimi durumlarda aynen suya atılan bir taşın etrafında oluşturduğu haleler gibi yayılım göstererek hedeflenen kişinin ötesine geçip kişinin yakın çevresindekileri içine alabilecek bir güce de sahiptir.

Çevrimiçi utandırma ile intikam ve cezalandırma amacıyla başvurulmuş ifşa arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Sosyal medya aracılığıyla utandırmaya maruz bırakılmak istenen davranış, tutum, görüş vb. ifşa edilmeyi zorunlu kılmaktadır. Cezalandırma veya intikam alma utandırma vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bununla birlikte, bir kişinin çevrimiçi utandırmaya maruz kalması içeriğin mutlaka intikam alma veya cezalandırma amacıyla ifşa edilmesine bağlı değildir. Bazı örneklerde görüldüğü üzere söz konusu içerikler sosyal medyada çevrimiçi utandırmaya maruz kalanların bizzat kendileri tarafından paylaşılmıştır. Bu noktadan hareketle intikam ve cezalandırma amaçlı ifşa ile çevrimiçi utandırma arasındaki ilişkiyi şöyle açıklayabiliriz. Çevrimiçi utandırma sosyal kontrolün çevrimiçi ortamdaki tezahürü olarak yaptırım gücünü, çeşitli normların ihlal edilmesi durumunda, utandırmadan alır. Kimi zaman ise çevrimiçi utandırmaya konu edilecek davranışlar intikam ve cezalandırma amaçlı olarak -ki utandırma burada amaçlanan bir cezalandırma çeşididir- ifşa edilmeyi gerektirirken, kimi zaman böyle bir motivasyona sahip olmayan içerikler de çevrimiçi utandırmanın konusu olabilirler.

2.3.1.2. İntikam Pornosu

İntikam pornosu, genellikle reddedilmiş, terkedilmiş, hayal kırıklığına uğramış eski sevgili ya da eş tarafından çevrimiçi ortama yüklenmiş cinsellik içeren görüntüleri ifade eder (Calvert, 2015:677). Merriam-Webster (t.y.)’de ise bir intikam türü olarak kişinin cinsel içerikli görüntülerinin onun rızası olmadan çevrimiçi ortamda paylaşılması olarak tanımlanmıştır. İntikam davranışına sebep olan etkenler arasında ilişkinin bitirilmesi ya da askıya alınmasının önemli oranda payı vardır (Boon vd., 2009:756). Aslında birçok durumda söz konusu görüntüler, ilk etapta mağdurun rızası ile alınmıştır ve sonradan eski partnerler tarafından porno sitelerine gönderilmiştir. Burada intikam sözcüğünün konusunu oluşturan eylem, kimi zaman mağdurların isimleri, adresleri, Facebook hesapları gibi tanımlayıcı bilgilerinin eşlik ettiği görüntülerinin izinsizce yayınlanmasıdır (Calvert, 2015:677).

Bununla birlikte, intikam pornosunu tanımlamak zordur. Zira intikam pornosu terimi gazeteciler ve aktivistler, hukukçular ve uzmanlar tarafından rıza gösterilmemiş müstehcenliğin her çeşidini, kurbanın bilgisi dışında ele geçirilmiş görüntüleri, kurbanın yüzünün cinsellik içeren görüntülere montajlandığı görüntüler ile bilgisayar korsanları tarafından ele geçirilerek ya da eski sevgililerce yüklenmiş söz konusu içeriğe sahip görüntüleri tanımlamak için kullanılmıştır. İntikam pornosu, New York Ceza Mahkemesince kabul gördüğü şekliyle, kurbanın rızası olmaksızın çevrimiçi ortamlarda halka açık şekilde yayınlanan müstehcen içerikli görüntüleri ifade eder (Levendowski, 2014:424, 425).

Franks de, (2017:1258) intikam pornosu teriminin kapsamını açıklamaya çalışırken iki nokta üzerinde durulması gerektiğini öne sürer. Ona göre bunlardan birincisi terimdeki “intikam” sözcüğünün yanıltıcı olabilmesidir. Çünkü intikam pornosu kapsamında değerlendirilen eylemi gerçekleştirenler her zaman kişisel intikamla motive edilmezler. Failler kimi zaman bir fayda elde etme, eğlence veya mağduru rezil etme sebebiyle ve hatta özel bir sebep olmaksızın da bu eylemi gerçekleştirebilirler. Burada ayırt edici ve değişmeyen tek şey kişinin rızası olmadan bu eylemi gerçekleştirmiş olmalarıdır. İkincisi ise, pornografi kavramı ile ilgilidir. Burada, pornografi olarak cinsel içerikli özel görüntüler üretme düşünülmemeli, bu

tarz görüntülerin rıza dışı dağıtılması ve dolayısıyla bu görüntülerin kamusal bir cinsel eğlenceye dönüştürülmesi anlaşılmalıdır. Bu noktadan hareketle, bu terimin kapsamına gizli kameralarla elde edilen; özel bir ilişki çerçevesinde tarafların rızasıyla çekilmiş veya taraflar arasında paylaşılmış olan, çalınan görüntülerle; sağlık veya huzurevi çalışanlarının çektiği yaşlı veya hastaların çıplak görüntüleri ile cinsel saldırıların kayıtları da girer.

Farklı yazarlar ya da merciler tarafından yapılan tanımlamalar dikkate alındığında intikam pornosu terimini tanımlamaya ilişkin zorluk daha açık görülebilir. Yukarıda yer aldığı üzere kimi yazarlar bu terimi, müstehcen görüntülerin intikam motivasyonu (genellikle ilişkilerin zarar görmesi sonucunda -eski- partnerler tarafından) paylaşıldığı durumlar için kullanırken, kimileri ise bu terimi, kapsamını çok daha genişletecek şekilde kullanmışlardır. Onlara göre intikam pornosu, kurbanların rızası dışında paylaşılan her türlü müstehcen görüntüyü ifade eder ve paylaşılmasının altında intikam motivasyonu bulunmasına da gerek yoktur.

İntikam pornosu (“revenge porn”) terimi yerine kimi zaman “rıza dışı pornografi” (“nonconsensual pornography” / “involuntary porn”) veya “siber tecavüz” (“cyber rape”) terimlerinin de kullanıldığı görülmektedir (Citron ve Franks, 2014:346; Calvert, 2015:676). Bunun nedenlerinden biri de tanımlardaki sözünü ettiğimiz farklılıktır. McGlynn ve Rackley (2016) de söz konusu içeriklerin yalnızca eski partnerler tarafından değil birçok farklı kişi tarafından paylaşılabilirliğini; bu paylaşımların yalnızca intikam motivasyonu ile değil eğlence veya maddi kazanç sağlamak için vb. farklı amaçlarla ve hatta hiçbir neden olmaksızın dahi yapılabildiğini öne sürerek bu gibi durumlar için intikam pornosu yerine “görüntü temelli cinsel istismar” (“image-based sexual abuse”) terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Onlara göre intikam pornosu, intikam motivasyonu taşır ve görüntü temelli cinsel istismarın bir türüdür.

Kimi yazarların, çıplaklık içeren ve mağdurun rızası olmaksızın paylaşılan her türlü görüntüyü intikam pornosu terimiyle tanımlamasına karşın intikam pornosu çerçevesinde genişleyen literatüre istinaden söz konusu görüntülerin tümü için bu terimin kullanılması uygun değildir. Başka bir deyişle Franks (2017)’nin aksine,

paylaşılmasında intikam motivasyonu bulunmayan, eğlenmek, takipçi sayısını artırmak, cinsel tatmin ya da maddi kazanç sağlamak vb. nedenlerle paylaşılan söz konusu görüntüleri -ki bu görüntüler arasında sağlık çalışanlarının çekmiş olduğu hastaların çıplak görüntüleri ile soyunma kabininde çekilen görüntüler, etek altı görüntüleri diye tabir edilen görüntüler vb. sayılabilir- intikam pornosu terimi kapsamında değerlendirmek uygun olmayacaktır.

İntikam pornosunu tanımlamanın getirdiği zorlukların yanında en büyük problem ise faillerin nasıl cezalandırılacağı ve mağdurların uğradıkları zararların nasıl telafi edileceği ile ilgilidir (Calvert, 2015:679). İntikam pornosuna ilişkin itirazları, mahremiyet ihlali ile cinselliğin görüntülenmesi ve çıplaklığa ilişkin olumsuz algılayışların temelinde ayırmak önemlidir. İntikam pornosunun yanlış olmasının sebebi cinsel ilişkinin kayıt altına alınmasına ilişkin toplumsal kabuller ya da çıplaklığın utanç verici olması değil; bir kişinin bedeninin teşhir edilerek onun mahremiyet hakkının çiğnenmesidir (Franks, 2017:1260).

İntikam pornosunun mahremiyet ihlallerine sebebiyet verdiği ve mağdurlar açısından telafisi güç zararlar doğurduğu da ortadadır.

İntikam pornosu mağdurları, aile içi şiddet ya da cinsel saldırı durumlarında olduğu gibi konuşmanın olumsuz sonuçlarından kaçınmak için sessiz kalmış fakat psikolojik zararlar, iş ya da eğitim hayatlarına yönelik olumsuz sonuçlar ve hatta sosyal medyada takıntılı şekilde takip edilmeyi (stalking) de içeren ve ağır şekilde zarar görmelerine sebebiyet veren durumları dile getirmek üzere ortaya çıkmışlardır (Citron ve Franks, 2014:347).

İntikam pornosunun, kadınları erkeklerden daha sık etkilediğine ve sonuçları açısından daha ciddi zararlara sebep olduğuna ilişkin yaygın görüşe (Citron ve Franks, 2014:348; Henry ve Powell, 2015) karşın Walker ve Sleath (2017:22)'ın derleme çalışmasında, söz konusu görüntülerin izinsiz paylaşımı açısından mağduriyetin yetişkin erkeklerde kadınlara göre daha sık ve yaygın olduğu ortaya konulmuştur. Bununla birlikte ergenleri konu alan çalışmalarda ise tam tersi bir sonuçla karşılaşmıştır.

Cinsiyet bazında mağduriyete ilişkin araştırma sonuçları göstermektedir ki görüntülerin izinsizce paylaşımı hem erkekleri hem de kadınları mağdur etmektedir. Kadınların mağduriyetinin daha yaygın olduğuna ilişkin kanaate rağmen farklı sonuçlarla da karşılaşılabilir.

2.3.1.3. Siber Zorbalık (Siber Taciz)

Gerek ülkemizde gerekse yabancı literatürde siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar çoğunlukla çocukları, ergenleri ya da gençleri konu edinmiş olsa da kimi görüşlerde siber zorbalığın kapsamına yetişkinlerin de dahil olduğunu ve siber taciz ya da siber takip olarak adlandırılan davranışların da bir çeşit siber zorbalık olduğu ifade edilmiştir (Kowalski vd. 2008'den aktaran Akca Baştürk ve Sayımer, 2017:5). Bununla birlikte yetişkinler arasında gerçekleşen benzer eylemleri tanımlamak için çoğunlukla “siber taciz” kavramının tercih edildiği görülmektedir (Klonick, 2016:1034). Siber zorbalık, bir kişi ya da grup tarafından bir mağdura elektronik iletişim kanallarıyla yapılan; zamana yayılmış ve tekrarlayan, kasıtlı ve saldırgan eylemleri ifade eder (Smith vd., 2008:376). Siber zorbalığın tanımlarında tekrarlanan bir faaliyet olduğu (Patchin ve Hinduja, 2006: 152) oldukça sık dile getirilmesine karşın bazı araştırmacılar aksi yönde görüş belirtmişlerdir. Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran önemli farklar arasında ise mağdurun bu eylemden kaçışının zor olması, eyleme çok sayıda kişinin şahit olabilmesi, zorbanın görünmez yani anonim kalabilmesi sayılabilir (Slonje ve Smith, 2008:148).

Topçu, Yıldırım ve Erdur Baker'e göre (2013:146), siber zorbalığın nedenlerinden biri de “intikam alma”dır. König ve diğerleri (2010:220, 221) de intikam ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında ikisi arasında bağlantı bulunduğuna ve intikamın siber zorbalık üzerindeki rolüne ilişkin önemli veriler elde etmişlerdir. Geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasında güçlü bir bağlantı ve hatta nedensel bir ilişki olabileceğini öne sürmüşlerdir. Geleneksel anlamda zorbalığa maruz kalmak siber zorbalık davranışına sebep olabilen bir risk faktörüdür. Geleneksel manada bir zorbalığa maruz kalanların bu zorbaları siber ortamda kurban olarak seçmeye eğilimli oldukları ve siber mağdurların seçiminde

intikamcılık ya da adalete duyarlılık vb. farklı kişilik özelliklerinin etkili olduğu görülmüştür.

Topçu ve diğerleri (2013:146), araştırmalarının sonucunda siber zorbalık eylemleri arasında “mahremiyet ihlalleri”nin bulunduğunu öne sürmüşlerdir. Siber zorbalık envanterinde “izin almadan kişisel bilgisayardaki bilgileri (dosya, fotoğraf, messenger konuşma kayıtları vb.) almak”; “Messenger’da paylaşılan bilgileri izin almadan başkalarına yaymak”; ve “web kamerası aracılığıyla özel görüşme yaparken başkalarına izlettirmek” maddeleri de yer almaktadır (Erdur Baker ve Kavşut, 2007). Erdur Baker (2013:289), siber zorbalık ile ilgili yapmış olduğu çalışmada siber zorbalık yapanların öfke düzeyinin de yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bunun dışında 2005 ve 2009 yıllarında farklı tarihlerde toplanan verilerin karşılaştırmalı analizinde, “*izin almadan kişisel bilgisayardaki bilgileri (dosya, fotoğraf, Messenger konuşma kayıtları vb.) almak*” “*kameralı cep telefonu ile izin almadan birinin utandırıcı fotoğraflarını çekmek*” maddelerindeki sıklık artış göstermekte, 2005 yılında “*kameralı cep telefonu ile başkalarının izin alınmadan çekilen utandırıcı fotoğraflarını internet ve/veya cep telefonu aracılığıyla diğer insanlarla paylaşmak*” maddesine ilişkin bir veri bulunmazken 2009 yılı itibarıyla bu maddenin sıklığının %6 ile %7 aralığında olduğu görülmektedir.

Siber zorbalık diye adlandırılan davranışlar birbirinden farklılık göstermektedir. Siber zorbalık çeşitlerini, yedi ayrı kategoride tanımlayan Willard (2007’den aktaran Akca Baştürk ve Sayımer, 2017) bunlardan birinin de ifşa ve hilekarlık (outing and trickery) olduğunu ifade etmiştir. Ifşa, cinsel içerikli ve müstehcen görüntüler gibi kişiye ait özel ve utandırıcı görüntülerin siber zorba tarafından herkese açık olarak yayınlanması ya da kişilere gönderilmesi şeklinde gerçekleşebilmektedir. Burada ifade edilen hilekarlık ise ifşa eylemine hizmet edecek bir araç olarak düşünülmelidir çünkü kimi zaman siber zorba, mağdurun özel bilgilerini onunla aralarında yakın ve özel bir iletişim olduğuna inandırmak suretiyle elde eder.

Siber zorbalığı konu alan araştırmasında Li (2007:1786), gerçek hayatta da zorbalık yapanların siber zorba olmalarının, gerçek hayattaki zorbalık mağdurlarının

çevrimiçi ortamlarda da mağdur olmalarının olası olduğunu ortaya koymuştur. Bu, durum çevrimiçi ortamın sağladığı, anonimlik, güç dengesini sağlama gibi özelliklerin yanı sıra kullanım sıklığı ile maruz kalma arasındaki korelasyonun yanında bir intikam döngüsünün varlığını da düşündürmektedir.

Oldukça sık görülen siber intikamın engellenmesi için mağduriyetin engellenmesi önemlidir. Zorbalığa maruz kalan bir birey için bir ya da iki kez intikam amaçlı olarak gerçekleşen siber zorbalıkların, önleyici ölçütler düşünüldüğünde birincil hedef olduğu düşünülmemelidir. Ancak akranların varlığı ile siber intikam arasındaki pozitif ilişki dikkate alındığında bu arada sırada gerçekleşen siber zorbalık, siber zorbalığın geleneksel mağduriyete uygun bir karşılık olarak düşünüleceği kültüre önemli ölçüde katkıda bulunabilir (König vd. 2010:220, 221).

2.3.1.4. Siber Linç

Linç kelimesinin kökeni ile ilgili farklı varsayımlar bulunmakla birlikte (Coker, 1957:639) Amerikan tarihinde büyük bir yer işgal eden linç etme (Pfeifer, 2004), on dokuzuncu yüzyıl sonları ile yirminci yüzyıl başları arasında güneyde beyazlar tarafından siyahlara uygulanan ırkçı davranışlar çerçevesinde tanımlanmaktadır fakat anlamı bundan çok daha geniştir çünkü ırk, dünyadaki birçok farklı ülkede gerçekleşen linç eylemini açıklamada yetersizdir (Michel, 2011). Linç, daha geniş bir anlamda karşı tarafa acı çektirmek için gerçekleştirilen yasadışı eylemi ifade eder (Coker, 1957) ve bir grup tarafından gerçekleştirilen yargısız infazdır (Leader vd., 2007:1340). Popüler adalet, linci cinayet, suikast ya da isyandan farklı kılan şeydir. Lincin arkasında az ya da çok kamuoyu onayı ve desteği vardır (Cutler, 1905'ten aktaran Waldrep, 2000). Zaten, linç bir grup tarafından gerçekleştirilir ve üzerinde bir uzlaşma bulunmamakla birlikte Tuskegee'ye göre gruptan kasıt en az üç kişidir (Tuskegee, 1940'tan aktaran Pfeifer, 2004:6). Bununla birlikte linç eyleminin acımazlığı bu eylemde bulunan üye sayısı ile doğru orantılı olarak artmaktadır (Leader vd., 2007:1340).

Sosyal medya platformları da hızlı ve kolay bir şekilde gruplar oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Bazıları faydalı amaçlarla meydana getirilmiş olsa da toplulukların birçok çeşidi bulunmaktadır ve çevrimiçi ortamlarda insanlar olumsuz

sonuçlara sebebiyet verecek bir düşüncenin etrafında kolaylıkla ve çok hızlı bir şekilde toplanabilmektedir. Özellikle kişinin isminin ifşa edilmesi durumunda herhangi bir zamanda yapılacak internet aramalarında o kişinin ismi de dahil olmak üzere kişisel bilgilerinin çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu durum utanmaya sebep olmak bir yana, iş ve itibar kaybıyla da sonuçlanabilmektedir (Krumnsiek, 2017).

İstisnaları (bkz. Ong, 2012) saymazsak siber linç terimi ile yabancı kaynaklarda sıkça karşılaşıldığı söylenemez. Buna karşın Türkçe alanyazında kendine yer edinmekte (bkz. Aloğlu, 2018) olduğu söylenebilir. Bu bağlamda gerek katılımcıların sayısı gerekse de hedef alınan kişiye yönelik kullanılan dil göz önünde bulundurulduğunda siber şiddetin bir türü olarak değerlendirdiğimiz siber linç, özellikle evrimii utandırma olmak üzere, intikam pornosu ve siber taciz eylemlerine eşlik etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MAHREMİYETİN KORUNMASINA YÖNELİK YASAL VE PROSEDÜREL DÜZENLEMELER

3.1. Türkiye’de İfşa Tehdidine Karşı Mahremiyetin Korunmasına Yönelik Yasal Düzenlemeler

Sosyal medyada ifşa, meydana geldiği ortam itibariyle “bilişim suçları” ve “bilişim yoluyla işlenen suçlar” olmak üzere iki farklı konunun kapsamına girmektedir (Demir, Arıç ve Polat, 2015).

“Türk Ceza Kanunu (TCK, 2004)”nda yer alan ifadesiyle özel hayata ve özel hayatın gizli alanına karşı ifşa tehdidinin hangi araçla gerçekleştirildiği tez açısından önemlidir zira tez konusu çerçevesinde, bir suç unsuru teşkil edip etmemesinden bağımsız olarak kişilerin mahremiyetine yönelik ifşa tehdidinin sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilen örnekleri de değerlendirilmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında bilişim hukukuna da değinilmesi gerekmektedir. Bilişim suçları ile ilgili en kapsamlı düzenleme 5237 Sayılı TCK’nın ikinci kitabının üçüncü kısmının onuncu bölümünde “*Bilişim Alanında Suçlar*” ana başlığı altında yapılmıştır. Bu başlık altında, madde 244’te yer alan “*Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme*” başlığı inceleme konusudur.

5237 sayılı “Türk Ceza Kanunu (TCK, 2004)”nda ifşa kelimesi dokuz kez geçmekte ve bunlardan yedisi TCK’nın birinci kitabının dokuzuncu bölümündeki “*Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar*”, ikisi ise “*Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar*” ana başlığı altında yer almaktadır. “Özel hayat ve hayatın gizli alanı”na yönelik gerçekleşen ifşa davranışı TCK tarafından suç sayılmıştır. Bu davranışa, yaptırım öngörülerek, “özel hayat ve hayatın gizli alanı” TCK vasıtasıyla koruma altına alınmaya çalışılmıştır.

TCK’da “*Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar*” ana başlığı altında ifşa kelimesinin geçtiği başlıklar “*haberleşmenin gizliliğini ihlal*” madde 132, “*kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması*” madde 133 ile “*özel*

hayatın gizliliğini ihlal” madde 134’tür. Bunların dışında yine aynı ana başlık altında yer verilen “*verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme*” başlıklı madde 136’da ifşa kelimesi kullanılmamasına rağmen “yayma” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.

Yukarıda sayılan başlıklar ve bu başlıklara ek olarak “*kişisel verilerin kaydedilmesi*” madde 135 ise “*bilişim yoluyla işlenen suçlar*” kapsamında (Demir vd., 2015) incelenecektir. TCK’nın yanında gerek anayasa, gerekse medeni kanun ve borçlar kanununda da çeşitli hükümlerin yer aldığı görülmektedir.

İnternet hukuku ise tezin konusu açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Türkiye’de internet ortamında yapılan yayınlarla işlenen suçlara ilişkin kanun 23/5/2007 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmış olan 5651 Sayılı “*İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun*”dur (İnternet Ortamında Yapılan, 2007). Kanunda, “*içeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi*” başlıklı madde 9 ile “*özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi*” başlıklı madde 9/A çalışma alanına girmektedir.

Özel hayatın gizliliğini ve kişilik haklarını ifşa yoluyla ihlal etmenin TCK’da bir yaptırım olarak karşılığı varken “*İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun*”da ifşanın sona erdirilerek kişilerin korunması ve verilen zararın azaltılması esastır. Gerek TCK’nın gerekse 5651 Sayılı Kanun’un ilgili hükümlerine değinmeden önce her iki kanunda da sözü edilen “özel hayat”, “özel hayatın gizli alanı”, “kişilik hakları” ve “kişisel veriler” kavramlarının, söz konusu maddelerde yer alan suçların kapsamının ve sınırlarının daha iyi anlaşılması için açıklanması gereklidir.

3.1.1. Özel Hayatın, Hayatın Gizli Alanının, Kişilik Hakları ve Kişisel Verilerin Tanımı, Kapsamı ile İç Hukuktaki Yerleri

TDK’de özel hayat, “*kişinin kendine özgü yaşayışı, yaşama tarzı, kendisini ilgilendiren tutum ve davranışı*” olarak ifade edilmiştir (Özel Hayat, t.y.). İnsan sosyal bir varlıktır. Toplumdan ayrı yaşaması düşünülemez. Her ne kadar toplumun bir

parçası olsa da toplumu oluşturan diğer bireylerden sakındığı kendine sakladığı hayatı da mevcuttur.

Toplumun bir parçası olmak özel hayattan vazgeçmek anlamını taşımaz (Mills t.y.'den aktaran Yıldırım, 2016:12). Aksine, özel hayat kavramına yüklenen anlam, toplum içinde yaşamının sonucu olarak vücut bulmuştur. Zira özel hayat kişinin hayatının, başkaları tarafından bilinmesini istemediği, saklı tutmayı tercih ettiği ve yalnızca kendi belirlediği kişilerle paylaştığı alanını ifade eder (Korkmaz, 2014:99). Yine farklı kaynaklarda yer alan “*kişinin başkaları tarafından öğrenilip öğrenilmemesi hakkına sahip olduğu faaliyetlerden oluşan ve hukuk tarafından da korunması gereken bir alan*” (Akkurt, 2017:351, 352), “*kişinin kamuya kapalı ve herkesten gizlediği hayatıdır*” (Hafızoğulları ve Özen, 2009:17) tanımlarından da görüleceği üzere, özel hayat kavramı ancak başka kişilerin dahil olması muhtemel durum ya da alanlar söz konusu olduğunda var olabilir. Çok geniş bir ifadeyle “özel hayat”, hayatın başkalarından gizlenen ya da gizlenmesi tercih edilen her türlü alanını ifade eder. Bu noktada da mahremiyet ile yakından ilişkilidir. Akyürek (2011:22) de özel hayatı ifade etmek için özel yaşam gibi eşanlamlı bir kavramın yanında “mahremiyet” ve “gizli alan” kavramlarının da kullanıldığını söyler.

Özel hayat ve bunun zıddını ifade eden kamusal hayatın sınırları net olarak çizilmiş değildir. Gerek özel hayat gerekse de kamusal hayat, zaman içerisinde her toplum tarafından farklı şekillerde oluşturulan tarihsel ve bu yönüyle de yapay bir gerçekliktir. Aynı toplum içerisindeki farklı toplumsal çevrelerde bile özel hayat kamusal hayat ayrımı aynı şeyi ifade etmeyebilir (Prost, 2010:15). Bu ifadeden hareketle ülkeler arasında da kavramın kapsamı açısından çeşitli farklılıklar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum yalnızca sosyoloji perspektifinden değil (Akyürek, 2011:22, 23) hukuk doktrini açısından da bu şekildedir. Kavramın keskin bir çerçevesi çizilememiştir. Kavramı açıklamaya yönelik olarak hayatı, “gizli hayat”, “özel hayat” ve “genel hayat” olmak üzere üç farklı alana ayıran üç alan teorisi, başka hak veya kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışan teoriler, “özel hayat”, “kamusal hayat” ayrımından yola çıkan teoriler, “özel hayatın gizliliğine makul saygı beklentisi teorisi” ve “özel hayat” kavramının içeriğine giren kavramları sayarak belirleme yöntemini benimseyen teoriler başta olmak üzere birçok teori öne

sürülmüştür. Bunda kavramın karmaşık yapısının ve değişken olmasının da etkisi vardır (Akyürek, 2011:22, 23).

T.C. Anayasası'nda da “*özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz*” ibaresi yer almakla birlikte bu gizliliğin kapsamı ve sınırlarının ne olduğu ile “özel hayatın gizliliğine dokunulmaması”nın ne anlama geldiği açıklanmamış; bunlara ancak hâkim kararı ile dokunulabilir denmiştir. 5237 sayılı TCK ile “özel hayat” ve “hayatın gizli alanı” koruma altına alınmıştır. Bu noktada Anayasa ile Ceza Kanunu arasında bir anlam birliği bulunmadığı görülmektedir zira anayasada “hayatın gizli alanı” ifadesi yer almaz. Buna karşın TCK'da da anayasada geçen “aile hayatının gizliliği”nden ve yine aynı Kanunun başlığında geçen “hayatın gizli alanı”nın ihlalden söz edilmemektedir. Kanun anayasaya aykırı olamayacağından 134. maddede yer alan “özel hayat” hem “aile hayatını” hem de “hayatın gizli alanını” kapsamaktadır (Hafizoğulları ve Özen, 2009:9).

Hafizoğulları ve Özen (2009:9-10), özel hayatın gizli alanını şöyle açıklamaktadır: İnsanın toplumsallaştığı en küçük birim olan aile kurumunda kişi her ne kadar içinde bulunduğu ailenin düzenine uysa da kendi bireyselliğini korumaya devam etmektedir. Bu nedenle de kişilerin özel hayatı yalnızca yabancılardan değil diğer aile üyelerinden de gizlenen bir alanı ifade eder. Bu alan, Kanun'da ifade edilen “hayatın gizli alanıdır” ve kişinin hiç kimse ile paylaşmadığı alandır. Herkesin kanun önünde eşit olmasına karşın kamuda herkesin konumu farklıdır. Dolayısıyla sanatçıların, siyasetçilerin, kamu hizmeti yapanların ve sade insanların da özel hayatının gizliliğinin kapsam ve sınırları birbiriyle aynı değildir. Başka bir deyişle yüzü kamuya açık olanın özel hayatının gizli alanı daha dardır.

Ayrıca “özel hayat” ile “özel hayatın gizliliği” karıştırılmaması gereken iki ayrı kavramdır. Özel hayat, kişinin yaşamının belirli bir parçasını temsil ederken, özel hayatın gizliliği ise özel hayatın hukuken korunmasını sağlamak üzere tesis edilmiş bir haktır (Akyürek, 2011:21). Özel hayat kavramının tanımına yönelik ifadelerden yola çıkıldığında özel hayatın gizliliğinin bir hak olarak görülmesi son derece doğaldır. Özel hayatın gizliliği hakkının ise temelinde yatan iki önemli noktadan biri güçlü bireysel hassasiyetlere sahip olup buna saygı beklerken bir yandan da başkalarının

mahremini merak eden bir toplum; ikincisi ise hızlı ve büyük çaptaki teknolojik ilerlemenin bireyin özel hayatına etkisidir (Üzeltürk, 2004'ten aktaran Yıldırım, 2016:12). Bu açıdan, kişilerin özel hayatının, teknolojik gelişmelerin kolaylaştırdığı ihlallere karşı korunması önem kazanmıştır (Tezcan, Erdem ve Önok, 2018:639)

“The Right To Privacy” isimli makaleleriyle “mahremiyet hakkı”nı ilk kez savunarak hukuk literatürüne sokan ve dolayısıyla “mahremiyet hakkı”nın hukuk tarafından korunmasında yapı taşı olan avukatlar Samuel D. Warren ve Louis D. Brandeis (Kramer, 1990:703, 724), bu makalelerinde mahremiyet hakkının hukuk tarafından korunması gerekliliğine, yeni iletişim teknolojilerinin (örn. anlık fotoğraflar ve çeşitli mekanik cihazlar) ve basının özel hayatı ihlal etmesi üzerinden dikkat çekmişlerdir (Warren ve Brandeis, 1890:195, 196)

Türk Medeni Kanunu (TMK, 2001)'nin birinci kitabının “*Kişilik*” başlıklı bölümünde, madde 24 ve 25'te kişilik hakkının korunmasına yönelik hükümler bulunmakla birlikte kişilik hakkının tanımı ve kapsamına yer verilmemiştir. Hukuk doktrininde genel olarak kişilik hakkı kişilerin varoluşlarından kaynaklı, ayrılmaz şekilde sahip oldukları, kişisel değerleri üzerindeki mutlak, yani herkese karşı ileri sürülebilen, herkese karşı korunması istenebilen hak şeklinde ifade edilmiştir (Kaya, 2010:279, Akkurt, 2017:344). Kişilik hakkı, kişiyi oluşturan, kişiliğini özgürce geliştirmesine hizmet eden ve kişiyi başkalarından farklı kılan tüm değerler üzerindeki haktır. Hukuk doktrinindeki kişilik hakkına yönelik tanımların farklılığı kişisel değerlerin neler olduğunun tek tek listelenmesi ya da bunların tümünün genel bir çerçevede ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın tanımın, bunların tek tek ele alınması suretiyle ya da bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde genel hükümle yapılmış olması önemli bir farklılık meydana getirmez (Özel, 2004:27).

Kişilik hakkının kişisel değerlerden ayrı ifade edilmesi düşünülemez (Özel, 2004:27). Bu noktada kişilik değerlerinin neler olduğu sorusu önem kazanmaktadır. Bunlar, yaşam, vücut bütünlüğü, sağlık, ad, şeref, haysiyet, resim, vicdan, hürriyet, özel hayat, aile bütünlüğü, kişisel veriler vb. sıralanmış olmakla birlikte, kanun tarafından belirlenmemişlerdir. Zira bu sayılanlar, toplumdan topluma ve zamana göre değişiklik gösterebilmektedirler (Kaya, 2010:281-291, Akkurt, 2017:344, 345).

Kişisel değerler maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kişinin hareket özgürlüğüne ilişkin değerleriyle yukarıda sayılanlardan yaşam, sağlık ve vücut bütünlüğü maddi kişisel değerler başlığı altında yer alırlar. Manevi kişisel değerleri ise kişinin ruhsal varlığı ile ilgili değerler ve kişinin toplum içindeki yerine ilişkin değerler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kişinin dini inançlarına yönelik yapılan saygısızlık ya da gerçeğe dayanmayan ve kişiyi rencide etme amacı taşıyan davalar açılması kişinin üzüntü duymasına ve acı çekmesine sebep olarak onun ruhsal bütünlüğüne karşı yapılmış bir ihlal niteliği taşımakta ve kişilik haklarına zarar vermektedir (Özel, 2004:29, 30).

“Özel hayat” ve “özel hayatın gizliliği”nin tanımlanması, kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ile benzer bir muğlaklık kişisel veriler için de geçerlidir. TCK’da kişisel verilerin neler olduğu tanımlanmamıştır. 6698 sayılı “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (Kişisel Verilerin, 2016)”nda ise kişisel veri “*kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır. 6698 Sayılı Kanun’un 6. maddesinde ise “*kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri*” özel nitelikli kişisel veri olarak listelenmiştir.

Anayasa’nın 20. Maddesinin gereği olarak 5237 sayılı TCK’da özel hayatın gizliliğinin ihlaline yönelik suçlara yer verilmekle beraber özel hayat tanımının yapılmasından kaçınılması hakkın korunması ve etkin şekilde kullanımı açısından da bir mecburiyettir zira özel hayatın içeriğinin keskin sınırlarla çizilmesi, değişen ve gelişen teknoloji karşısında bu hakkın korunmasının zorlaşmasına veya imkansızlaşmasına da sebep olabilir (Yurtsever, 2015:84).

3.2. Çeşitli Hukuk Dallarında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması

3.2.1. 1982 T.C. Anayasası

Kişilerin mahremiyetinin korunması, Anayasa'nın, "*Kişinin Hakları ve Ödevleri*" başlıklı ikinci bölümünde, "*Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*" ana başlığı altında düzenlenmiştir. Bu başlık altındaki 20. maddede "özel hayatın gizliliği"ne yönelik düzenlemeler yer alırken, 21. maddede "konut dokunulmazlığı", 22. madde de ise "haberleşme hürriyeti"ne ve "haberleşmenin gizliliğinin korunması"na yönelik düzenlemeler yer almakta ve özel hayat kapsamında değerlendirilmektedirler. 20. maddede yer aldığı üzere "*özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz*". 12/09/2010 tarih ve 5982 Sayılı Kanun'la aynı maddeye eklenen fıkra ile kişilerin, kişisel verilerinin korunmasını isteme hakkı ile kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bunlara erişme ile bunların işlenmesi, düzeltilmesi, silinmesi ve amacına uygun kullanılıp kullanılmadığının denetlemesi üzerindeki hakları düzenlenmiştir. 22. maddeye göre "haberleşmenin gizliliği esastır" ve ihlal edilemez (Anayasa, 1982).

3.2.2. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu

Türk Medeni Kanunu (TMK, 2001)'nin birinci kitabının birinci bölümünde "kişiliğin korunması"na yönelik hükümler yine aynı başlığın altında yer almaktadır. Madde 24'te bu madde içerisinde sayılan sebepler dışında kişilik haklarına yapılan her saldırının kanuna aykırı olduğuna ve böyle bir durumda mağdurun, saldırıyı gerçekleştirenlere karşı hâkimden korunmasını isteyebileceğine yönelik hüküm bulunmaktadır. Kişilik hakkına saldırı durumunda açılacak davaları düzenleyen 25. maddeye göre ise davacı, sona ermesine karşın etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini, saldırı tehlikesine engel olunmasını ve devam etmekte olan saldırının sona erdirilmesini isteme hakkına sahiptir. Bunun yanında maddi ve manevi tazminat talep etme hakkı da saklıdır. Madde 26, ismin korunmasına yönelik hükümler getirmektedir. Buna göre kişinin, adının haksız şekilde kullanılmasına son

verilmesini ve söz konusu fiil eğer gerektiriyorsa maddi zararın karşılanması ile manevi tazminat talebinde de bulunulabilmesini hükme bağlamıştır.

3.2.3. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu

Medeni Kanun'un yukarıda sözü edilen maddeleri kapsamında yer alan “maddi zararın karşılanması” ile “maddi ve manevi tazminat”a ilişkin hükümler Türk Borçlar Kanunu (TBK, 2011)'nin birinci kısmının birinci bölümünün ikinci ayrımının “*Haksız fiillerden doğan borç ilişkileri*” başlığı altında düzenlenmiştir. Kanunun 49. maddesinde kanuna aykırı eylemi sebebiyle veyahut kanunen yasaklanmamış olsa dahi ahlaka aykırı ve kasıtlı olan eyleminden ötürü bir başkasının zarar görmesi durumunda zarara sebep olanın bu zararı tazmin etmesine yönelik hüküm bulunmaktadır. Madde 58’de ise kişilik hakkının zarar görmesi durumunda manevi tazminat talep edilmesine yönelik hüküm bulunmaktadır.

3.2.4. TCK’da Bilişim Alanında Suçlara İlişkin Düzenlemeler

Bilişim ortamlarındaki verilere izinsiz şekilde erişim sağlanması İngilizce’de “hacking” terimiyle ifade edilmiştir (Taylor, 1999’dan aktaran Aydoğan Boschele ve Çetin Öztürk, 2017:441). Bu şekilde erişim sağlayan kişilere de “hacker” (bilgisayar korsanı) adı verilmektedir. Sosyal medyada ifşa kimi zaman bilişim korsanlığı aracılığıyla da gerçekleşebilmektedir. Bireylerin özel fotoğrafları bulut veri tabanlarından ya da cihazlardan çalınabilmektedir (Franklin, 2014:1311). Bilişim suçlarının işlenmesinde bilişim teknolojisinin barındırdığı özellikler ortak bir nokta oluşturmakla beraber bu suçları klasik suçlardan ayırmak her zaman kolay olmamaktadır. Bu ayrımın yapılmasında çeşitli yazarlar farklı kriterleri baz alarak tanımlamalar yapmaya çalışmışlardır (Akbulut, 2017:60) ve bilişim suçlarının tasnifine yönelik farklı görüşler ortaya çıkmıştır (Karagülmez, 2014:68). Bu tasniflerden birinde bilişim suçları, bilişim yazılımlarına yetkisiz olarak girmek ve bilişimi araç olarak herhangi bir suçu işlemek üzere kullanmak olarak ikiye ayrılmıştır (Bliznyuk, 1999’dan aktaran Karagülmez, 2014:71). Bilişim suçları, “(doğrudan) gerçek bilişim suçları” ve “(dolaylı) bilişim bağlantılı suçlar” olmak üzere TCK’da ikiye ayrılmıştır. Doğrudan bilişim suçları, TCK’da “Bilişim Alanında Suçlar” başlığı

altında işlenmiştir (Turan ve Külcü, 2014). Bu suçlara ilişkin hükümler TCK'nın ikinci kitabının üçüncü kısmının onuncu bölümünde yer almaktadır ki bunlar bu başlık altında incelenecektir. İlgili başlığın 243. maddesinde bilişim sistemine hukuka aykırı şekilde giren kişinin cezalandırılmasına yönelik hükümler bulunurken, 244. maddesinde sistemin engellenmesi, bozulması, verilerin değiştirilmesi, yok edilmesi, bir bilişim sistemindeki verilerin başka bir yere gönderilmesi ya da sisteme veri yerleştirilmesi durumunda verilecek cezalara ilişkin hükümler bulunur. Buna göre 243. madde uyarınca bilişim sistemine yetkisiz erişimler “*bir yıla kadar hapis veya adli para cezası*” ile cezalandırılırken, bilişim sisteminin kendi içindeki ya da diğer bilişim sistemleriyle olan veri transferinin sisteme girilmeksizin yetkisiz biçimde teknik araçlarla izlenmesi durumunda “*bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası*”na hükmolunur.

Dolaylı bilişim suçları ise bir takım klasik suçların bilişim yoluyla işlenmesi şeklinde ifade edilmektedir (Turan ve Külcü, 2014). Sosyal medyada ifşa bağlamında, bilişim yoluyla işlenen suçlar kapsamında yer alan suçlardan, “*haberleşmenin gizliliğini ihlal*”, “*kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması*”, “*özel hayatın gizliliğini ihlal*”, “*kişisel verilerin kaydedilmesi*”, “*verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme*” (Demir vd., 2015) sayılabilir.

3.2.5. TCK’da “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar”

TCK'nın ikinci kitabının, “*Kişilere Karşı Suçlar*” başlıklı ikinci kısmının dokuzuncu bölümünde yer alıp çalışmayla ilgili olan, “*Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar*” ve bunlara ilişkin maddeler aşağıdaki gibidir:

3.2.5.1. Haberleşmenin Gizliliğini İhlal (Madde 132)

Haberleşme TDK (“haberleşme”, t.y.)’de teknik bir terim olarak “iletişim” kelimesiyle tanımlanmıştır. Genel olarak haberleşme çeşitli ve uygun araçlar vasıtasıyla belli kişiler arasında gerçekleşen düşünce aktarımıdır (Hafizoğulları ve Özen, 2009:9). Burada, “haberleşmenin gizliliği” yalnızca belli kişiler arasında ve dar anlamda gerçekleşen haberleşme için söz konusudur. Anayasa’da da “*haberleşme*

hürriyeti” başlığı altında yer alan “haberleşmenin gizliliği” kavramı kitle iletişim araçlarıyla yapılan haberleşmeye yönelik değil, telefon, mektup vb. bireysel iletişim araçlarına yönelik gizliliği ifade eder (İçel, 2017:60). Belli kişiler arasında gerçekleşmeyen haberleşmenin gizliliği söz konusu değildir ve bu durumda ihlal suçu oluşmaz (Hafizoğulları ve Özen, 2009:11). Başka bir açıdan ise ihlal suçunun oluşması için yalnızca alıcının belli bir kişi olması yeterlidir. 132. maddenin 1. fıkrasında haberleşmenin gizliliğinin ihlali durumunda verilecek cezalara ilişkin hüküm bulunmakla beraber burada sözü edilen “gizliliğin ihlali” görmek, okumak veya dinlemekle haberleşme içeriğinin üçüncü kişi tarafından öğrenilmesi fiilini ifade eder (Hafizoğulları ve Özen, 2009:11) ki bu ifşa değildir ve ifşaya sebebiyet vermeyebilir.

Haberleşmede içeriğin ifşa edilmesi ise, bu ifşa ister haberleşmenin taraflarından biri isterse üçüncü şahıs(lar) tarafından gerçekleştirilmiş olsun Kanun’da suç sayılmıştır ve bunlar 132. maddenin 2. ve 3. fıkrasında düzenlenmiştir.

132. maddenin 2. fıkrasında yer aldığı üzere “*kişiler arası haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak ifşa eden kişiye ceza hükmedilmiştir*”. Ifşanın gizli veya aleni olması fark yaratmadığı gibi içeriğin tek bir kişiyle paylaşılması dahi ifşadır. Bu maddeye göre suçun mağdurları haberleşmenin taraflarıdır ve faili olamazlar (Hafizoğulları ve Özen, 2009:10, 12). 2. fıkra uyarınca haberleşme içeriğini ifşa eden kişi “*iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*”.

Haberleşmenin taraflarından birinin haberleşme içeriğini ifşa etmesine yönelik düzenleme ise aynı maddenin 3. fıkrasında yer almaktadır. Bu fıkra ile haberleşmenin taraflarından birinin diğer tarafın rızası olmadan haberleşme içeriğini alenen ifşası suç sayılmıştır. Başka bir deyişle kanun, aleni olmayan ifşayı suç saymamaktadır. “Alenen ifşa” tabiri haberleşme içeriğinin herkes tarafından öğrenilebilir olmasını sağlamak anlamındadır (Tezcan, Erdem ve Önok, 2018: 650, 651; Hafizoğulları ve Özen, 2009:13). Haberleşmenin içeriğini karşı tarafın isteği dışında hukuka aykırı olarak alenen ifşa eden kişi için “*bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası*” hükmolunurken, ifşa edilen verilerin basın veya yayın yoluyla da yayımlanması durumunda “*aynı cezaya*” hükmedilir.

Gerek bu maddede, gerekse aşağıda değinilecek “*kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması*” ile “*özel hayatın gizliliğini ihlal*” başlıkları altında “*ifşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur*” ifadesine yer verildiği görülmektedir.

5237 sayılı TCK’nın Birinci Kitabının “*Tanımlar*” başlığı altındaki madde 6’da “*basın ve yayın yolu ile deyiminden; elektronik kitle iletişim aracıyla yapılan yayınların da anlaşılacağı*” hükmü gereğince, internet vasıtasıyla yapılan yayınlar da bu kapsamda değerlendirilecektir (Karagülmez, 2014).

Kanun’da kişi ile gerçek kişilerin yanında tüzel kişiler de kastedilmekte ve dolayısıyla tüzel kişiler de suçun mağduru olabilmektedirler (Hafızoğulları ve Özen, 2009:10).

3.2.5.2. Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi Ve Kayda Alınması (Madde 133)

Kanun’un “*Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi ve Kayda Alınması*” başlıklı 133. maddesinin 1. fıkrasında kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi birinin isteği dışında bir aletle dinleyen veya bir cihazla kaydeden kişi için ceza öngörülmektedir. Bu kişi, konuşmanın taraflarından biri olabileceği gibi başka bir kişi de olabilir.

2. fıkrasında ise katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi diğer konuşanların rızası olmadan bir cihaz ile kayda alan kişi için cezaya hükmedilir. Suçun faili yalnızca söyleşiye katılan kişi olabilir. Aleni olmayanla kastedilen başkalarına gizli olan konuşma ya da söyleşidir. Her iki fıkra da kişiler arasındaki konuşmanın ya da söyleşinin bir cihaz ile dinlenmiş ve/veya kaydedilmiş olmasına yönelik eylemlerden söz edilmekte ve ifşa ibaresi geçmemektedir. Öyle ki bir konuşmayı izinsizce bir cihazla kaydetmek veya dinlemek ifşa eylemi kapsamında yer almaz ya da bu eylemler sonucunda ifşanın gerçekleştirileceğine dair hüküm kurulamaz. Buna karşın kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların ifşa edilmesine yönelik hükümleri içeren 3. fıkra da, bu konuşmaların kaydedilmesi suretiyle elde edilen verileri hukuka aykırı olarak ifşa eden kişiye yönelik “*iki yıldan beş yıla kadar hapis ile dört bin güne kadar*

adli para cezası” hükmolunur ki burada dikkat edilmesi gereken nokta, “*konusmaların kaydedilmesi ile elde edilen veri*” ifadesidir. Başka bir deyişle 3. fıkra da cezaya hükmolunan ifşa eyleminin gerçekleşmesi 1. fıkra da yer aldığı üzere kişiler arası konuşmaların kaydedilmesine bağlıdır. 132. maddenin 3. fıkrasında yer aldığı gibi ifşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması neticesinde de “*aynı ceza*” verilir.

3.2.5.3. Özel Hayatın Gizliliğini İhlal (Madde 134)

Kanun, 134. maddede “özel hayatın gizliliğini ihlal” suçlarını düzenlemiştir. 1. fıkra da yer aldığı şekliyle özel hayatın gizliliğinin ihlali halinde verilecek ceza ve bu ihlalin görüntü ve ses kaydı alınarak gerçekleştirilmesi durumunda verilecek cezaya ilişkin hükümler bulunur ki her iki durumda da verilecek ceza birbirinden farklıdır. Özel hayatın gizliliğini ihlal bir kişiyi gözetlemek suretiyle de gerçekleştirilebilir ki ihlalde bulunan kişi için bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunmuştur. Kanun, gizliliğin görüntü ve seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesini ise daha ciddi bir suç saymış ve bu durumda verilecek cezayı da bir kat artırmıştır.

İfşaya yönelik hükümler ise bu maddenin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu fıkra da, özel hayata ilişkin görüntü ve seslerin hukuka aykırı şekilde ifşa edilmesi eylemi cezalandırılmaktadır. Bu durumda “*iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası*”na hükmolunur ve “*ifşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması durumunda da aynı ceza*” verilir.

Buradaki ifşa eylemi, kişinin özel hayatına ilişkin görüntüsü veya sesinin eş zamanlı olarak başkaları tarafından görülmesini veya duyulmasını sağlamak suretiyle meydana gelebileceği gibi ve illaki görüntü ve sesinin kayda alınmasını gerektirmemekle birlikte, görüntü ve seslerin kayda alınması suretiyle de gerçekleştirilebilir (Hafızoğulları ve Özen, 2009:18).

3.2.5.4. Kişisel Verilerin Kaydedilmesi (Madde 135)

135. maddede kişisel verilerin kaydedilmesine yönelik hükümler bulunmaktadır. 1. fıkra da hukuka aykırı olarak kişisel verilerin kaydedilmesi fiili, suç

oluştururken, verilecek ceza “*bir yıldan üç yıla kadar hapis*” olarak belirlenmiştir. Bu fıkra, kişisel verilerin neler olduğuna yönelik bir açıklama bulunmamakta, kişisel veriler ile nelerin kastedildiği yazmamaktadır. 2. fıkra ise kişisel verilere yönelik bir tasnif yapılarak kaydedilmesi, verilecek cezanın yarı oranında artırılmasına sebep olacak kişisel verilere ilişkin başlıklar sıralanmıştır. Bunlar, “*kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin*” kişisel verilerdir.

3.2.5.5. Verileri Hukuka Aykırı Olarak Verme Veya Ele Geçirme (Madde 136)

135. maddede ifşa konusuna hiç değinilmezken bu verilerin ifşa edilmesine yönelik hükümler 136. maddede yer almaktadır. Bununla birlikte 136. maddede “ifşa” kelimesi kullanılmamış, onun yerine kişisel verileri hukuka aykırı olarak “yayma” ve “başkasına verme” ifadeleri yer almıştır. Buna göre “*kişisel verileri hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren ele geçiren kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*”.

3.2.5.6. Nitelikli Haller (Madde 137)

Kanun’un 137. maddesinde yukarıda sözü edilen suçların gerek bir kamu görevlisinin görevden kaynaklı yetkisini kötüye kullanmak suretiyle, gerekse herhangi bir kişi tarafından belli meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle işlenmesi durumunda verilecek cezanın yarı oranında artırılmasına hükmedilmiş olup; 139. maddede belirtildiği üzere “*kişisel verilerin kaydedilmesi, verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme ve verileri yok etmeme hariç, bu bölümde yer alan suçların soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlıdır*”. 138. ve 140. maddelerin kapsamı konu dışında olduğu için incelenmemişlerdir.

3.2.6. 5651 Sayılı Kanun’da Kişilik Haklarının ve Özel Hayatın Gizliliğinin İhlaline Yönelik Hükümler

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler özel hayata yönelik internet ortamındaki ihlalleri kolaylaştırmış ve artırmıştır. İnternet ortamında yapılan paylaşımların çok kısa sürede çok sayıda kişiye ulaşabilmesi, bu yönüyle telafisi güç ve yıkıcı etkilere sebep olabilmesi, paylaşımı yapanın kimlik bilgilerinin tespitindeki güçlükler vb. gibi bu ortamın kendine has özellikleri, devleti, kişilerin özel hayatını koruma yönünde daha farklı ve etkin önlemler almak zorunda bırakmıştır. Bu kapsamda 2007’de yürürlüğe girmiş olan 5651 Sayılı “*İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun*”a 2014 yılında madde 9 ile kişilik haklarının ihlali durumunda, madde 9/A ile ise özel hayatın gizliliğinin ihlali durumunda içeriğe erişimin engellenmesini düzenleyen hükümler eklenmiştir (Kılınç, 2016:598). Madde 9/A çerçevesinde “Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)” içeriğe erişimin engellenmesinde yetkili kılınmıştır.

Bu durum kanunun kendine özgü bir yapısı olması sonucunu doğurmaktadır zira erişimin engellenmesi bir koruma tedbiridir ve Ceza Muhakemeleri Kanunu’ndaki yakalama, göz altına alma, arama, el koyma, tutuklama vb. koruma tedbirlerine, sanıkların soruşturulmasını ya da kovuşturulmasını sağlamak ya da hükmün kesinleşmesi durumunda yaptırımların uygulanabilmesini garanti altına almak için başvurulur. Ceza muhakemesinin hiçbir aşamasında koruma tedbiri alma kararı hâkimden ya da savcıdan alınıp bir idari makama devredilemez (Dülger, 2018:637) fakat 5651 Sayılı Kanun’la, yukarıda da üzerinde durulduğu gibi bir yargı organı olmamasına karşın BTK bir yargı organı gibi engelleme yetkisine sahip kılınmıştır (Dede Özdemir, 2015). Zira, kişilik hakkının internet yoluyla ihlal edilmesi durumunda bu ihlale son verilmesi mağdur açısından tazminattan daha önde gelmektedir ve daha önemlidir (Özel, 2004:168). Kanunun 6/A maddesinin 2. fıkrası ile de “*özel hukuk tüzel kişisi*” olarak tanımlanmış olan BTK’nın madde 9/A kapsamında da özel hayatın gizliliğinin ihlali sebebiyle kişilerden gelecek talebe

istinaden erişime engelleme kararı vermeye ve söz konusu maddenin 8. fıkrasında yer aldığı üzere bu kararı uygulamaya da yetkili kılındığı görülmektedir.

5651 Sayılı Kanun'da kişilerin mahremiyetinin korunmasına yönelik hükümler 9 ve 9/A maddelerinin kapsamında düzenlenmiştir. Madde 9'da kişilik haklarının ihlali durumunda, içeriğin yayından çıkarılması ve içeriğe erişimin engellenmesine yönelik hükümler düzenlenmişken, madde 9/A'da özel hayatın gizliliğinin ihlali durumunda içeriğe erişimin engellenmesine yönelik hükümler yer almaktadır.

Söz konusu maddelerin incelemesine geçmeden önce bu maddeler kapsamında yer verilen bazı kavramların tanımlanması yerinde olacaktır. Tanımlar, kanunun 2. maddesinde verilmiş olup, “internet ortamı”, “*Haberleşme ile kişisel veya kurumsal bilgisayar sistemleri dışında kalan ve kamuya açık olan internet üzerinde oluşturulan ortamı*”; “erişimin engellenmesi” ise “*Alan adından erişimin engellenmesi, IP adresinden erişimin engellenmesi, içeriğe (URL) erişimin engellenmesi ve benzeri yöntemler kullanılarak erişimin engellenmesini*” ifade eder şeklinde tanımlanmıştır (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

Erişimin engellenmesi, internet ortamındaki hukuka aykırı içerik bulunduran web sayfasında yer alan içeriğe belli bir ülkeden erişilmesine engel olunması daha da doğru bir tabirle zorlaştırılmasıdır ve içeriğin internet sayfasından çıkarılması anlamına gelmez (Memiş, 2009:161).

Özellikle yer sağlayıcıların yurt dışında yerleşik olmaları nedeniyle onlara ulaşamayan, içeriği kaldırtamayan mağdurun zarar görmesinin engellenmesinin tek yolu ise erişimin engellenmesidir (Memiş, 2009:163).

3.2.6.1. Kanunun 9. Maddesi

9. maddenin 1. fıkrasında, internet ortamındaki içerik sebebiyle kişilik haklarının zarar gördüğü iddiasında bulunan gerçek veya tüzel kişiler ile kurum veya kuruluşların önce “içerik sağlayıcısına”, buna ulaşamadıkları takdirde “yer sağlayıcısına” söz konusu içeriğin yayından çıkarılması için uyarı yöntemi ile talepte bulunabilecek oldukları fakat isterlerse içeriğe erişimin engellenebilmesi için

doğrudan “sulh ceza hâkimine” de başvuruda bulunabilecekleri ifade edilmiştir. Böylelikle mağdura seçim hakkı da tanınmıştır (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

Bununla birlikte, önce içerik sağlayıcısı, ona ulaşamadığı takdirde ise yer sağlayıcı ile iletişime geçilerek içeriğin yayından çıkarılmasının sağlanması modern demokratik ülkelerde tercih edilen uyar-kaldır (notice and take down) yöntemidir ve bu yöntemin kullanımı şu açılardan önemlidir (Kılınç, 2016:610, 612):

- 1- İnternet ortamında içeriğe erişimin engellenmesi o içeriğe hiçbir şekilde ulaşamayacağını garanti altına almaz.
- 2- İçeriğe ulaşımı önlemenin en etkili yolu o içeriğin yayından çıkarılmasıdır.
- 3- Bu yöntem sayesinde internet sitesinin sadece bir kısmında yer alan zararlı içerikten ötürü sitenin tamamına erişimin engellenmesinin önüne geçilmiş olur.

Kişilik haklarının ihlal edildiğini öne süren kişinin, içeriğin kaldırılması talebinde bulunacağı muhataplar, “içerik sağlayıcısı” ve “yer sağlayıcısı” olarak belirtilmiş olup, aynı maddenin 2. fıkrasında kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia edenlerin taleplerine içerik sağlayıcısı veya yer sağlayıcısının en geç 24 saat içerisinde cevap vermeleri hükme bağlanmıştır (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

“İçerik sağlayıcısı” madde 2’de “*İnternet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek veya tüzel kişileri*”, “yer sağlayıcısı” ise “*Hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek veya tüzel kişileri*” ifade eder şeklinde tanımlanmıştır (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

Kanunun 3. maddesinde ise içerik, yer ve erişim sağlayıcıları “*İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*”in ilgili hükümlerine göre erişim bilgilerini kullanıcıların ulaşabileceği şekilde ve güncel tutmakla yükümlü kılınmıştır. Bu bilgiler yönetmelikte “*Bilgilendirme Yükümlülüğü*” başlığı altındaki madde 5’te şu şekilde sıralanmışlardır: a) Gerçek kişi olması durumunda adı, soyadı, tüzel kişi ise unvan, sorumlu kişiler ile vergi kimlik veya ticaret sicil numarası; b) Yerleşim yeri, tüzel kişiler için merkezinin

bulunduğu yer; c) Telefon numarası ve elektronik iletişim adresi; d) Bir merciin izni veya denetimi altında faaliyet gösterenlerin denetim merciine ilişkin bilgiler. Bu yükümlülüklerini yerine getirmemeleri durumunda ise BTK Başkanı tarafından kendilerine iki bin ile elli bin Türk Lirası arasında idari para cezası uygulanabileceği hükme bağlanmıştır (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

Hiç şüphesiz ki, kişilik haklarının ihlal edilmiş olması durumunda en makul sonuç ihlale sebebiyet veren içeriğin yayından kaldırılmasıdır fakat internet ortamındaki anonimlik, içeriği asıl üreten ve/veya onu internet ortamına ekleyen kişiye ulaşmayı çoğunlukla zorlaştırmakta ya da imkânsızlaştırmaktadır. Bu sebepten ötürü içeriğin oluşturulmasında herhangi bir sorumluluğu olmamasına ve Kanun'un "Yer Sağlayıcının Yükümlülükleri" başlıklı 5. maddesinde *"yer sağladığı içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir"* ifadesiyle korunmuş olmasına karşın yer sağlayıcı, içeriğin barındırılmasını sağlayan sıfatıyla içeriğin kaldırılması noktasında muhatap olarak belirlenmiştir. Bu durum yine aynı maddenin 2. fıkrasında, hukuka aykırı bir içeriğe yer sağlaması durumunda kanunun 9. maddesine göre haberdar edilmesiyle söz konusu içeriği yayından kaldırmakla yükümlü olduğu ifade edilmiştir. İçerik sağlayıcı ise madde 4'te yer aldığı üzere bağlantı sağladığı başkasına ait olan içerikler hariç olmak üzere internet ortamında dolaşıma soktuğu tüm içerikten sorumlu tutulmuştur. Bununla birlikte eğer bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve özellikle o içeriğe ulaşılmasını hedeflediği belli ise yine sorumlu tutulmuştur (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

İkinci yolun tercih edilmesi yani içeriğe erişimin engellenmesi için sulh ceza hâkimine başvurulması durumunda ise süreç şu şekilde işleyecektir: Hâkim, duruşma yapmaksızın gelen talebi en geç 24 saat içerisinde karara bağlar (bu karara karşı 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz yolu açıktır). Hâkim içeriğe erişimin engellenmesi yönünde karar verdiğinde bu karar doğrudan "Erişim Sağlayıcıları Birliğine (Birlik)" gönderilir (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

Birlik, Kanun'un 6/A maddesinin 5. fıkrasında “5/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu kapsamında yetkilendirilen tüm internet servis sağlayıcıları ile internet erişim hizmeti veren diğer işletmecilerin katılmasıyla oluşan ve koordinasyonu sağlayan bir kuruluş” olarak tanımlanmış ve kuruluş amacı aynı maddenin 1. fıkrasında, Kanun'un 8. maddesinin kapsamı dışındaki erişime engelleme kararlarının yerine getirilmesini sağlamak olarak açıklanmıştır. 6. fıkra ise erişim engellemeye yönelik 8. maddenin kapsamı dışında kalan kararların erişim sağlayıcılar tarafından uygulanacağı açıklanmış ve 7. fıkra ile de uygulanmak üzere Birlik'e gönderilen bu kararların “erişim sağlayıcılara” da tebliğ edilmiş sayılacağı ifade edilmiştir. “Erişim sağlayıcı” madde 2'de “kullanıcılarına internet ortamına erişim olanağı sağlayan her türlü gerçek veya tüzel kişileri” ifade eder şeklinde tanımlanmış olup, açıkça görülmektedir ki gerek madde 9 gerekse 9/A kapsamındaki erişime engelleme kararlarını uygulayıcılar erişim sağlayıcılardır. Bu durum “*Erişim Sağlayıcının Yükümlülükleri*” başlıklı madde 6'nın 1. fıkrasında da belirtilmiştir (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

Birlik'e gönderilen engelleme kararı, gereği en geç dört saat içerisinde yerine getirilmek üzere Birlik tarafından erişim sağlayıcıya gönderilir. Hâkimin kararının 9. madde kapsamındaki şartlara uygun olarak yerine getirilmemesi durumunda ise sorumluya 500 günden 3000 güne kadar adli para cezası uygulanır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri hâkimin alacağı erişime engelleme kararının yukarıda sayılan yöntemlerden URL engelleme vb. bir yöntemle uygulanmak üzere, yalnızca kişilik hakkı ihlaline sebebiyet veren bölüm için olacağıdır fakat hâkim, URL engelleme yöntemiyle söz konusu içeriğe erişimin engellenemeyeceğini düşünürse gerekçesini de belirterek ilgili internet sitesindeki içeriğin tümüne erişimin engellenmesi yönünde de karar verebilir. Engelleme kararına konu olan içeriğin başka internet sitelerinde de yayınlanıyor olması durumunda kişi Birlik'e başvurursa aynı karar bu siteler için de uygulanır. Engellemeye konu olan içeriğin yayından çıkarılması durumunda ise hâkim kararı hükümsüz olur (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

3.2.6.2. Kanunun 9/A Maddesi

Kanun'un 9/A maddesinde özel hayatının gizliliğinin ihlali sebebiyle içeriğe erişimin engellenmesi düzenlenmiştir. Kanun'un, 9. maddesine göre kişilik hakkının ihlal edildiğini öne sürenler isterlerse içeriğin yayından kaldırılması talebiyle içerik sağlayıcısına, ona ulaşamadıkları takdirde yer sağlayıcısına ya da isterlerse içeriğe erişimin engellenmesi talebiyle doğrudan sulh ceza hakîmine başvurabiliyorlardı. 9/A maddesinde ise özel hayatın gizliliğinin ihlalinin elzem sonuçları göz önünde bulundurularak, internet ortamındaki yayın içeriğinin özel hayatının gizliliğini ihlal ettiğini öne süren kişilerin doğrudan BTK'ye başvurarak söz konusu içeriğe erişimin engellenmesini talep edebileceklerine hükmedilmektedir. İçeriğe erişimin engellenmesi talebinin gereğini uygulatacak makam 3. fıkra da belirtildiği üzere BTK Başkanı'dır. Başkan, içeriğe erişimin engellenmesi yönündeki talebi Birlik'e bildirir. Talebin gereği 9. maddede olduğu gibi en geç dört saat içerisinde olmak üzere derhal erişim sağlayıcılar tarafından yerine getirilmelidir. Bununla beraber kişi kuruma talepte bulunduğu saatten itibaren 24 saat içerisinde yayın içeriğine erişimin engellenmesi yönündeki talebini sulh ceza hâkiminin kararına da sunmak zorundadır. Başka bir deyişle Başkanın almış olduğu kararın uygulanmaya devam etmesi hâkimin onayına bağlıdır. Hâkim, yayın içeriğinin özel hayatın gizliliğini ihlal edip etmediğini değerlendirerek vereceği kararını en geç kırk sekiz saat içinde açıklar ve doğrudan kuruma gönderir. Aksi takdirde, erişimin engellenmesine yönelik kurumun almış olduğu tedbir kendiliğinden kalkar. Başkan, hâkimin vermiş olduğu karara Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uyarınca itiraz edebilir (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

İnternet ortamındaki yayın içeriğine erişimin engellenmesine yönelik başvuruda dikkat edilmesi gerekenlere ilişkin açıklama maddenin 2. fıkrasında yapılmıştır. Buna göre, kimlik bilgilerini ispatlayacak ve hakkın hangi açılardan ihlal edildiğine yönelik bilgiler ile hak ihlaline sebebiyet veren yayının URL adresine yer verilmelidir. Söz konusu bilgilerin eksik olması durumunda talep ile ilgili işlem yapılmaz (İnternet Ortamında Yapılan, 2007). Bu madde kapsamında içeriğe erişimin engellenmesi 9. maddede olduğu gibi yalnızca ihlale sebep olan yayın, resim, bölüm,

video ile ilgili URL yöntemiyle uygulanır fakat 9. maddeden farklı olarak bu madde kapsamında internet sitesindeki tüm içeriğin erişime engellenmesi söz konusu değildir.

Erişim Sağlayıcıları Birliği (ESB)’nin web sitesinde URL adresiyle kastedilen, *“ihlale konu içeriğin web tarayıcısındaki karşılığı olup, ‘http://www.abcd.com/abcdefghijklm.htm’ şeklinde örneklenmektedir”* ifadesiyle açıklanmaktadır (“ESB”, t.y.).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)’nun web sitesindeki “ihbarweb” bağlantısıyla da erişilebilen “Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali Konusunda Bireysel Başvuru Klavuzu”nda, başvuru adımları açıklanmıştır. Başvurular elden veya posta ile yapılabilmektedir. Başvuru üç aşamadan oluşur. Bunlar (“İhbarweb”, t.y.):

- 1- Başvuru formunun elektronik ortamda doldurulması,
- 2- Başvuru formunun çıktısının alınması ve imzalanması,
- 3- Başvuru formunun ekleriyle birlikte kuruma teslim edilmesidir.

9/A maddesinin 8. fıkrasında özel hayatın gizliliğine yönelik ihlal nedeniyle ivedilikle işlem yapılmasını gerektiren durumlarda erişime engellenmenin doğrudan Başkan’ın emriyle Kurum tarafından yapılabileceğine yer verilmiş olup içeriğe erişimin engellenmesine yönelik yükümlülük erişim sağlayıcıyı aradan çıkararak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’na devredilmiştir. Maddenin 9. fıkrasına göre ise Başkan, erişimin engellenmesine yönelik kararını yirmi dört saat içerisinde sulh ceza hâkiminin onayına sunar ve hâkim de 48 saat içerisinde kararını açıklar. Buradaki dikkat çekici nokta şudur: Bu fıkra da aynı maddenin 5. fıkrasında yer alan aksine hâkimin karar açıklamaması durumunda erişimin engellenmesi tedbirinin ortadan kalkacağına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Buna ek olarak hâkimin aksi yönde karar vermesi durumunda ise itiraz yoluna gidilip gidilemeyeceği noktasında da bir fıkra bulunmamaktadır (İnternet Ortamında Yapılan, 2007). Bu durum başkan tarafından verilen kararın nihai olduğu kanısı uyandırmaktadır.

8. maddenin 15. fıkrasına da madde 9 ve madde 9/A kapsamındaki karar mercileri bakımından ayrıca değinmek gereklidir: Buna göre, birden fazla sulh ceza hukuk mahkemesinin olduğu yerlerde madde 9 ve 9/A’ya göre verilen hâkim kararı

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun belirlediği sulh ceza hukuk mahkemelerince verilir (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

Sonuç olarak, Kanun’un, gerek başlığı gerekse amaç ve kapsamı altında yer alan, “(...) *internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir*” ifadesinden görüleceği üzere 9 ve 9/A maddeleri TCK’nın “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar” başlığı altında yer alan bir kısım suçların internet yoluyla işlenmesi durumunda mağdurun korunması ve mümkün olan en az düzeyde zarar görmesini sağlamaya dönüktür. Özel hayatın gizliliğine ilişkin suçlar 5237 sayılı TCK’da yer aldığı üzere farklı şekillerde işlenebilmektedir. Burada bizi ilgilendiren kısım ise özel hayatın gizliliğinin ifşa yoluyla ihlal edilmesidir. İfşa çok çeşitli yollarla gerçekleşebilmektedir. Bunlardan biri de web tabanlı iletişim teknolojilerinin kullanılması başka bir deyişle internet vasıtasıyla gerçekleştirilmesidir. Tezin de konusunu oluşturan sosyal medyada ifşa, gerek sosyal medya mecralarının çok kısa sürede çok sayıda kişiye ulaşma imkânı tanınması gerekse kullanıcıya anonimlik sağlaması bakımından mağdur açısından oldukça büyük ve hatta geri dönülemeyecek zararlara sebebiyet verebilmektedir. Bu noktada kanun, kişilik haklarının veya özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiğini öne sürerek yapılacak başvurularda, mağdurun, içeriğe erişimin engellenmesine yönelik talebini; kişilik haklarının ihlali durumunda içerik sağlayıcısına, yer sağlayıcısına veya sulh ceza hakîmine; özel hayatın gizliliğinin ihlali durumunda ise önce Bilgi Teknolojileri Kurumu’na, bu başvuruyu izleyen 24 saat içerisinde ise sulh ceza hakîminin onayına sunmalarını düzenleyerek kişi ya da kuruma zarar verebilecek içeriğin mümkün olan en kısa sürede erişime engellenmesini sağlamaya yöneliktir.

Bu açıdan, erişimin engellenmesine yönelik verilen kararlar hukuki niteliği açısından bir yaptırım değil, oluşması muhtemel zararın önüne geçebilmek adına alınan bir “ihtiyati tedbir”dir (Tümay, 2015:9).

3.3. 5651 Sayılı Kanun’a Göre İçeriğe Erişimin Engellenmesinde Kullanılan Yöntemler

Kanunun 2. maddesinde, IP adresinden erişimin engellenmesi, alan adından erişimin engellenmesi, içeriğe (URL) erişimin engellenmesi vb. olarak sıralanmış yöntemlere de yer vermek hem içeriğe erişimin engellenmesi ile uyar-kaldır yöntemiyle içeriğin kaldırılması arasındaki farklılıkları görmek hem de bu yöntemlerin etkinliğinin değerlendirilmesi açısından önemlidir. (İnternet Ortamında Yapılan, 2007).

3.3.1. IP Engelleme

*“İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”*in 3. maddesinde IP adresinin tanımı *“belirli bir ağa bağlı cihazların birbirini tanımak, birbirleriyle iletişim kurmak ve birbirlerine veri yollamak için kullandıkları, İnternet Protokolü standartlarına göre verilen adres”* olarak yapılmıştır (İnternet Ortamında Yapılan Yayınların, 2007). IP adresi, internete bağlı cihazlara atanan bir adres olup ağ içerisindeki hedef adreslere, alınacak ya da gönderilecek veri paketlerinin doğru bir şekilde yönlendirilmesini sağlar dolayısıyla internete bağlı her cihazın bir IP adresi olmak zorundadır.

IP adresinden erişim engellemede, yönlendiricilerde erişim listesinin (Access List) yazılması suretiyle söz konusu IP adresi engellenir (Kılınç, 2016:600). Buna karşın IP adresinden erişimi engellemenin etkili bir yöntem olduğunu söylemek güçtür çünkü engelleme kullanıcılar tarafından çeşitli şekillerde aşılabılır. İnternet servis sağlayıcıları IP adı ile alan adı eşleştirmelerini (yönlendirmelerini) kendi DNS sunucularında yaparlar ve bazı IP adresleri erişime engelli olur. Böyle bir durumda DNS ayarları değiştirilerek engelli sitelere giriş yapılabilir. Bir başka şekilde ise, açılımı “Sanal Özel Ağ” olan VPN uygulamaları kullanarak da bu sitelere giriş yapılabilir. VPN, engellenmiş web sitesine girilmesini yurtdışındaki bir bilgisayara bağlanarak sağlar. Bunların dışında proxy ayarlarını değiştirmek ya da IP adresi engellenmiş web sitelerine girmek için yapılmış yazılımların indirilmesi suretiyle de engel aşılabılır (“Hürriyet”, 2017a). IP adresinden erişim engellemenin çeşitli

şekillerde kolayca aşılabilmesinin yanında IP adresinde birden çok alan adına ilişkin içerik bulunması durumunda erişimin engellenmesi aynı IP adresindeki diğer sitelerin de engellenmesi (Kılınç, 2016:601) dezavantajını da bünyesinde barındırır.

3.3.2. DNS Engelleme

IP adresleri, noktalarla dört gruba ayrılmış sayılardan (örn. 192.150.140.130) oluşur. Kullanıcıların her bir web sitesinin IP adresini akılda tutmaları mümkün değildir. Bu zorluğu aşmak için ise kullanıcıların kolaylıkla anımsayabileceği sözcük grupları oluşturulmuştur. Bunlara alan adı (domain name) denmektedir. Bu sözcük grupları IP adresleri ile eşleştirilir. Böylelikle bir kişi tarayıcıya alan adını girdiğinde sanki IP adresini girmiş gibi işlem gerçekleşecek ve IP adresinin tanımlandığı web sitesine giriş yapılmış olacaktır (“Bilişim Terimleri”, t.y.). Alan adlarını IP adresleri ile eşleştiren sisteme DNS (Domain Name System) adı verilmektedir. Her ISS’nin (Internet Servis / Erişim Sağlayıcı) bu eşleştirmeyi gerçekleştiren kendisine ait DNS sunucusu mevcuttur. DNS engellemesi neticesinde söz konusu alan adının eşleştirileceği IP adresi ISS tarafından sunucudan kaldırılır ve böylelikle “bu siteye giremezsin” mesajı ile karşılaşılır. DNS engelleme DNS’in değiştirilmesi yoluyla kolaylıkla aşılabilir (“Yeni Medya Wordpress”, t.y.).

3.3.3. URL Engelleme

URL (Uniform Resource Locator) internetteki herhangi bir web sitesinde yer alan içeriğe (metin, video, fotoğraf vb.) doğrudan erişim imkânı sağlayan adrestir (Bilişim Terimleri, t.y.). URL’si bilinen bir kaynağın engellenmesi sonucunu doğuran URL engelleme yalnızca istenmeyen içeriğin engellenmesini sağlaması böylelikle tüm web sitesinin engellenmesinin önüne geçmesi bakımından oldukça kullanışlıdır ve bu açılardan cezanın orantılılık ve suçun şahsilik ilkelerine de uygundur. Bununla birlikte zararlı içeriğin URL’sinin kolaylıkla değiştirilebilmesi ya da bu içerikler için tesis edilmiş alternatif URL’lerin yine söz konusu içeriklere yönlendirme yapmaları yoluyla engellenmenin aşılabilmesi büyük bir dezavantajdır.

3.4. İfşa Tehdidine Karşı Mahremiyetin Korunmasına Yönelik Prosedürel Düzenlemeler

Özellikle müstehcen görüntülerin ifşasının giderek artan bir problem haline gelmesi ve kişilerin mahremiyetini büyük ölçüde tehdit etmesi, gerek hukukçular gerekse sivil toplum kuruluşları ve kimi zaman da mağdurların bu konuda kamuoyu oluşturulmasına ve etkili adımlar atılmasına yönelik gösterdikleri çabalar çeşitli yasal ve prosedürel düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır. “End Revenge Porn” tarafından yürütülen bir araştırmaya göre intikam pornosu mağdurlarının %51’i intihar girişiminde bulunmuştur (“The Guardian”, 2018). 13 Eylül 2016’da Tiziana Cantone’nin ölümüyle sonuçlanan intihar vakasında (“BBC”, 2017) da olduğu gibi kimi zaman mağdurların ölümüyle sonuçlanan intihar vakaları da dikkati bu yöne çekmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde Washington’u da içine alan toplam 38 eyaletin cinsel içerikli ve özel görüntülerin rıza dışı dağıtımını suç olarak kabul eden yasaları çıkarması Temmuz 2017 itibariyle gerçekleşmiştir (Franks, 2017:1256); İtalya’da “Kırmızı Kod (Codice Rosso)” isimli kanun tasarısı kapsamında intikam pornosu 02 Nisan 2019’da oybirliği ile suç olarak kabul edilmiştir (“Independent”, 2019; “Inews”, 2019). İngiltere’de ise intikam pornosu diye tabir edilen içeriğin gerek çevrimiçi gerekse çevrim dışı paylaşımı 2015’te yasadışı ilan edilmiştir (“Inews”, 2019). Türkiye’de 5651 Sayılı Kanun’un yürürlüğe konması bu konuda atılan bir adım sayılabilir. Mahremiyet ihlalleri yalnızca kanun koyucuları değil, onun yanında büyük teknoloji devlerini de harekete geçirmiştir.

2015 yılında, Google, Facebook, Twitter ve Microsoft’u da içeren büyük teknoloji şirketleri mağdurlar için içerik kaldırma prosedürlerini uygulamaya koyduklarını ve kötüye kullanımı yasakladıklarını duyurmuşlardır (Franks, 2017:1256).

Aşağıda Facebook, Twitter ve Instagram’da içerik kaldırmaya yönelik prosedürler hakkında bilgi verilecektir.

3.4.1. Facebook, Twitter ve Instagram’da Uyar-Kaldır Yönteminin İşleyişi

Hiç şüphesiz ki sosyal medya, internet ortamında gerek kişilik haklarının gerekse özel hayatın gizliliğinin ifşa yoluyla ihlal edildiği mecralardan biridir. Sosyal medya mecralarından tezin inceleme alanları arasında yer alan “Facebook”, “Twitter” ve “Instagram”da meydana gelecek olan ihlallerde uyar-kaldır yöntemiyle ihlalin giderilebilmesi için nasıl bir yol izlenebileceği incelenecektir.

“**facebook.com**” internet sitesinde ana sayfada yer alan “yardım” bağlantısından ulaşabilen sayfada “Bir Gizlilik İhlalini Bildirme” sekmesinde yer alan seçeneklerden uygun olanı seçilip, açılan bağlantısındaki formu doldurmak suretiyle şikayette bulunulabilir. Söz konusu form yalnızca Facebook’ta yer alan görsellerin gizlilik haklarına ilişkin ihlallerin şikayetine yönelik düzenlenmiştir. İlgili bağlantılar izlenerek farklı boyutlardaki ihlallere veya ihlal teşebbüslerine yönelik şikâyetle de bulunulabilmektedir (“Facebook”, t.y.).

Bunun dışında, Facebook önemli bir adım atarak yakın zamanda özellikle “intikam pornosu” olarak adlandırılan eylemin mağdurlarına yardım etmek amacıyla kişilerin rızası olmadan gönderilen özel görüntüleri (intimate pictures and videos) algılayıp bunları kaldıracak, hem Facebook hem de Instagram’da kullanılacak bir yapay zekayı (AI) faaliyete geçirdiğini açıklamıştır. Normalde, uygunsuz görüntülerin kaldırılması için mağdurun bildirimde bulunması gerekmektedir fakat bu teknoloji ile buna gerek kalmayacak ve uygunsuz içerik otomatik olarak bulunup işaretlenerek incelenmek üzere moderatörlere gönderilecektir. Teknolojinin, etek altı görüntüsü gibi kısmen de olsa çıplaklık içeren görüntüleri ve birini utandırmak veya ondan intikam almak amacıyla yüklenmiş ve küçültücü bir mesajın eşlik ettiği görüntüleri algılayabileceği ifade edilmiştir (“Dailymail”, t.y.).

“**twitter.com**” mecrasında kişi özel ve gizli bilgilerinin paylaşılması durumunda, Twitter’ın kayıtlı kullanıcısı değilse bile bu ihlali, Twitter’e bildirebilir. Twitter’in ana sayfasında yer alan “Yardım Merkezi” sekmesinden ilgili bağlantılar

takip edilerek söz konusu içeriğin kaldırılması yönünde talepte bulunulabilir (“Twitter”, t.y.).

Ayrıca bu yöntemin dışında twitter.com internet sitesinin ait olduğu ticari şirketin “twi18nlp@twitter.com” ve “domains@twitter.com” elektronik posta adreslerinden yapılacak başvurular da yetkililer tarafından değerlendirilmektedir (ESB, t.y.).

“Twitter Kuralları ve Politikaları” sekmesinde “özel medya (intimate media)” olarak tanımlanan, *“kişinin rızası olmadan üretilmiş veya dağıtılmış özel fotoğraf ya da videoların gönderilmesinin ve paylaşılmasının yasak olduğu ayrıca cinsel şiddet ve/veya saldırı görüntülerinin yer aldığı”* medyaya da izin verilmeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca birçok durumda mağdurun söz konusu paylaşımından haberdar olamayacağı da göz önünde bulundurularak listelenen bazı durumlarda bildirimin mağdur dışındaki bir üçüncü kişi tarafından yapılabileceği de belirtilmiştir. Bu gibi durumlarda ilgilinin rızası olmaksızın oluşturulan ve dağıtılan özel medyayı ilk olarak yayınlayan hesap hemen ve kalıcı olarak askıya alınır. Söz konusu içeriği kasıtsız olarak şaşkınlık vb. nedenlerle paylaşmış olabileceği değerlendirilen kullanıcılardan içeriğin kaldırılması talep edilerek hesaptan Tweet gönderilmesi engellenir. Politikanın daha ileri düzeyde ihlali durumunda hesap kalıcı olarak askıya alınır (“Twitter”, t.y.).

“**instagram.com**” internet sitesinde ulaşılacak “Gizlilik ve Emniyet Merkezi”nden “Bir Şeyi Şikayet Edin” bağlantısına tıklanarak şikayette bulunulabilir (“Instagram”, t.y.)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYADA İFŞANIN İNTİKAM ALMA VE CEZALANDIRMA AMACIYLA KULLANIMINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Problemi

Yeni medya teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması ve sosyal medya ve sosyal ağların gündelik yaşamın bir parçası haline gelerek gündelik yaşamın pratik uygulamalarında da önemli bir yer tutması, ilişkileri ve ifade biçimlerini dönüşüme uğratmıştır.

Gündelik yaşam ve ilişkilere ait birçok olgu artık sosyal ağlar üzerinden gerçekleştirilmekte ve takip edilmektedir. Mobil teknolojilerin de etkisiyle bunlar her an, her yerden ve herkesçe yapılabilir hale gelmiştir. Kullanım amacına ve buna bağlı olarak bünyesinde barındırdığı özelliklere göre farklılaşan sosyal ağların, farklı uygulamaların da satın alınarak bu ağlara eklenmesi vb. yollarla farklı sosyal medya ortamlarına ilişkin özellikleri de taşıyarak birbiri içine geçmiş; birbirine eklenmiş ve bu yönüyle artık hiper ağlara dönüşmüş olduğu da gözlemlenmektedir. Fotoğraf ve video yükleyebilme, canlı yayın yapabilme, yazılı ya da sesli iletişime geçebilme, topluluk oluşturabilme ya da topluluklara üye olabilme, çok kısa sürede çok sayıda kullanıcıya ulaşabilme vb. birçok özelliği içerisinde barındıran sosyal ağlar, anlık ve mobil paylaşım olanağı sunmalarıyla bireylere iletişim açısından büyük ve bir o kadar da denetimsiz bir güç sağlamaktadır. Bu güç iletişimde mesafelerden ya da hiyerarşiden kaynaklanan sınırları da ortadan kaldırmıştır. Öyle ki otobüste giderken dünyadaki herhangi bir devletin yöneticisine Twitter'den mesaj gönderilebilmekte; paylaşılan bir fotoğrafa yorum yapılabilmekte ve paylaşılan birçok öge (yorum, fotoğraf, video vb.), kullanılan mecranın özelliklerine de bağlı olarak herhangi bir denetim veya filtrelemeye tabi tutulmadan diğer kullanıcılara ulaştırılabilmektedir.

Sosyal ağlar aracılığıyla kişi veya topluluklarla her an etkileşimde olabilme, iletişim kurabilme, kitlelere ulaşabilme, enformasyona kolay, hızlı ve ucuz erişim

sağlayabilme gibi özellikler hayatımıza birçok noktada kolaylık getirirken bu özellikler kimi durumlarda zararlı ve hatta yıkıcı sonuçlara sebep olabilmektedir. Özellikle gücünü utandırmadan alan sosyal kontroller üzerindeki sınırlar kalkmıştır. Sosyal normları ihlal eden bir davranışı nedeniyle sınırlı sayıda kişinin tepkisine maruz kalınan dönem geride kalmaktadır. Enformasyonun bu kadar hızlı, kolay ve denetimsiz şekilde yayılabilmesi kişileri sınırlı sayıda kişi yerine kitleler tarafından kınanmaya maruz bırakmakta ve siber ortamda paylaşılan bir içeriğin herkese açık bir şekilde sonsuza kadar erişilebilir olması “unutma ve unutulmayı” da işlevsiz kılmaktadır. Bu durum kendisini takip eden gözetim ile birleşince kişi sosyal medyada verilen hükmü ömür boyunca taşımak ve sonuçlarına katlanmak zorunda kalmaktadır. Öyle ki artık işverenler çalışmak için başvuruda bulunan adaylar ile ilgili sosyal medya araştırması yapmaktadır. Kişilerin elinde, karşı tarafı küçük düşürmek, utandırmak vb. için kamuoyu oluşturma, linç kültürü vb. araçlardan beslenerek bir tehdit, intikam veya cezalandırma aracına dönüşen ifşa mahremiyete yönelik tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Toplumsal ilişkilerdeki değişimin bir benzeri romantik ilişkilerde de görülmektedir. Partnerler birbirlerine çıplak video ve fotoğraflarını göndermekte veya cinsel aktiviteyi kayıt altına almaktadırlar. Söz konusu görüntüler ister kişilerin rızası ile çekilmiş veya gönderilmiş, isterse de gizlice elde edilmiş olsun ifşa edilerek birçok durumda bir yaptırım aracı olarak kullanılmaktadır.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Siber zorbalık ve sosyal medyada linç kültürü ile ilgili yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte Türkçe alanyazında sosyal medyada ifşanın intikam ve cezalandırma rolü üzerinde duran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte sosyal medyada ifşa, yabancı kaynaklarda yer alan “intikam pornosu” ve “çevrimiçi utandırma”nın konusunu oluşturmaktadır ki Türkçe alanyazında bu kavramların işlendiği bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Daha önce de örneklendiği gibi sosyal medyada gerçekleşen ifşa eyleminin altında yatan birbirinden farklı çok sayıda neden bulunmaktadır. Kimi zaman eğlence, kimi zaman takipçi sayısını artırmak vb. nedenlerle de başvurulduğu değerlendirilen ifşa, gerek kişisel intikam için, gerekse de sosyal kontrole hizmet eden bir enstrüman olarak başvurulduğunda yaptırım gücünü

“utandırma”dan almaktadır ve bir çok durumda da mahremiyet ihlallerini beraberinde getiren tehlikeli bir silahtır. Çalışma Türkiye’de intikam / cezalandırma amacıyla sosyal medyada gerçekleştirilen ifşa eylemini “intikam pornosu”, “çevrimiçi utandırma” ve “siber taciz (zorbalık)” açısından inceleyen ilk çalışma olması ve ifşa pratiklerine ışık tutması bakımından önemlidir.

Çalışmanın amacı, sosyal ağlardan etkileşimin yoğun olarak gerçekleştiği Facebook, Instagram ve Twitter’de bir yaptırım aracı olarak kullanılan ifşanın boyutlarının incelenmesidir. Bu noktadan hareketle araştırmanın konusunu, kimi dönemlerde ceza hukukunda bir yaptırım türü olarak kullanılan teşhirin sosyal medya aracılığı ile kişilerin elinde bir intikam / cezalandırma aracına dönüşümünün internet haber sitelerine yansıyan haberler üzerinden sosyal ağlardan Facebook, Twitter ve Instagram’daki örnekleriyle incelenmesi oluşturmaktadır. Bununla birlikte Facebook, Instagram ve Twitter sosyal ağlarında gerçekleşen ifşanın hangi davranışları konu aldığı incelenmesi ile ifşaya konu olan içeriklerin “siber taciz” ile son dönemlerde literatürde de tartışılan kavramlardan olan “intikam pornosu” ve “çevrimiçi utandırma” başlıklarının hangisinin kapsamına girdiğinin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1- İntikam veya cezalandırma amaçlı ifşa davranışı Facebook, Instagram ve Twitter sosyal ağlarından en çok hangisinde görülmektedir?
- 2- İfşa hangi yollarla gerçekleştirilmektedir (fotoğraf, video, mesaj paylaşımı)?
- 3- İntikam veya cezalandırma amacıyla ifşa edilen davranışlar nelerdir?
- 4- İntikam veya cezalandırma amacıyla ifşa edilen davranışlar hangi kategori altında yer almaktadır (intikam pornosu veya çevrimiçi utandırma)?

4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamını, sosyal ağlardan Facebook, Twitter ve Instagram’da intikam ve cezalandırma amacıyla gerçekleştirilen ifşa vakalarının internet gazetelerindeki haberler üzerinden incelenmesi oluşturmaktadır. Araştırma,

Instagram'ın ilk kez Türkçe dil desteği sunduğu tarih de göz önünde bulundurularak 01/01/2013 – 31/12/2018 tarihleri arasındaki altı yıllık dönemi kapsayacak şekilde yapılmıştır. Alexa.com web sitesinde yapılan tarama sonucunda “Top Sites in Turkey” başlığı altında Türkiye’de en çok ziyaret edilen ve haber içeriği sağlayan üç adet web sitesi aşağıdaki sınırlılıklar göz önünde bulundurularak belirlenmiştir (Ensonhaber.com; Hurriyet.com.tr; Milliyet.com.tr). Bu sitelerde anahtar kelimeler ile yapılan aramalar neticesinde söz konusu sosyal ağlarda ifşa konusunu içeren haberler listelenerek incelenmiştir.

Çalışmada evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiş ve bu tarih aralığındaki söz konusu web sitelerinin tümünde “ifşa”, “ifşa+facebook”, “ifşa+twitter”, “ifşa+instagram” anahtar sözcükleriyle arama yapılmıştır. Bununla birlikte içerisinde “ifşa” kelimesini barındırmasa da konu kapsamına dahil edilebilecek haberler olduğu göz önünde bulundurularak “Ensonhaber.com” web sitesinde “sosyal medya”; “Hurriyet.com.tr” ile “Milliyet.com.tr” web sitelerinde ise “sosyal medyada paylaştı” anahtar sözcükleriyle yapılan aramalar sonucunda listelenen tüm haberler incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda yalnızca “facebook”, “twitter” ve “instagram”da ifşa edilen içerikleri konu alan haberler dikkate alınmıştır. Haber metninde içeriğin yalnızca “sosyal medyada” paylaşıldığına yönelik açıklama bulunduğu durumlarda ise haberde yer alan görseller dikkate alınarak paylaşımın yapıldığı mecra tespit edilmiştir. Paylaşımın hangi mecrada yapıldığının haber metni veya görselinden tespit edilemediği durumlarda mecra, farklı kaynaklardan tespit edilmeye çalışılmış, tespitin gerçekleştirilemediği veya yukarıdakilerin dışındaki bir mecradan yapıldığının tespit edildiği durumda, söz konusu içerik araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca söz konusu içeriklerde ifşa edilen kişi, kurum, araç vb.’yi tanımlayıcı bilgilerin (kişinin tanınmasını sağlayacak fotoğraf, video, isim soyisim, kurum adı vb.) bulunup bulunmadığına dikkat edilmiştir. A.Ü. isimli engelli vatandaşın Yenikapı Metro İstasyonunda bulunan asansörü bekleme görüntüleri ile ilgili yapmış olduğu paylaşımına ilişkin örnekte olduğu gibi içerikte ifşa edileni tanımlayacak / tanınmasını sağlayacak bilginin bulunmaması durumunda söz konusu içerik her ne çevrimiçi utandırma kapsamında değerlendirilebilir olsa da araştırmaya dahil edilmemiştir. Söz konusu örnekte A.Ü. isimli engelli vatandaş, engelli yolcuların

kullanım önceliğine sahip olduğuna ilişkin şüphe bulunmayan Yenikapı Metro İstasyonun'daki asansörü beklerken bu hakkının yürüme engeli olmayan kişilerce ihlal edilmesi üzerine Facebook hesabından *“Ben üç dakika sabreder ikinci asansörü beklerim, üç beş metre ileride yürüyen merdiven varken o insanların koşarak yanımdan geçip asansöre benden önce gitme çabaları çok ayıp, utanın artık utanın.”* mesajıyla olayın videosunu paylaşmıştır (“Hürriyet”, 2014a). Paylaştığı video ve video üzerine verilen tepkiler çevrimiçi utandırmaya güzel bir örnektir. Bununla birlikte her ne kadar bilinçli olarak yapılmamış olduğu ve teknik olanaklardan kaynaklandığı düşünülse de videoda yer alan kişilerin yüzleri çok net görünmemekte ve bu kişilerin tanınması pek mümkün olmamaktadır. Böylelikle ifşa edilen şey kişilerden ziyade olay olmuştur. Bunun gibi çok sayıda örnek mevcuttur fakat tezimiz kapsamında dikkate alınmamıştır. Bu, kişilerin utandırılması yerine utanılması istenen davranışa odaklanılmasını sağlar fakat tezimizde gerek intikam pornosu, gerek çevrimiçi utandırma gerekse de siber taciz kapsamında olsun işlenen olgu ifşanın intikam ve cezalandırmaya hizmet etmesidir. Bu ise kişinin utandırılmasını, küçük düşürülmesini gerektirir. Massaro'nun (1991:1902) ifade ettiğinden yola çıkarsak kişinin utanması yapılan davranışın o kişi tarafından yapıldığının bilinmesini ve kınanmasını gerektirir. Bu açıdan ifşa edilen içerikte kişilerin tanınmasını sağlayacak, onu diğer kişilerden ayıran bilgilerin diğer bir deyişle kişisel verilerin yer alması önemlidir. Bu nedenle ister kasıtlı ister kasıtsız olsun (teknik yetersizlikler vb.) kişiler yerine utanılacak olan davranışın ifşa edilmesi araştırmanın kapsamına dahil edilmemiştir.

Araştırma kapsamında, intikam veya cezalandırma amacıyla gerçekleşen ve Facebook, Instagram ile Twitter'de yer alan ifşa ile ilgili içeriklerin tümüne ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle araştırma, bu üç sosyal ağdaki intikam veya cezalandırma amacı taşıdığı tespit edilen ifşa eylemlerinin haber içeriği sağlayan web sitelerine yansıyanlar üzerinden incelenmesi ile gerçekleştirilecektir. Buna karşın Türkiye'de haber içeriği sağlayan tüm web sitelerine ulaşılması ve söz konusu haber içeriklerinin taranması yine evrenin büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda gerek zaman gerekse söz konusu sitelerin haberleri arşivlemeleri, gelişmiş filtreleme imkânı sağlamaları vb. diğer imkanlar açısından da çok olası değildir.

Diğer bir sınırlılık ise haber içeriklerinin güvenilirliği ile ilgilidir. İnternet haberciliğinde içeriklerin kontrol edilmesi ve teyit edilmesi nispeten zordur. Bu nedenle araştırmada bazı sınırlamaların getirilmesi kaçınılmaz olmuştur. Yukarıda sayılan nedenlerden ötürü araştırmaya haber içeriği sağlayan ve alexa.com'un verilerine göre Türkiye'de en çok ziyaret edilen kurumsal web sitelerinin dahil edilmesi uygun görülmüştür.

Başka bir sınırlılık ise geçmişe dönük olarak haber içeriklerine ulaşılabilirlik ile ilgilidir. Yapılan taramalarda bazı web sitelerinin haberleri arşivlemedikleri veya 1-2 yıl geriye dönük olarak yakın geçmişteki haberleri arşivledikleri görülmüştür. Bu durum örnekleme ulaşabilmek adına problem oluşturmaktadır. Bu nedenle söz konusu web siteleri içerisinde uzun dönemli arşivleme yapanlar araştırmanın kapsamına dahil edilmişlerdir.

Dördüncü bir sınırlama ise tarih aralığında yapılmıştır. Facebook, Twitter ve Instagram'ın her biri farklı tarihlerde kurulmuş olmalarının yanı sıra Türkiye'de de yaygınlaşmaları ve çok sayıda kullanıcıya ulaşmaları farklı dönemlere rastlamaktadır. Bunda kullanıcılara sunmuş oldukları Türkçe dil seçeneğinin de etkisinin olduğu düşünülerek bu üç sosyal ağdan en genci olan Instagram'ın Türkçe dil desteği sunduğu tarih göz önünde bulundurulmuş ve tarih aralığı 01/01/2013-31/12/2018 olarak belirlenmiştir.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel bir araştırma olup, tarama modelinde yapılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle kategorize edilmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmakla birlikte kimi verilerin değerlendirilmesinde nicel araştırma yönteminden de faydalanılmıştır. Karasar (2016:45) bunu, *“hemen her araştırmanın nicel ve nitel yönleri vardır. (...) hiçbir araştırma yoktur ki tümü ile nicel ya da tümü ile nitel olsun. (...) Aynı şekilde, nitel verilerle yapılan her çalışma sonunda, araştırmacı, bulduklarının başkalarına iletilmesini kolaylaştırmak için bunları nicelleştirmeye çalışmaktadır.”* diye ifade eder.

Araştırma modeli, araştırmanın amacına hizmet eden verilerin en uygun şekilde toplanarak bu verilerin anlamlandırılması amacıyla koşulların düzenlenmesini ifade eder (Selltiz vd. 1959'dan aktaran Karasar 2016:108) ve verilerin düzenlenmesinde tarama ve deneme olmak üzere iki ana yaklaşım söz konusudur (Kaplan, 1964'ten aktaran Karasar, 2016:108). Karasar (2016:109), taramayı *“geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan araştırma modeli”* olarak tanımlamıştır. Araştırmada tarama modeli kullanmanın araştırmaya getirdiği iki temel sınırlılık söz konusudur. Birincisi, tarama modeli araştırma geçmişe dönük verilerin bulunmasındaki zorluktur. Geçmiş olaylara ilişkin yeterli düzeyde veri kaydedilmemiş, kaydedilenler ise araştırmacının öngördüğü amaçla tutulmamış olabilir. Bu nedenle ulaşılan her veri geçerlilik ve önem açısından değerlendirilmelidir (Karasar, 2016:110). Sosyal medyadaki ifşa olgusunun incelerken gazete haberlerine başvurmamızın nedenlerinden biri de inceleme yaptığımız tarih aralığının da etkisiyle verilere ulaşmadaki bu güçlüktür. İçeriğe kullanıcı tarafından anlık ve kolayca müdahale edilebilen bu ortamda geçmişe dönük verileri bulmak her zaman mümkün değildir. Hele ki bazı vakaların yargıya taşınması nedeniyle içerik birincil kaynak tarafından kaldırılmış olabilmektedir. Bizim araştırmamızda da gazete haberleri yoluyla ulaştığımız bazı verilerin doğrulanması için birincil kaynaklara başvurulmuşsa da söz konusu kaynaklarda içeriğin tümünün veya bir kısmının kaldırıldığı görülmüştür. İkincisi ise veriler üzerindeki kontrol ile ilgili zorluktur. Birincil kaynaklarda dahi var olan durum doğru yansıtılmamış olabilir zira bir olay veya duruma ilişkin raporlama yapan, kayıt tutan kişilerin özellikleri veya önem verdikleri konular bunda etkili olabilir (Karasar, 2016:110). Bu nedenle de internette haber yayınlayan kurumsal web sitelerine başvurulmuştur.

4.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, alexa.com'un Türkiye'de en çok ziyaret edilen web siteleri listesi bazında haber içeriği sağlayan kurumsal sitelerden 01/01/2013 ile 31/12/2018 tarihleri arasındaki haberleri arşivleyenlerden ilk üç tanesinde yer alan, Facebook, Instagram ve Twitter'de intikam / cezalandırma amacı taşıyan, “intikam pornosu” ve “çevrimiçi utandırma”ya örnek teşkil edecek haberler oluşturmaktadır.

Türkiye’de en çok ziyaret edilen web sitelerine iki farklı tarihte (01/03/2019-27/06/2019) “alexa” (t.y.) web sitesindeki “Top Sites In Turkey” başlığından ulaşılmış ve yukarıdaki sınırlılıklar doğrultusunda “Ensonhaber.com”, “Hurriyet.com.tr” ile “Milliyet.com.tr” araştırmaya dahil edilmiştir.

4.6. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Facebook, Instagram ve Twitter’de gerçekleşen ifşa konulu haberlerde yer alan örnek olaylar incelenerek frekans ve yüzde değerleri özetlenmek suretiyle de araştırma sorularına cevap aranacaktır.

4.7. Araştırmanın Bulguları Ve Bulguların Değerlendirilmesi

Örnek olay:1

16.07.2014 tarihli habere göre, M.C.A. geçici olarak sahiplendiği kediye işkence yaparak öldürmüştür. M.C.A.’nın iddiasına göre daha önce olaya ilişkin video kaydını paylaştığı kız arkadaşı, aralarının açılması üzerine onu “kötülemek için” görüntüleri Facebook’tan paylaşmıştır (“Milliyet”, 2014). 07.05.2015 tarihli habere göre ise söz konusu görüntüler üzerine hakkında dava açılan M.C.A. “Haklı bir neden olmaksızın sahipli hayvanı öldürme” suçundan 3 yıl hapis cezasına çarptırılmış ve ceza ertelenmemiştir (“Milliyet”, 2015).

Örnek olay:2

02.11.2014 tarihli habere göre, H.K. kendisini aldattığını öne sürdüğü R.A. isimli kız arkadaşına şiddet uygulamıştır. Bu sırada H.K.’nın S.O. isimli arkadaşı da R.A.’nın ablası F.A.’ya şiddet uygulamış ve bu anlar H.K.’nın diğer arkadaşı H.V. tarafından kaydedilmiştir. Görüntüler kaydedilirken genç kızın yüzünü saklamaya çalıştığı görülmektedir. Bunun üzerine H.K. “Yüzünü göster ulan.” demiş ve R.A.’ya vurmuştur. Olay yerinde bulunanlardan birinin “Vurma” demesi üzerine ise H.K. “Vurmayacağım. Yüzünü gösterirse vurmayacağım. Bir özür dilesin; gideceğiz. Yoksa dayak yiyecek.” demiştir. R.A.’dan birkaç kez daha yüzünü göstermesini, kameraya bakarak konuşmasını istemiş ve kendisinden özür diletmiştir. R.A.’dan kameraya bakmasını tekrar istemiş R.A. ise bunun üzerine “H(...) yok yaa; bunu bari yapma. Bunu bari yapma.” demiştir. Bu görüntüler H.K. ve arkadaşlarının Facebook

hesaplarından paylaşılmıştır (“Hürriyet”, 2014b; 2014c). Sosyal medyada yayılan görüntüler tepki çekmiş; H.K. hakkında 5 yıl 1 ay 15 günden 28 yıla yıla kadar hapis istemiyle dava açılmıştır. R.A. da görüntülerin sosyal medyada paylaşıldığını öğrendikten sonra şikayetçi olduklarını ifade etmiş ve R.A. ile F.A. polisteki ifadelerinde hem şiddet uygulayıp hem de görüntüleri yayınlamak suretiyle kendilerini küçük düşürdükleri için söz konusu kişilerden şikayetçi olduklarını söylemiştir (“Hürriyet”, 2014d).

Örnek olay:3

25.11.2014 tarihli habere göre, bir yolcu almış olduğu bilet ile ilgili yaşadığı bir problemten ötürü havayolu şirketine şikâyet dilekçesi yazmıştır. Havayolu şirketinin, şikâyeti ile ilgili göndermiş olduğu e-postada, kendisine “*Sayın Yavşak Yavşakoğlu*” olarak hitap edilen K.B. kullanıcı adlı Twitter kullanıcısı bu e-postayı Twitter hesabından paylaşmıştır. Bunun üzerine havayolu şirketi ilgili personel hakkında idari işlem başlatıldığını açıklamış ve özür dilemiştir (“Hürriyet”, 2014e).

Örnek olay:4

24.02.2015 tarihli habere göre, M.Ö. internetten yemek sipariş etmiş ve bu siparişi teslim eden servis elemanı tarafından taciz ve tehdit edildiğini iddia etmiştir. Olayla ilgili yaşadıklarını ve servis elemanının kendisine whatsapp uygulaması ile göndermiş olduğu mesajların ekran görüntüsünü Facebook hesabından paylaşmıştır. Olay sosyal medyada ses getirmiş ve servis elemanının çalıştığı kurum Facebook sayfasından bir özür metni yayımlayarak bu kişinin kurumla ilişkisinin kesildiğini bildirmiştir (“Ensonhaber”, 2015).

Örnek olay:5

08.08.2015 tarihli habere göre, aralarında kızını kaçırdığı için husumet bulunan M.D., üzerine aracını sürüp kendisini ezmeye çalıştığını öne sürerek arkadaşlarıyla kayınpederi A.K.’yı kaçırp ormanlık alanda bir ağaca bağlayarak fotoğrafını çekmiş ve çektiği bu fotoğrafı da A.K.’yı ağaca asarak dersini verdiklerini ifade eden şu mesajla Facebook hesabından paylaşmıştır: “*A(...) k(...) bi zıvalı delikanlının üzerine araba sürdü ezmeye çalıştı. Buna karşılık .Zıvalılar ise a(...) k(...) ağaca asarak dersini verdi*” (“Hürriyet”, 2015b).

Örnek olay:6

23.01.2016 habere göre ismi gizli tutulan bir kadın whatsapp uygulamasıyla konuştuğu bir kişi tarafından kendisine çıplak fotoğrafını göndermesi için şantajla maruz kalmıştır. Kadın, Twitter’de 300.000 takipçisi olduğunu iddia eden ve kendisine çıplak fotoğrafını göndermez ise Twitter’de ve Instagram’da kadının GSM numarasını, herkese göğüslerinin fotoğrafını gönderdiğini söyleyerek paylaşacağını ifade eden O.T. isimli bu kişinin söz konusu mesajlarını içeren yazışmaları “*Bu tacizci sapığı ifşa ediyorum, yardım edin*” diyerek bir arkadaşı aracılığıyla Twitter’de paylaşmıştır. Bunun üzerine O.T. Twitter’deki profil fotoğrafını kaldırmış ve kullanıcı adını da değiştirmiştir (“Milliyet”, 2016).

Örnek olay:7

03.06.2016 tarihli habere göre, metrobüste tacize uğrayan XX, kendisini taciz eden kişinin videosunu ve olayın detaylarını da paylaşarak “*Lütfen siz de ses çıkarın, bu haberi yayın. Yayın ki korksunlar, rezil olmaktan korksunlar!*” ifadesiyle Facebook’ta ifşa etmiştir. Ayrıca kendisini taciz edenin çalışmış olduğu kurumu ve unvanını da paylaşmış fakat konu yargı sürecinde olduğu için bu kişinin adı ve soyadını açıklayamayacağını yazmıştır. Paylaşımında, söz konusu kişiyi polise şikâyet ettiğini de belirtmiştir (“Hürriyet”, 2016a).

Örnek olay: 8

04.10.2016 ve 05.10.2016 tarihli haberlere göre İngiltere’de yaşayan A.B., 16 yaşında olduğunu söylemesine karşın kendisini ısrarlı bir şekilde taciz ettiğini öne sürdüğü S.T.’nin Facebook üzerinden kendisine gönderdiği mesajların ekran görüntüsünü ve iç çamaşırılı fotoğraflarını yine Facebook üzerinden ifşa etmiştir. Olayın sosyal medyada ses getirmesi üzerine polis memuru olan S.T. açığa alınmış ve savcılık tarafından da hakkında soruşturma açılmıştır (“Hürriyet”, 2016b; 2016c).

Örnek olay: 9

16.02.2017 ve 12.10.2017 tarihli haberlere göre H.H., M.Y. ve N.Ç. daha önce K.T. ile Twitter’de yaşadıkları tartışma üzerine evlerine gelen üç kızıdan (K.T., E.K., G.B.) K.T. ve E.K.’yı döverek bu anları videoya çekmişler ve videoyu “*CANIM YA BU İŞLER MENŞİN ATMAYA BENZEMEZ HA :Dddd*” mesajıyla Twitter’de

paylaşmışlardır. Olayla ilgili H.H., K.T.’nin Twitter’den göndermiş olduğu kıskançlık içeren bir mesajı arkadaşı M.Y.’e göstermesi üzerine ikili arasında tartışma yaşandığını, K.T.’nin M.Y. ve kendisine küfür edip ağır hakaretlerde bulunduğunu belirtmiştir. K.T.’nin kendilerinden evlerinin adresini isteyip oraya geldiklerini, K.T. ve E.K.’nin kendilerine saldırdığını ve bunun üzerine onları dövdüklerini ifade etmiş ve “*bize saldırdıkları için özür dilemelerini istedik*” demiştir. Söz konusu görüntüler büyük tepki çekmiş ve çok sayıda kullanıcı tarafından paylaşılmıştır. Görüntüler üzerine H.H., M.Y. ve N.Ç. hakkında “Birden fazla kişi tarafından kişiyi silahla hürriyetinden yoksun kılma, hakaret ve tehdit” suçlarından 12’şer yıldan 46’şar yıla kadar; K.T. ve E.K. hakkında ise “hakaret ve tehdit” suçundan 9 aydan 4 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açılmıştır (“Milliyet”, 2017c; 2017d). 30.11.2017 tarihli habere göre ise aynı tarihli duruşmada H.H. ile M.Y. “Hürriyeti tahdit” suçundan toplam 10’ar yıl hapis cezası alırken N.Ç., K.T. ve E.K. beraat etmişler (“Milliyet”, 2017e); 02.12.2017 tarihli habere göre de mahkeme heyetinin olayın videosunu çekerek bu kaydı sosyal medyada paylaşan N.Ç. hakkında “mağdurların özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa ettiği” gerekçesiyle savcılığa suç duyurusunda bulunması üzerine soruşturma başlatılmıştır. (“Milliyet”, 2017f). 25.04.2019 tarihli habere göre ise H.H. ile M.Y. hakkında verilen hapis cezası kararına yapılan itiraz başvurusu sonucunda davanın yeniden duruşmalı olarak görülmesine karar verilmiştir (“Ensonhaber”, 2019).

Örnek olay: 10

02.03.2017 tarihli habere göre yürüme engeli olan B.Ü.’nün bir işlem için gittiği noterde basamakları çıkamaması nedeniyle noter görevlisi aşağıya inerek B.Ü.’ye evrakları imzalatmış ve buna istinaden düzenlenen makbuz ile noterlik tarafından yol ücreti olarak 17,74 TL B.Ü.’den tahsil edilmiştir. B.Ü. yaşadığı bu olayı “*#Engellilik nedir diye soranlara 'Noterde 25 basamak merdiven çıkamadığımda kişilerin aşağı gelmesi için 17,74 TL ödemektir' deyin.*” mesajıyla Twitter’den ifşa etmiş; bunun üzerine ise Noterler Birliğinden Y.T., paranın B.Ü.’ye iade edileceği, hatalı işlem nedeniyle disiplin soruşturması açılacağı ve Birlik adına B.Ü.’den özür dilediğini ifade eden mesaj paylaşmıştır (“Hürriyet”, 2017b).

Örnek olay: 11

27.04.2017 tarihli habere göre, 26 Nisan 2017 tarihinde 41 BR 828 plakalı Kocaeli’de Akpınar-Toki-Umuttepe güzergahında sefer yapan bir otobüsteki kadın yolcu bir erkek yolcunun kendisine bakarak taciz içerikli davranışlarda bulunduğunu öne sürdüğü erkek yolcunun fotoğraflarını çekmiştir. Kocaeli Kadın Emeği Kolektifi ise erkek yolcunun fotoğraflarını, olayı açıklayan bir metin ile Facebook hesabından paylaşmış ve “*bu erkek yolcuyu teşhir ediyoruz*” ifadesini kullanmıştır. (“Hürriyet”, 2017c)

Örnek olay:12

19.05.2017 tarihli habere göre, C.Y. kendisini telefonla arayarak rahatsız edenlerin numaralarını “*Bu arkadaşları size emanet ediyorum*” diyerek Twitter’den paylaşmıştır (“Milliyet”, 2017g).

Örnek olay:13

19.06.2017 tarihli habere göre, MİKA-DER’in Başkanı N.E., derneğin düzenlediği yardım balosunda 150.000 TL tutarında bağış yapma sözü veren K.G.’nin bu sözünü tutmadığını, K.G.’nin yeni bir ev aldığına ilişkin basında çıkan haber üzerine Instagram hesabından yaptığı paylaşım ile ifşa etmiştir (“Milliyet”, 2017h).

Örnek olay: 14

02.07.2017 tarihli habere göre D.B., kaldıkları otelde otel sahibi olan K.M.A’nın, arkadaşlarını ve başka bir odada kalan kızları anahtar deliğinden izlediğini iddia ederek K.M.A’nın bir odayı anahtar deliğinden izlerken çektikleri videosu ile bu kişinin ve otelin adını Twitter’de ifşa etmiştir. Bununla birlikte polise de şikayette bulunduklarını ifade etmiştir (“Milliyet”, 2017i).

Örnek olay: 15

21.07.2017 tarihli habere göre, D.S. evinin karşısında yer alan işyerinin fotoğrafını, sahibinin her gece küfredip bağırdığını iddia ederek Twitter hesabından paylaşmıştır. Benzer sorundan mustarip olanlar da kendisine destek vermişlerdir (“Milliyet”, 2017j).

Örnek olay:16

17.08.2017 tarihli habere göre, E.Ş.Ö. Instagram’da eşine gönderilen direk mesajın ekran görüntüsünü, mesajı göndereni evli bir adamın peşine düşmekle ve arsızlıkla itham eden bir yorumla paylaşmış ve söz konusu kişinin kullanıcı adı ile profil fotoğrafını da ifşa etmiştir (“Hürriyet”, 2017d).

Örnek olay: 17

13.11.2017 tarihli habere göre, H.A. kendisini rahatsız ettiğini öne sürdüğü ve polise şikâyet ettiği bir kişinin polis tarafından serbest bırakıldığını ifade ederek bu kişinin fotoğrafını Instagram hesabından paylaşmıştır (“Milliyet”, 2017k).

Örnek olay: 18

14.11.2017 tarihli habere göre, Karabük Belediye Başkanı R.V., 5 çelik üreticisi tarafından kurulan ve Karabük’te faaliyet gösteren M. isimli tesiste zehirli atıkların uygun olmayan yöntemlerle nakledildiğini öne sürerek bu işlemin video kaydını Facebook hesabından paylaşmıştır. Videoyla, ilin valisi ve savcılarını ile çevre ve şehircilik bakan yardımcısına seslenerek söz konusu fabrikaların kapatılması çağrısında bulunmuştur (“Hürriyet”, 2017e).

Örnek olay: 19

26.12.2017 tarihli habere göre bir süre sözlü kalan M.A. ile E.G. ayrılmış, E.G. M.A.’nın kendisini rahatsız etmesi üzerine ailesiyle birlikte başka bir şehre taşınmıştır. Yeniden birlikte olma çabalarına karşılık alamayan M.A. intikam amacıyla kendisini terk eden eski sözlüsü E.G. adına Instagram’da bir profil açarak fotoğraflar ve E.G.’nin kimlik bilgilerini paylaşmış; başkalarına arkadaşlık isteği ve E.G.’nin arkadaşlarına da ahlaksız mesajlar göndermiştir. E.G.’nin şikâyeti üzerine açılan davada Anadolu Asliye Ceza Mahkemesi “kişisel verileri hukuka aykırı olarak ele geçirmek ve yaymak” suçundan M.A.’nın beraatine karar verirken “özel hayata ilişkin görüntü ve sesleri ifşa etmek” suçundan 1 yıl 8 ay hapis cezasına çarptırmış ve hükmün açıklanmasını geri bırakmıştır. E.G. ifadesinde onuruyla oynadığını, arkadaşlarına ahlaksız mesajlar gönderildiğini ve psikolojisinin zarar gördüğünü öne sürmüştür (“Hürriyet”, 2017f).

Örnek olay: 20

28.12.2017 ve 18.01.2018 tarihli haberlerde E.M.’nin iddiasına göre C.K., E.M.’nin film kaplaması için kendisine teslim ettiği cep telefonundaki görüntüleri kopyalamış, bu görüntüleri kullanarak E.M.’ye kendisiyle birlikte olması için şantaj yapmış ve ele geçirdiği E.M.’nin müstehcen görüntülerini A.K. ismiyle açtığı sahte Facebook hesabından E.M.’nin oğluna ve eşine göndermiştir. E.M.’nin şikâyeti üzerine yargılanan ve “bilşim sistemi hukukuna aykırı olarak girme ve orada kalma”, “zincirleme şantaj”, “zincirleme olarak özel hayata ilişkin görüntü ve sesleri kayda almak ve ifşa etmek”, “zincirleme hakaret” suçlarından 4,5 yıldan 18 yıla kadar hapis cezası istenen C.K. 76 günlük tutukluluk süresi göz önünde bulundurularak tahliye edilmiştir (“Milliyet”, 2017l; 2018b).

Örnek olay: 21

25.01.2018 tarihli habere göre, ölmüş bir köpeği aracının arkasında sürüklendiğine ilişkin video kaydı, videoyu çeken kişinin “*Köpek az önce koşuyordu şuan ölmüş vaziyette.*” ifadesi ile paylaşılmıştır. Daha sonra durdurulan aracın sürücüsü ölmüş olan köpekle birlikte fotoğraflanmış; aracın plakasının da görüldüğü video ve fotoğraf Mersin Hayvanları Koruma ve Sahiplendirme Platformu’nun Facebook hesabından paylaşılmıştır (“Ensonhaber”, 2018a).

Örnek olay: 22

28.02.2018 tarihli habere göre, iki yıl önce E.K. ile iki aylık bir birliktelik yaşayan G.M., ilişkinin bitimini takiben iki yıl boyunca E.K.’nin ölüm ve tecavüz tehditleriyle, tacizine maruz kaldığını öne sürerek savcılığa şikâyetinde bulunmuştur. 2016’nın aralık ayında şikâyetinde bulunmasına rağmen 2018 Şubat ayı itibariyle şikayetinden bir sonuç alamadığını ifade eden G.M., konunun duyularak işlemlerin hızlanması için gazetecilerden yardım istemiştir. Haberin gazete de yayınlanması da sonucu değiştirmemiş ve E.K. aynı gün tehditlerine devam etmiştir. Bununla birlikte haberin yayınlanmasından sonra E.K. Twitter’de ifşa edilmiş ve yaşanan gelişmeler üzerine yapmakta olduğu ücretli öğretmenlik görevine son verilmiştir. G.M., E.K.’nin kendisine özür mesajı gönderdiğini ve “*artık yapma, yeter dur*” dediğini söylemiştir ve “*ama ben durmayacağım*” demiştir (“Milliyet”, 2018c).

Örnek olay: 23

21.03.2018 tarihli habere M.Ş.O.’nun burnunun bandajlı olduğu bir fotoğrafı “*kocam beni dovdı yardimm edin*” notuyla Instagram hesabından paylaşılmış ve kısa süre içerisinde silinmiştir (“Milliyet”, 2018d). 29.06.2018 tarihli habere göre ise fotoğrafın silinmesinin ardından yine aynı hesaptan M.Ş.O.’nun boşanacağı konuşulan eşi B.O. ve kendisine ait müstehcen fotoğraflar da paylaşılmıştır (“Hürriyet”, 2018c). 21.03.2018 tarihinde M.Ş.O.’nun avukatı tarafından, M.O.Ş.’nin Instagram hesabının sanal korsanlar tarafından ele geçirildiği, paylaşılan fotoğrafın M.Ş.O.’nin burun ameliyatı olduğu döneme ait olduğu, konuyla ilgili savcılığa suç duyurusunda bulundukları ve yapılan paylaşımın amaçlananın B.O.’yu kamuoyu önünde kötü bir duruma düşürmek olduğu yönünde yazılı açıklama yapılmıştır (“Milliyet”, 2018e). 01.04.2018 tarihli habere göre ise hesabını aktif hale getirdikten 11 gün sonra M.Ş.O.’nun hesabı yeniden sanal korsanların saldırısına uğramış ve B.O.’nun müstehcen fotoğrafları paylaşılmıştır (“Hürriyet”, 2018d). 29.06.2018 tarihli habere göre bu kez de B.O.’nun tuvalette çekilmiş müstehcen bir videosu ifşa edilmiş ve B.O. o gün Twitter’in Trend Topic listesine girmiştir (“Hürriyet”, 2018c). 28.07.2018 tarihli habere göre siber suçlar tarafından yapılan incelemede B.O.’nun müstehcen fotoğraflarının M.Ş.O.’ya, M.Ş.O.’nun işyerine ve annesine ait IP adreslerinden yayıldığı ortaya konulmuştur (“Milliyet”, 2018f). 28.07.2018 tarihli habere göre M.Ş.O. ve annesi ifadeye çağırılmış, M.Ş.O. hakkındaki suçlamaları reddetmiştir. B.O.’nun avukatı S.Ö.’nün yapış olduğu açıklamaya göre de baş şüpheli M.Ş.O.’dur, annesinin bu olayla ilgisi bulunmayıp M.Ş.O. annesinin telefon hattını kullanmıştır (“Hürriyet”, 2018e). 29.07.2018 tarihli habere göre ise M.Ş.O.’nun avukatı, söz konusu paylaşımların M.Ş.O.’nun kendi IP numaraları üzerinden yapıldığına ilişkin iddiaların gerçekte bağdaşmadığını ve kamuoyunda M.Ş.O. aleyhine algı oluşturmak için M.Ş.O.’nun boşanma davası açmasından sonra davanın seyrini değiştirmek amacıyla yapıldığını iddia etmiştir (“Milliyet”, 2018g). 17.03.2019 tarihli habere göre, B.O. M.Ş.O.’dan müstehcen görüntülerini Instagram’da ifşa ettiğini öne sürerek şikayetçi olmuş, M.Ş.O.’nun Instagram hesabının bilgisayar korsanlarınca ele geçirildiği yönündeki ifadesi savcı tarafından suçtan kurtulmaya yönelik olarak değerlendirilmiş ve dosya uzlaşmaya gönderilmiştir. Uzlaşmanın sağlanamaması durumunda da M.Ş.O. “özel hayata ilişkin görüntü ve sesleri ifşa etmek” suçundan 2

yıldan 6 yıla kadar hapis istemiyle yargılanabilecek olup (“Hürriyet”, 2019), 01.05.2019 tarihli habere göre de hem M.Ş.O. hem de B.O. savcılığa uzlaşmak istemediklerini bildirmişlerdir (“Milliyet”, 2019).

Örnek olay: 24

20.04.2018 tarihli habere göre, Ö.U., önceleri para karşılığı birlikte olduğu daha sonrasında ise sevgili olduğu M.Ö. tarafından evlenme vaadiyle kandırıldığını iddia etmektedir. Bir süre sonra M.Ö.’nün evli olduğunu öğrenen Ö.U.’nun daha önce yaşamış oldukları birliktelik esnasında çektiği M.Ö.’nün çıplak fotoğraflarını M.Ö.’nün önce eşine göstermiş, sonra ise M.Ö.’nün bir yakını olan E.B.’ye Facebook üzerinden göndermiş olduğu iddia edilmektedir. M.Ö.’nün şikâyeti üzerine Ö.U. hakkında “özel hayatın gizliliğini ihlal etmek”, “özel hayata ilişkin görüntü ve sesleri ifşa etmek” suçlarından 3 yıldan 8 yıla kadar hapis cezasıyla dava açılmıştır. M.Ö. duruşmada, uygunsuz görüntülerini yayınlarak Ö.U.’nun kendisini rencide ettiğini ifade etmiştir (“Hürriyet”, 2018f).

Örnek olay: 25

25.05.2018 tarihli habere göre, E.Ş.Ö. Instagram’da eşine gönderilen direk mesajın ekran görüntüsünü paylaşarak, bu kişinin kullanıcı adını ve profil fotoğrafını ifşa etmiştir. Bunun üzerine, mesajı gönderen kişi profil fotoğrafını kaldırmıştır. E.Ş.Ö. bu durumu “*utanma duygusu varmış!! Korkudan profil resmini kaldırdı..*” sözleriyle ifade etmiştir (“Milliyet”, 2018h).

Örnek olay: 26

13.06.2018 tarihli habere göre, C.T. sevgilisinin eve eskort çağırdığını, kendisine yalan söylediğini, fiziksel şiddet uyguladığını ve kendisini aldattığını bu nedenle de sevgilisinden ayrıldığını ifade eden bir mesajla birlikte ayrıldığı sevgilisinin ismini ve fotoğrafını Instagram hesabından paylaşarak onu ifşa etmiştir. Daha sonra yapmış olduğu bu paylaşımı silmiş ve bunu da eski erkek arkadaşının ailesinin zarar görmemesi için yaptığını ifade etmiştir (“Hürriyet”, 2018g).

Örnek olay: 27

05.07.2018 tarihli habere göre, Ö.A. kırmızı ıssıkta motosikletiyle beklediği sırada kaskındaki kamerayla kaydedilen, bir otomobil sürücüsünün kırmızı ıssık ihlali

yaptığı ve motosikletinin dikiz aynasına çarptığı anlara ilişkin, otomobilin plakasının da açıkça görüldüğü görüntüleri Facebook hesabından paylaşmıştır. Görüntüleri izleyen il emniyet müdürü de ışık ihlali yapan kişiye hitaben kendi Twitter hesabından bir mesaj paylaşmış ve para cezası uygulandığını bildirmiştir (“Ensonhaber”, 2018b).

Örnek olay: 28

01.12.2018 tarihli habere göre, İBB TUHİM (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Toplu Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü) cezai yaptırım uyguladığı taksileri, plakalarının da görüldüğü fotoğraflarıyla ve uygulanan yaptırımın içeriği ile birlikte Twitter hesabından ifşa etmektedir (“Hürriyet”, 2018h).

Örnek olay: 29

06.12.2018 tarihli habere göre, S.S. kendisine hakaret etmek ve iftira atmakla suçladığı kişilerin kullanıcı isimlerinden oluşan bir listeyi Instagram hesabından paylaşmış ve bu kişileri (hamileliğini tehlikeye atmakla suçlayarak) takipçilerine hitaben “*bu kişileri (...) size şikayet ediyorum*” yazmış ve yargıya başvuracağını da belirtmiştir (“Milliyet”, 2018i).

Örnek olay: 30

08.12.2018 tarihli habere göre M.S., boşanmasının ertesi günü kendisini Instagram hesabından direk mesajla “*Aksamm planin yoksa sohooya yemege gidelim*” ifadesiyle yemeğe çağıran bir kişinin bu mesajının ekran görüntüsünü kullanıcı adı ve profil fotoğrafı da görünecek şekilde “*Ne sanıyorsunuz kadınları siz*” ifadesiyle ifşa etmiştir (“Milliyet”, 2018j).

Yukarıdaki örnek olaylara göre Instagram, Twitter ve Facebook’ta intikam / cezalandırma amacı taşıyan ifşa vakalarının internet haber siteleri üzerinden gerçekleştirilen incelemesinin gerçekleştirildiği bu üç sosyal ağda yıllar bazında gerçekleşen vaka sayıları aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Instagram, Twitter ve Facebook'ta yıllar bazında gerçekleşen vaka sayılarının frekans ve yüzde değerleri

Yıllar	Instagram		Twitter		Facebook		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
2013	0	0	0	0	0	0	0	0
2014	0	0	1	33,3	2	66,7	3	100
2015	0	0	0	0	2	100	2	100
2016	0	0	1	33,3	2	66,7	3	100
2017	4	33,3	5	41,7	3	25	12	100
2018	5	50	2	20	3	30	10	100
Toplam	9	30	9	30	12	40	30	100

Bu ağlarda ifşa edilen içeriklerin türüne ilişkin yapılan inceleme sonucunda ifşaya konu olan davranışın belli kişiler arasında gerçekleşen iletişim içeriğinin (gönderilmiş mesajlar vb.) ifşası mı, görüntünün (video kaydı veya fotoğraf) ifşası mı, enformasyonun (telefon numarası, herhangi bir sosyal ağdaki kullanıcı adı vb. kişiye ilişkin çeşitli tanımlayıcı bilgilerin) ifşası mı olduğu yoksa bunlardan iki veya daha fazlasının birlikte kullanılarak mı ifşanın gerçekleştiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Veriler doğrultusunda hazırlanan tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2: İfşanın hangi yolla gerçekleştirildiğine ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Instagram		Twitter		Facebook		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
İletişim içeriğinin ifşası	3	42,86	3	42,86	1	14,28	7	100
Görüntü	2	14,30	3	21,40	9	64,30	14	100
Enformasyon	2	50	2	50	0	0	4	100
Birden fazla verinin ifşası	2	40	1	20	2	40	5	100

İntikam ve cezalandırma amacıyla ifşa kimi zaman kişinin müstehcen görüntülerin yayınlanması şeklinde özel hayatın gizliliğini ihlal ederken kimi zaman da kişiler anahtar deliğinden otelinde konaklayan müşterileri gözetleyen kişinin ifşa edildiği örnekte görüldüğü üzere özel hayatın gizliliğini ihlal edenleri ifşa

etmektedirler. Şiddetin ifşa edilmesinde de benzer bir durumla karşılaşmaktadır. Kişiler maruz kaldıkları şiddeti ifşa ettikleri gibi uyguladıkları şiddeti de ifşa etmektedirler.

İfşa edilen içeriklerin geniş bir yelpaze göstermesine karşın bunlardan bazılarının “fiziksel şiddet” ve “özel hayatın gizliliğini ihlal” genel başlıkları altında toplanabileceği değerlendirilmiştir. İfşa edilen bazı içerikler ise aynı anda birden fazla konu başlığı altında yer alabilmektedir. Yapılan inceleme sonucunda ifşa edilen davranışlar aşağıdaki tabloda kategorize edilmişlerdir.

Tablo 3: İfşa edilen içeriğin konusuna göre frekans ve yüzde değerleri

Kategoriler	Örnek Olaylar	f	%
Fiziksel şiddet uygulama	Örnek olay 5	3	8,57
Fiziksel şiddete maruz kalma	Örnek olay 26	4	11,43
Toplam (Fiziksel şiddet)		7	20
Müstehcen görüntüler	Örnek olay 24	3	8,57
Röntgencilik	Örnek olay 14	1	2,86
Özel hayata ilişkin görüntü ve sesler	Örnek olay 19	1	2,86
Toplam (Özel hayatın gizliliğini ihlal)		5	14,29
Tacize uğrama	Örnek olay 7	5	14,28
Şantaj, Tehdit, Hakaret	Örnek olay 6	5	14,28
	Örnek olay 22		
	Örnek olay 3		
Romantik ilişkilerde ihanet	Örnek olay 2	2	5,71
Çevrenin kirletilmesi	Örnek olay 18	1	2,86
Trafik kuralı ihlali	Örnek olay 27	1	2,86
Vaadini yerine getirmeme	Örnek olay 13	1	2,86
Evli kişiye asılma	Örnek olay 25	2	5,71
Rahatsız etme	Örnek olay 15	4	11,43
Mağdur edilme	Örnek olay 10	1	2,86
Meslek etiği ihlali	Örnek olay 28	1	2,86
Toplam	30	35	100

Bu içeriklerin bir kısmının toplumsal ve/veya hukuki kuralları ihlal eden davranışların toplumsal kınamaya tabi tutulması amacıyla utandırmanın gücünden

faydalanmak amacıyla paylaşıldığı ve çevrimiçi utandırma başlığı altında kategorize edilirken, bir kısmı müstehcen içeriklerin paylaşılması yoluyla intikam pornosuna örnek teşkil etmekte kimisi ise siber zorbalık ya da yetişkinler arasındaki vakaları tanımlamak için tercih edilen adıyla siber taciz başlığı altında kategorize edilmektedir. Siber taciz başlığı altında değerlendirilen örnek olayların (Örnek olay 2; 5; 9; 19) dördünde de kişisel intikam amacıyla hareket edilmiştir fakat ifşa ile sağlanmaya çalışılan utandırma, gücünü toplumsal kontrol veya müstehcenlikten almamaktadır. Bunlardan üç örnekte (örnek olay 2; 5; 9) görüleceği gibi cezalandırma daha ziyade mağdura şiddet uygulanması ile aşağılanmasına dayanmaktadır. Bir diğer örnekte ise (örnek olay 19) bir siber taciz (zorbalık) davranışı olarak değerlendirilen, bir başkası adına onu zor duruma düşürmek için sahte hesap açarak paylaşımlar yapılması ile karşılaşmaktadır.

Bununla birlikte bu örnek olaylar incelendiğinde tezimizin birinci bölümünde incelediğimiz intikam eyleminin nedenleri ve bir çok niteliğini bünyesinde barındırdıkları görülecektir ki bunlar arasında kırılan onurun onarılması, haksızlığa uğranıldığının düşünülmesi, karşı tarafın yaptığına farkına varmasının sağlanması, intikamın orantısız olması, verilen zarara bir karşılık olması, intikama kin, nefret, öfke gibi olumsuz hislerin eşlik etmesi, hissedilen adaletsizlik karşısında başvurulacak yasal sistemlerin olmaması veya yetersiz kalması nedeniyle başvurulabildiği, karşı tarafa güçsüz olunmadığı mesajının verilerek caydırıcılık vazifesi görmesi, intikam almanın intikam döngüsüne sebep olabilmesi, intikamın iki tarafa da zarar vermesi sayılmıştır.

Örnek olay 2’de görüldüğü üzere intikam motivasyonu ile hareket edilmiştir. İntikam alınmasına neden olan faktör ise iddia edildiği üzere ihanettir. Bu örnekte görüldüğü gibi intikamcı kendisini aldattığını öne sürdüğü kız arkadaşına şiddet uygulamakta ve kendisinden zorla özür diletirmektedir. Bu olayda dikkat çekici olan ise intikam amacıyla başvurulmuş fiziksel şiddetten ziyade bir yaptırım aracı olarak ifşanın kullanılmasıdır. Öyle ki video çekilirken R.A.’nın sürekli yüzünü saklamaya çalışması, H.K.’nın ise sürekli R.A.’dan yüzünü göstermesini istemesi bunu kanıtlar niteliktedir. Hatta H.K., yüzünü göstermez ise R.A.’ya vuracağını söylemiş ve bu nedenle de şiddet uyguladığı görülmüştür. R.A.’nın yüzünü ısrarla saklamaya

çalışması, yüzünü kameraya göstermesi istendiğinde ise “*bunu bari yapma*” demesi fiziksel şiddetten ziyade ifşa edilmekten çekindiğini düşündürmektedir. R.A.’nın emniyetteki ifadesinde görüntülerin yayınlandığını öğrendikten sonra şikayetçi olduğundan ve şikâyet nedeni arasında videosunun çekilmesiyle küçük düşürüldüğünden söz etmesi de bu düşünceyi desteklemektedir. Bu durum ifşanın yaptırım gücünün ve utandırma fonksiyonunun boyutları hakkında da fikir vermektedir.

Örnek olay 5’te de benzer bir durum söz konusudur. Bu olayda da fiziksel şiddete başvurulmuş ve şiddete uğrayan kişinin bir ormanda ağaca bağlanmış haldeki fotoğrafı paylaşarak ifşa edilmiştir. Bununla birlikte örnek olay 2’den bazı noktalarda ayrılmaktadır. Örnek olay 2’de ifşa edilen kişi her ne kadar fiziksel şiddete maruz kalmış ise de öncelikle ifşa edilmek istenen ve onu küçük düşürmek amacıyla başvurulmuş şiddet karşısındaki çaresizliği değil ihanet ithamıyla suçlanmasıdır. Örnek olay 5’te 2’den farklı olarak bir intikam döngüsünden de söz edilebilir. M.D., A.K.’nin kızını kaçırmıştır. M.D.’nin iddiasına göre A.K., kızını kaçırdığı için M.D.’nin üzerine araç sürmüştür. M.D.’de arkadaşlarıyla birlikte A.K.’yi ağaca bağlayarak fotoğrafını paylaşmıştır. Fotoğrafla birlikte paylaştığı mesaj da intikam vurgusu taşımakta ve bunu “dersini vermek” olarak tanımlamaktadır. Mesajın ilk cümlesinde “zavallı” kelimesiyle kendisini mağdur olarak tanımlarken bu kelimenin ikinci kez kullanımında kinaye yapmış ve “zavallıların” onu ağaca astığını ve böylelikle dersini verdiklerini ifade etmiştir. Bu ifadeden hareketle de intikamcının önce kendisini mağdur olarak gördüğü ve sonra da karşısındakine güçsüz olmadığı mesajını vermeye çalıştığı söylenebilir.

Örnek olay 9’da da ifşa edilen içerikte fiziksel şiddet yer almaktadır. Bu olayda diğer iki olaydan farklı olan şeylerden biri çevrimiçi ortamda başlayan kavganın gerçek hayata taşınmasıdır. Karşı taraftakileri döven kişiler tarafından dayak görüntüleriyle birlikte paylaşılan “*bu işler mention atmaya benzemez*” ifadesinde “cezasını verme, haddini bildirme” vurgusu bulunmaktadır ve şiddet karşısındaki çaresizliğin küçük düşürücü bir unsur olarak kullanıldığı değerlendirilmektedir. Bu olayın diğer örnek olaylardan bir diğer önemli farkı da söz konusu görüntüler nedeniyle olayın videosunu çeken ve Twitter’da paylaşan kişi hakkında “özel hayatın

gizliliğini ihlal suçlamasıyla savcılığa suç duyurusunda bulunulmuş olmasıdır. Diğer iki vakada böyle bir durum söz konusuysa dahi haber metinlerinde yer almamaktadır.

Örnek olay 19 ise, ifşa edilen içerik kurgusaldır. M.A., eski sözlüsü E.G. adına Instagram’da açtığı sahte bir profilden E.G.’nin fotoğraflarını kullanarak ve ahlaksız mesajlar göndermek gibi onu küçük düşürecek eylemlerde bulunmuştur. Diğer vakaların aksine bu vakada fiziksel şiddet yer almazken E.G. içinde bulunduğu durumu psikolojisinin zarar gördüğünü ifade ederek özetlemiştir. İntikamın sosyal medya aracılığıyla alınmasında ilgili başlık altında sözünü ettiğimiz nedenlerden biri bu vakada da karşımıza çıkmaktadır. İntikam alınamamasın sebeplerinden biri fırsatın olmayışdır. E.G., M.A.’nın kendisine rahatsızlık vermesinden ötürü başka bir şehre taşınmıştır. Fiziksel uzaklığın M.A.’ın E.G.’den intikam almasının önünde bir engel olduğu değerlendirilmiştir. Buna karşın siber ortam sağladığı olanaklarla M.A.’ya bu fırsatı vermiştir. M.A. bu olaydan ötürü “özel hayatın gizliliğini ihlal” suçundan ceza almıştır.

Bu dört vakanın tamamı yargıya intikal etmiş olup ifşa eden tarafta bulunanlar ifşa edilen içerikle ilgili yargılanmış veya yargılanmasına devam edilmektedir. Bunun dışında yukarıda da belirtildiği üzere vakaların ikisinde “özel hayatın gizliliğini ihlal” suçu gündeme gelmiştir.

Çevrimiçi utandırma kapsamında değerlendirilen örnek olayların birbirinden farklılaştığı ve bir hayli çeşitlendiği görülmektedir. Söz konusu vakaların bir kısmının (örnek olay 8; 25; 26; 30) konusunu oluşturan olay ile ilgili yasal prosedürlerin işletilmesi veya kısa sürede sonuç vermesi çok olası görünmese veya işletilmesi yüksek maliyetli (zaman ve emek açısından) olsa da cinsel taciz vakalarında (örnek olay 7; 14) mağdurlar tarafından kolluk kuvvetlerine tacizde bulunduğu iddia edilen kişiler hakkında şikâyetle bulunulmuş olmasına rağmen bu kişilerin sosyal medyada da ifşa edilmeleri dikkat çekicidir. Sosyal medyada ifşaya intikam / cezalandırma amacıyla başvurulması, ifşa edenlerin “rezil etmek” vurgusunda bulunmak suretiyle utandırmanın gücünden faydalanılmasına bir örnektir. Ayrıca sosyal medyada ifşa etme sosyal yaptırımını da sağlayabilir ki bu ilgili başlıkta konu edildiği üzere teşhir yaptırımının bir fonksiyonudur. Bu örnek olaylarda (7, 8, 14) görüldüğü üzere benzer

teşebbüste bulunacaklara gözdağı vererek caydırmak, başkalarının korunması amacıyla kamuoyuna bilgi verilmesi de teşhir yaptırımının altında yatan nedenlerle benzerlik taşımaktadır. Örnek olay 28’de ise hali hazırda yasal yaptırım uygulanmış taksilerin ifşa edildiği görülmektedir. Bu durumun da teşhir yaptırımının “toplumun bilgilendirilmesi” amacı ile benzeştiği değerlendirilmektedir.

İntikam pornosu ile ilgili örnek olayları değerlendirmek şu açıdan zor olmaktadır. Paylaşılan fotoğraf veya videolar müstehcendir. Gerek çevrimiçi utandırma gerekse de siber taciz örneklerinde olduğu gibi içerik üzerinden bir değerlendirme yapmak mümkün değil, bundan öte gerekli de değildir. Paylaşılan içeriklerle ilgili önemli olan şey kişinin özel hayatının ihlal edilmiş olmasıdır. Diğer iki kategoride yer alan içeriklerin birçoğunda da özel hayatın gizliliğinin ihlalden söz edilebilir fakat intikam pornosundan farklı olarak özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi birincil amaç değil çoğunlukla ifşanın dolaylı bir sonucudur. Örneğin çevrimiçi utandırma kapsamında kişinin utandırılması onun herhangi bir normu ihlal eden davranışının ifşa edilmesiyle sağlanırken intikam pornosunda kişinin utandırılması müstehcen görüntülerinin ifşası ile başka bir deyişle doğrudan özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi ile sağlanır. Tezimizin üçüncü bölümünde de bahsedildiği üzere özel hayatın gizliliğinin ihlali TCK’ya göre suçtur ve söz konusu ihlaller çoğu durumda yargıya taşınmaktadır. Örnek olayların incelenmesi birçok durumda ifşa edilen içerikler üzerinden yapılamaz. Bunun nedenlerinden biri bu görüntüleri ifşa edenlerin diğer kategorilerdeki birçok örnekte görüldüğü üzere paylaşımlarına ilişkin bir açıklama yapmamış olmalarıdır. Müstehcen görüntüleri ifşa edenler hukuken bir suç olan bu eylemi çoğunlukla siber ortamın kendilerine sağlamış olduğu anonimlikten faydalanarak gerçekleştirmektedirler. Bu nedenle olayların değerlendirilmesinde doğru olsun veya olmasın mağdur ifadelerine başvurulmaktadır. Bu eylem yalnızca intikam amacıyla değil, elbette takipçi sayısını artırmak, popülerlik kazanmak veya zorbalardan eğlence amacıyla da yapılabilmektedir. Bizim incelediğimiz örnek olayların üçü de mağdur ifadelerini dikkate alarak yaptığımız değerlendirmeye göre intikam veya cezalandırma amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Haber örneklerinde intikam pornosu kapsamında değerlendirilen örnek olaylar (Örnek olay 20, 23, 24) incelendiğinde ifşa edilenlerin beyanlarına göre bu olayların

ikisinde (örnek olay 23 ve 24) ifşa eden kişinin ifşa edilenle birlikteliklerinin bulunduğu, örnek olay 23'te söz konusu kişilerin evli oldukları görülmektedir. Yine örnek olay 23'te yapılan paylaşımlardan önce çiftin boşanacağı yönünde haberler basına yansımıştır. Söz konusu içerikleri ifşa etmekle suçlanan M.Ş.O. ifşa edilen eşini kendisine şiddet uygulamakla suçlamaktadır. Eşinin müstehcen görüntülerini ifşa ettiği yönündeki suçlamaları kabul etmeyen M.Ş.Ö., söz konusu paylaşımları sanal korsanların yaptığını iddia etmektedir ve bunun altında da söz konusu kişilerden şikayetçi olmasının yattığını ifade etmiştir. Müstehcen görüntüleri kimin ifşa ettiği araştırmamız açısından bir önem taşımadığı gibi herhangi bir ithamda bulunmamız da söz konusu değildir. Konunun taraflarının iddiaları ve söylemleri değerlendirildiğinde ise her iki tarafın da intikam motivasyonuna sahip olabileceği değerlendirilmiştir. Örnek olay 24'te ise Ö.U., M.Ö.'ye gönderdiği mesajlarında onu rezil edeceğini söylemiştir. M.Ö.'nün kendisini evlenme vaadiyle kandırdığı ve guruyla oynadığı için yaptığını söylemiştir. İntikam motivasyonu burada da açıkça görülmektedir. “gururumla oynadı” ifadesi zarar gören onuru onarma motivasyonunu akla getirmektedir. Örnek olay 20'de ise ifşa edilenin iddiasına göre C.K. cep telefonundan ele geçirdiği E.M.'nin müstehcen görüntülerini ona şantaj yapmak amacıyla kullanmış bu şantaja boyun eğmemesi sonucunda görüntüler C.K. tarafından E.M.'nin yakınlarına ile sosyal medya aracılığıyla gönderilmiştir. C.K. ise E.M. ile aralarında bir gönül ilişkisi olduğunu iddia etmektedir fakat bu, eylemde intikam veya cezalandırma motivasyonunun bulunduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Bu olayların her üçünde de sanıklar hakkında “özel hayatın gizliliğini ihlal” suçlamasıyla dava açılmıştır.

Tablo 4: İfşa edilen içeriklerin “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ve “siber taciz” kategorileri bazında frekans ve yüzde değerleri

Çevrimiçi Utandırma				İntikam Pornosu			Siber Taciz			Toplam	
	f	%		f	%		f	%	f	%	
Örnek olay numaraları	(1), (2),	27	78,125	(20), (23), (24)	3	9,375	(2), (5), (9), (19)	4	12,50	34	100
	(3), (4),										
	(6), (7),										
	(8), (10),										
	(11), (12),										
	(13), (14),										
	(15), (16),										
	(17), (18),										
	(21), (22),										
	(23), (25),										
	(26), (27),										
	(28), (29),										
	(30)										

İfşa edilen bazı içeriklerin ise kamuoyuna açık alanda meydana gelen olaylardan oluştuğu görülmektedir. Buna karşın bazı içerikler ise yalnızca belli kişiler arasında meydana gelen olayları içermektedir. Bununla birlikte bazı içerikler hayatın olağan akışı içerisinde meydana gelmemiş ve kurgulanmış örneğin birini dövmek, utanç verici bir duruma düşürmek ve özellikle bunu videoya çekmek vb. Buna göre göre de ifşa edilen içerik açık (kamuoyuna açık), kapalı (yalnızca tarafların bilgisi dahilinde gerçekleşen) ve kurgulanmış olarak üçe ayrılmıştır.

Tablo 5: İfşa edilen içeriğin kamuya açık bir ortamda gerçekleşip gerçekleşmemesine göre kategoriler

	Instagram	Twitter	Facebook
Kapalı	9	6	5
Kamuya Açık	0	2	5
Kurgulanmış	0	1	2

Başka bir soru da ifşayı gerçekleştirenlerin ifşa edilenler arasında nasıl bir bağlantı bulunduğuudur. Yapılan incelemede bu bağlantılar üç başlık altında kategorize edilmiştir. İfşa edilen davranıştan ifşa eden kişinin doğrudan etkilendiği durumlarda

bağlantı “doğrudan”; ifşaya konu olan içeriğin ifşa eden kişinin ilişki içerisinde bulunduğu bir kişiye karşı gerçekleştirilmiş olması durumunda “dolaylı”; ifşa edilen davranışın ifşa eden kişi ile hiçbir bağlantısının olmadığı durumlarda aradaki ilişki “bağlantısız” olarak tanımlanmıştır.

Tablo 6: İfşa edenler ile edilenler arasındaki ilişkinin niteliğine göre kategoriler

	Instagram	Twitter	Facebook	Toplam
Doğrudan	7	6	10	23
Dolaylı	2	3	0	5
Bağlantısız	0	0	2	2

SONUÇ

Sosyal medyada ifşa edilen içerikler değerlendirildiğinde ifşaya farklı amaçlarla başvurulduğu bu amaçlar arasında intikam ve cezalandırmanın da olduğu görülmüştür. Bu açıdan intikam ve cezalandırma kavramları incelenmiş; sosyal medyada, intikam veya cezalandırma amacıyla başvurulmuş ifşa eylemini konu alan “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ve “siber taciz” kavramları incelenerek ifşa eyleminin bu başlıklar altındaki rolü ve fonksiyonu anlaşılmaya çalışılmıştır. Birçok durumda yaptırım vazifesi gören “sosyal medyada ifşa” olgusu “çevrimiçi utandırma” başlığı altında toplanan örnekleriyle toplumsal kontrolün siber dünyadaki tezahürüdür. Kimi zaman kişiler kendilerine şiddet uygulayanı ifşa ederek, utandırmanın gücünden faydalanıp toplumsal yaptırıma maruz bırakırken, kimi zaman da kişilere karşı intikam amacıyla başvurdukları fiziksel şiddeti ifşa ederek onları küçük düşürmeye çalışmaktadırlar. Özellikle ikili ilişkilerin bitiminde, partnerler müstehcen görüntülerin sosyal medyada paylaşılması yoluyla intikam almaktadır. Yapılan inceleme sonucunda toplam 30 adet örnek olaya ulaşılmıştır. Elbette çalışmanın ikinci bölümünde de örnekleri verildiği üzere ifşa vakaları, yalnızca intikam veya cezalandırma amacıyla yapılmış olsalar dahi çalışmada incelenen örneklerden sayıca çok daha fazladır ve aynı şekilde ifşa edilen davranışlar da incelenenlerden daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Bizim araştırmamız bu vakaların yalnızca internet haber sitelerine yansıyanları üzerinden yapılmakla birlikte yalnızca internet haber sitelerine yansıyan vakaların sayısı ve vakalarda ifşa edilen davranışın türü de yine daha fazladır. Bunun nedeni ise, araştırmamızda vakaları seçerken bu vakaların intikam veya cezalandırma amacına hizmet edip etmediğine yönelik ayrıma tabi tutulmuş olması ve ifşa edilen kişinin toplum tarafından tanınmasını sağlayacak, onu başkalarından ayırt eden kişisel verinin paylaşılmış olmasına dikkat edilmesidir. Örnek olaylar intikam eyleminin “kırılan onurun onarılması”, “haksızlığa uğranıldığının düşünülmesi”, “karşı tarafın yaptığının farkına varmasının sağlanması”, “intikamın orantısız olması”, “hissedilen zarara karşılık yasal sistemlerin mevcut olmaması ya da yetersiz olarak değerlendirilmesi”, “kin, nefret ve öfke gibi olumsuz hislerin eşlik etmesi”, “intikamın iki tarafa da zarar vermesi” gibi motivasyon ve niteliklerini taşımaktadır.

İncelenen 30 vaka sonucunda, bu vakalardan 27 tanesinin “çevrimiçi utandırma”, 3 tanesinin “intikam pornosu”, 4 tanesinin ise “siber taciz” başlıkları kapsamına girdiği değerlendirilmiştir. Bu da sosyal kontrolün sağlanmasında ifşaya diğerlerinden daha çok başvurulduğunu göstermektedir. İfşa edilen içerikler incelendiğinde ise “fiziksel şiddet”, “müstehcen içeriğin paylaşılması”, “röntgencilik”, “özel hayata ilişkin görüntü ve seslerin paylaşılması”, “iharet”, “çevreyi kirletme”, “kural ihlali”, “vaadin yerine getirilmemesi”, “evli kişiye mesaj göndermek suretiyle asılmak”, “hakaret”, “tehdit”, “şantaj”, “gürültü yapmak ya da mesaj göndermek suretiyle rahatsızlık vermek”, “taciz”, “hayvana eziyet” gibi davranışlarla karşılaşmıştır. Söz konusu içeriklere konu olan bazı davranışlar hukuki yaptırıma tabi iken bir kısmı yalnızca sosyal yaptırıma tabidir. Bununla birlikte insanlar sonuç almak için beklemek istememekte verilecek cezanın uğraşmaya değmeyeceğine kanaat getirdiği şeyleri yargıya taşımayı tercih etmemekte ve kişisel intikam arayışına girebilmektedirler. Hukuki yaptırıma tabi vakaların dahi ifşa edilmesi Kim ve Smith (1993:39)’in her adaletsizliğin mahkemeye taşınması mümkün olmayabilir; mevcut sistemin yetersiz, yavaş veya adaletsiz olarak algılanması da kişinin bireysel intikam arayışına girmesinde etkili olabilir şeklindeki görüşünü desteklemektedir. Zira incelenen örneklerde de tezin literatür kısmında değinilen intikam eyleminin altında yatan motivasyonlar tespit edilmiştir. Kısa sürede ve zahmetsizce bunu gerçekleştirmek amacıyla da sosyal medyada ifşaya başvurmaktadırlar. Bununla birlikte kimi vakalar, sosyal medyada gündeme geldikten sonra yasal şikâyet yollarına başvurulmuştur. Kişiyi küçük düşürmeye, aşağılamaya, utandırmaya yönelik şiddet görüntülerini içeren ifşa eylemleri ise çevrimiçi utandırma vakalarının birçoğunda görüldüğünün aksine ifşa edenler aleyhine sonuçlanmış, bu kişilere toplum tarafından büyük bir tepkiyle karşılık verildiği ve konunun yargıya taşınarak sonucun mahkûmiyet kararlarına varabildiği görülmektedir fakat mahkûmiyet kararının sebebi “ifşa” eylemi değil söz konusu görüntülerdeki fiziksel şiddet, hakaret ya da tehdit ya da alıkoymadır. İncelenen haberlere göre şiddet içerikli görüntülerin yalnızca bir tanesinde özel hayatın gizliliğinin ihlali hakkında suç duyurusunda bulunulmuş o da mağdurlar tarafından değil mahkeme heyeti tarafından yapılmıştır. Bu durum davacıların ve hatta onların vekili avukatların, görüntülerin sosyal medyada paylaşılmasına karşı yeterince hassas ya da yasal hakları konusunda yeterince bilgi

sahibi olmadığını düşündürmektedir. Benzer durum elbette ifşa edenler için de geçerlidir. Bazı vakalarda polise şikâyetle bulunulmasına rağmen kişilerin isim, görüntü veya çalıştıkları kurumun açık olarak ifşa edildiği görülmektedir.

İntikam veya cezalandırma amacıyla başvuru yapılan ifşa davranışına Instagram (%30) ve Twitter’de (%30) eşit sayıda rastlanırken, Facebook’ta (%40) rastlanan örneklerinin daha fazla sayıda olduğu görülmüştür. Aradaki fark fazla değildir ve bunun nedenleri araştırılmamıştır. Bununla birlikte Facebook’un diğerlerinden daha fazla kullanıcı sayısına sahip olmasının bu sonuç üzerinde etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Ifşanın hangi yollarla gerçekleştirildiği incelendiğinde “haberleşme içeriklerinin”, “görüntülerin” ve “telefon numarası ya da kullanıcı adı gibi kişisel verilerin ifşa edildiği”, kimi zaman ise bunlardan birden fazlasının aynı anda ifşa edilmesi suretiyle gerçekleştirildiği görülmüştür.

İncelenen vakalar arasında “çevrimiçi utandırma”, “intikam pornosu” ve “siber taciz”e ilişkin örnekler bulunmuş; haber metinlerinde geçen sosyal medyada büyük tepki çekti vb. ifadelerle söz konusu vakaların ifşa eden ya da ifşa edilenlere karşı kimi zaman siber lince dönüştüğü değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- ADUGİT, Y.: 2008 “İntikam: Adaletin Estetiği”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 1(1), 11-32, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/>, 06 Ocak 2019.
- AKBULUT, B.: **Bilişim Alanında Suçlar** (2. bs.), Ankara: Adalet Yayınevi 2017
- AKCA BAŞTÜRK, E., SAYIMER, İ: 2017 “Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme” [Özel sayı], **Online Academic Journal of Information Technology**, 8(30), 1-20, (Çevrimiçi) doi:10.5824/1309-1581.2017.5.001.x
- AKKURT, S. S.: 2017 “Kişilik Hakkının Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından İhlâli Hâlinde Ortaya Çıkacak Cezaî Sorumluluğa Medenî Hukuk Bağlamında Bir Bakış”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 25(2), 329-373, (Çevrimiçi) doi:10.15337/suhfd.327503
- AKYÜREK, G.: 2011 **Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu Çeşitli Hukuk Dallarında Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması Ve Suçun Hukuksal Yapısı**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ALEXA: T.Y. <https://www.alexa.com/topsites/countries/TR>, (Çevrimiçi) 01 Mart 2019-27 Haziran 2019.
- ALOĞLU, E: 2018 **Sosyolojik Perspektiften Linç ve Toplumsal Şiddet Sarmalı** (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi Veri Tabanından Erişildi (517250), 03 Nisan 2019.
- ALTUN, N., HİRA, İ.: 2011 “Suçu Önlemede Sosyal Sermaye Olarak Sosyal Kontrolden Yararlanmak”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 6(1), s.111-124, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/>, 29 Nisan 2019.
- ANAYASA: 1982 “Anayasa”, (1982, 9 Kasım), **Resmî Gazete** (17863), (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf, 11 Mart 2019.
- ANAYASA MAHKEMESİ KARARI: 2010 “Anayasa Mahkemesi Kararı”, (2010, 18 Mayıs), **Resmî Gazete**, (Sayı: 27585), (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100518-20.htm>, 20 Kasım 2018.
- AQUINO, K., TRIPP, T. M., ve BIES, R. J.: 2001 “How Employees Respond To Personal Offense: The Effects Of Blame Attribution, Victim Status, And Offender Status On Revenge And Reconciliation İn The Workplace”, **Journal of Applied Psychology**, 86(1), 52–59, (Çevrimiçi) doi:10.1037//0021-9010.86.1.52

- AQUINO, K., BYRON, K.: 2002 “Dominating Interpersonal Behavior and Perceived Victimization in Groups: Evidence for a Curvilinear Relationship”, **Journal of Management**, 28(1), 69-87, (Çevrimiçi) doi:10.1177/014920630202800105
- AQUINO, K., TRIPP, T. M., BIES, R. J.: 2006 “Getting Even or Moving On? Power, Procedural Justice, and Types of Offense as Predictors of Revenge, Forgiveness, Reconciliation, and Avoidance in Organizations”, **Journal of Applied Psychology**, 91(3), 653-668, (Çevrimiçi) doi:10.1037/0021-9010.91.3.653
- AYDIN, Y., BARUTÇU, A.: 2015 “Etik Dışı Davranışları Önleme Mekanizması Olarak Yaptırımlar Ve Kamu Görevlileri Etik Kurul Kararlarının Yayınlanması”, **AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(15), 159-178, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/>, 10 Aralık 2017.
- AYDOĞAN BOSCHELE, F., ÇETİN ÖZTÜRK, Ö.: 2017 “Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivizm”, **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5, 429-452, (Çevrimiçi) doi:10.32739/uskudarsbd.3.5.31
- AXELROD, R.: 1984 **The Evolution Of Cooperation**, New York: Basic Books
- BACON, F.: 1985 **The Essays**, Harmondsworth: Penguin. (Original work published in 1625).
- BARTON, C. K. B.: 1999 **Getting Even: Revenge As Form Of Justice**, Chicago: Open Court Publishing
- BBC: 2016 “Sex, honour, shame and blackmail in an online World”, 26/10/2016, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/magazine-37735368>, 07 Nisan 2019.
- BBC: 2017 “Italy's Tiziana: Tragedy of a woman destroyed by viral sex videos”, 13/02/2017, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-europe-38848528>, 07 Nisan 2019.
- BIES, R. J., TRIPP, T. M.: 2005 “The Study of Revenge in the Workplace: Conceptual, Ideological, and Empirical Issues”, **Counterproductive Work Behavior: Investigations of Actors and Targets**, içinde S. Fox, P. E. Spector (Ed.), s. 65–81, (Çevrimiçi) doi:10.1037/10893-003
- BILLINGTON R., STRAWBRIDGE S., GREENSIDES L., FITZSIMONS A.: 2015 “Kültürü Tanımlamak” (G. Altaylar, Çev.), Giddens, A. (Ed.), **Sosyoloji Başlangıç Okumaları** (s. 33-39) içinde, İstanbul: Say Yayınları.

- BİLİŞİM “IP adresi nedir?”, (Çevrimiçi)
TERİMLERİ: T.Y. http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/15.html, 09 Aralık 2018.
- BİLİŞİM “URL nedir?”, (Çevrimiçi)
TERİMLERİ: T.Y. http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/24.html, 09 Aralık 2018.
- BLACKWELL, L., “When Online Harassment Is Perceived as Justified”, **Proceedings of the Twelfth International AAAI Conference on Web and Social Media** (ICWSM 2018), (Çevrimiçi)
CHEN, T., SCHOENEBECK, S., LAMPE, C.: <https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM18/paper/view/17902/16993>, 09 Nisan 2019.
- BOON, S., D., “Payback: The Parameters Of Revenge In Romantic Relationships”, **Journal of Social and Personal Relationships**, 26(6–7): 747–768, (Çevrimiçi) doi:10.1177/0265407509347926
DEVEAU, V., L., 2009
- BOTTOMORE, T.B.: 1988 **Toplumbilim Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz** (3. Bs.), Ünsal Oskay (Çev.), İstanbul: Der.
- BRADFIELD, M., “The effects of blame attributions and offender likableness on forgiveness and revenge in the workplace”, **Journal of Management**, 25(5), 607–631, (Çevrimiçi) doi:10.1177/014920639902500501
AQUINO, K.: 1999
- CARLSMITH, K. “The Paradoxical Consequences of Revenge”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 95(6), 1316-1324, (Çevrimiçi) doi:10.1037/a0012165
M., WILSON, T. D., GILBERT, T. D.: 2008
- CALVERT, C.: “Revenge porn and freedom of expression: Legislative pushback to an online weapon of emotional and reputational destruction”, **Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal**, 24(3), 673-702, (Çevrimiçi) <https://ir.lawnet.fordham.edu/iplj/vol24/iss3/2>, 09 Şubat 2019.
- CHEN, X.: 2002 “Social control in China: Applications of the labeling theory and the reintegrative shaming theory”, **International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology**, 46(1), 45-63, (Çevrimiçi) doi:10.1177/0306624X02461004
- CITRON, D. K., “Criminalizing Revenge Porn”, **Wake Forest Law Review**, 49, 345-391, (Çevrimiçi) <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/>, 09 Şubat 2019.

- CNN TÜRK:2016 “10 yaşındaki kız çocuğuna iğrenç mesaj”, 11/12/2018, (Çevrimiçi) <https://www.cnnturk.com/turkiye/10-yasindaki-kiz-cocuguna-igrenc-mesaj>, 10 Haziran 2019.
- CNN TÜRK: 2018a “Konvoy yüzünden ambulans yol değiştirdi”, 31/07/2018, (Çevrimiçi) <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/konvoy-yuzunden-ambulans-yol-degistirdi>, 10 Haziran 2019.
- CNN TÜRK: 2018b “Canlı yayında dehşet: Eve çağırdıkları küçük kıza yaptıkları kan dondurdu”, 17/01/2018, (Çevrimiçi) <https://www.cnnturk.com/turkiye/sosyal-medyadaki-dayak-goruntulerine-5-gozalti>, 10 Haziran 2019.
- CNN TÜRK: 2019 “Eski kız arkadaşının uygunsuz görüntülerini paylaştı, gözüne alındı”, 01/06/2019, (Çevrimiçi) <https://www.cnnturk.com/turkiye/eski-kiz-arkadasinin-uygunsuz-goruntulerini-paylasti-gozaltina-alindi>, 10 Haziran 2019.
- COHEN, L. E., FELSON, M.: 1979 “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, **American Sociological Review**, 44(4), 588–608, (Çevrimiçi) doi:10.2307/2094589
- COKER, W.F.: 1957 “Lynching”, E. R. A. Seligman, A. Johnson (Ed.), **Encyclopedia of the Social Sciences** (s. 639-643) içinde, (Cilt. 9), New York: MacMillan.
- COTA-McKINLEY, A.L., WOODY, W. D., BELL, P. A.: 2001 “Vengeance: Effects of gender, age, and religious background”, **Aggressive Behavior**, 27(5), 343-350, (Çevrimiçi) doi:10.1002/ab.1019
- CROMBAG, H., RASSIN, H., HORSELENBERG, R.: 2003 “On Vengeance”, **Psychology, Crime & Law**, 9(4), 333-344, (Çevrimiçi) doi:10.1080/1068316031000068647
- CÜCELOĞLU, D.: 2017 **İnsan ve Davranış Psikolojisinin Temel Kavramları** (35. bs.), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÇAĞBAYIR, Y.: 2017 **Ötüken Türkçe Sözlük** (2. bs., Cilt. 5), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇINAR, N., UZTUĞ, F.: 2015 “Tüketicilerin Yaşadıkları Olumsuz Satın Alma Deneyimlerine Tepkileri: İntikam Mı, Misilleme Mi?”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, 3(2),40-56, (Çevrimiçi) doi:10.19145/guifd.39503
- ÇOKLAR, I.: 2014 **Kişilik Özellikleri İle Bağışlama Eğilimi Arasındaki İlişkinin İntikam Güdüsü Ve Adalet Duyarlılık Temelinde İncelenmesi**

(Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi Veri Tabanından Erişildi (399714).

- DAILYMAIL: T.Y. “Facebook launches new AI tool to help 'revenge porn' victims: Software detects and removes intimate pictures and videos posted without consent”, 15/03/2019, (Çevrimiçi) <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article6813223/Facebook-launches-AI-remove-revenge-porn.html>, 10 Nisan 2019.
- DEDE ÖZDEMİR, Y.: 2015 “İnternet siyasası oluşturma ve 5651 Sayılı İnternet Yasası’na eleştirel bir bakış”, **İletişim Fakültesi Dergisi**, 2(2), 81-103, (Çevrimiçi) doi:10.24955/ilef.305307
- DEMİR, Ö., ARIÇ, M., POLAT, H.: 2015 **Bilişim Suçları ve Bilişim Yoluyla İşlenen Suçlar**, (5. bs.), Ankara: Adalet Yayınları.
- DENZLER, M., FÖRSTER, J., LIBERMAN, N.: 2009 “How goal-fulfillment decreases aggression”, **Journal of Experimental Social Psychology**, 45, 90-100, (Çevrimiçi) doi:10.1016/j.jesp.2008.08.021
- De QUERVAIN, D., FISCHBACHER, U., TREYER, V., SCHELLHAMME R, M., SCHNYDER, U., BUCK, A., FEHR, E.: 2004 “The neural basis of altruistic punishment”, **Science**, 305, 1254–1258, (Çevrimiçi) doi:10.1126/science.1100735
- De VRIES, A.: 2015 “The use of social media for shaming strangers: Young people’s views”, **2015 48th Hawaii International Conference on System Sciences**, 2053-2062, (Çevrimiçi) doi:10.1109/HICSS.2015.245
- DÖNMEZER, S.: 1999 **Toplumbilim** (12. bs.), İstanbul: Beta.
- DÖNMEZER, S.:2003 **Genel Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- DURKHEIM, E.: 2013 **Sosyolojik Yöntemin Kuralları** (C. Saraçoğlu, Çev.), İstanbul: BS Yayın, (orijinal çalışma 1895 yılında yayımlanmıştır).
- DUVERGER, M.: 2004 **Siyaset sosyolojisi** (7. bs.), (Ş. Tekeli, Çev.), İstanbul: Varlık Yayınları.

- DÜLGER, M. V.: **Bilişim Suçları Ve İnternet İletişim Hukuku** (7. bs.), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- EADEH, F. R., “The bittersweet taste of revenge: On the negative and positive consequences of retaliation”, **Journal of Experimental Social Psychology**, 68, 27-39, (Çevrimiçi) doi:10.1016/j.jesp.2016.04.007
- LAMBERT, A. J.: 2017
- ELSTER, J.: 1990 “Norms of revenge”, **The University of Chicago Press Journal**, 100(4), 862-885, (Çevrimiçi) www.jstor.org/, 19 Ocak 2019.
- ENSONHABER: 2014 “Afyon'da bir adam eşi ile babasının ilişkisini ifşa etti”, 08/11/2014, (Çevrimiçi) <https://www.ensonhaber.com/afyonkarahisarli-kisinin-eski-esi-babasiyla-alhatti-2014-11-18.html>, 27 Haziran 2019.
- ENSONHABER: 2015 “Tacizci servis elemanını internetten ifşa etti”, 24 Şubat 2015, (Çevrimiçi) <https://www.ensonhaber.com/tacizci-servis-elemanini-internette-ifsa-etti-2015-02-24.html>, 27 Haziran 2019.
- ENSONHABER: 2018a “Mersin'de vicdansız adam köpeği aracın arkasında sürükledi”, 25 Ocak 2018, (Çevrimiçi) <https://www.ensonhaber.com/mersinde-vicdansiz-adam-kopeg-i-aracin-arkasinda-surukled.html>, 27 Haziran 2019.
- ENSONHABER: 2018b “Kırmızı ışıktaki geçti, aldığı cezayı Twitter'dan öğrendi”, 05 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) <https://www.ensonhaber.com/kirmizi-iskta-gecti-cezayi-twitterdan-ogrendi.html>, 27 Haziran 2019.
- ENSONHABER: 2019 “Trabzon'da kavga eden kızlar yeniden yargılanacak”, 25 Nisan 2019, (Çevrimiçi) <https://www.ensonhaber.com/trabzonda-kavga-eden-kizlar-yeniden-yargilanacak.html>, 27 Haziran 2019.
- ERDUR BAKER, Ö.: 2013 “Görünümleri ve ilgili değişkenleriyle siber zorba ve siber kurbanlar”, H. Yavuzer ve M. R. Şirin (Ed.), **1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı**, (Cilt. 1) Bildiriler (s. 277-296) içinde, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- ERDUR BAKER, Ö., KAVŞUT, F.: 2007 “Cyber Bullying: A New Face of Peer Bullying”, **Eurasian Journal of Educational Research**, 27, 31-42.
- EROĞLU, F.: 2015 **Davranış Bilimleri** (15. bs.), İstanbul: Beta Yayıncılık.
- ESB: T.Y. “Hakimlik kararının hüküm kısmında erişime engellenen URL/Alan Adı/IP adreslerinin açıkça yazması gerekir mi?”, **Erişim Sağlayıcıları Birliği Sıkça Sorulan Sorular** içerisinde, (Çevrimiçi) <https://www.esb.org.tr/sss>, 09 Aralık 2018.
- ESB: T.Y. “Facebook, twitter ve youtube gibi sitelerde yer alan kişilik hakkı ihlaline konu içeriklere karşı erişimin engellenmesi dışında izlenecek farklı bir yöntem var mı?”, **Erişim Sağlayıcıları Birliği Sıkça**

- Sorulan Sorular** içerisinde, (Çevrimiçi) <https://www.esb.org.tr/sss>, 10 Aralık 2018.
- FACEBOOK: T.Y. (Çevrimiçi) <https://www.facebook.com/help/contact/144059062408922>, 10 Aralık 2018.
- FRANKLIN, Z.: “Justice for revenge porn victims: legal theories to overcome claims of civil immunity by operators of revenge porn websites”, **California Law Review**, 102(5), 1303-1335, (Çevrimiçi) <https://www.jstor.org/>, 09 Şubat 2019.
- FRANKS, M. A.: “Revenge porn reform: A view from the front lines”, **Florida Law Review**, 69, 1251-1336.
- FREY, K. S., “Revenge is seductive, if not sweet: Why friends matter for prevention efforts”, **Journal of Applied Developmental Psychology**, 37, 25–35, PEARSON, C. R., COHEN, D.: 2015 (Çevrimiçi), doi:10.1016/j.appdev.2014.08.002
- GIDDENS, A.: **Sosyoloji** (H. Özel, Çev.), Ankara: Ayraç Yayınevi. 2000
- GOLDMAN, L. “Trending now: The use of social media websites in public shaming punishments”, **American Criminal Law Review**, 52, 415-451. M.: 2015
- GOLLWITZER, M., DENZLER, M.: 2009 “What makes revenge sweet: Seeing the offender suffer or delivering a message?”, **Journal of Experimental Social Psychology**, 45, 840-844, (Çevrimiçi) doi:10.1016/j.jesp.2009.03.001
- GOLLWITZER, M., MEDER, M., SCHMITT, M.: 2011 “What gives victims satisfaction when they seek revenge?”, **European Journal of Social Psychology**, 41, 364-374, (Çevrimiçi) doi:10.1002/ejsp.782
- GÜÇLÜ, İ., AKBAŞ, H.: 2016 **Suç Sosyolojisi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- GÜRİZ, A.: 2001 **Hukuk Başlangıcı** (8. bs.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- HABERLEŞME: T.Y. **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <http://tdk.gov.tr/>, 06 Aralık 2018.
- HABERTURK: 2012 “Facebook’ta tacizciyi teşhir etti, 26/04/2012, (Çevrimiçi) <https://www.haberturk.com/polemik/haber/737284-facebookta-tacizciyi-teshir-etti>, 07 Nisan 2019.
- HABERTURK: 2017 “"Tacizcimi arıyorum" demişti”, 20/12/2017, (Çevrimiçi) <https://www.haberturk.com/tv/burasi-turkiye/haber/1763271-universite-ogrencisini-taciz-eden-supheli-yakalandi>, 03 Haziran 2019.

- HABERTURK: 2018 “Eşinin uygunsuz anlarını sosyal medyadan canlı yayınlayan kocaya 9 yıl hapis istemi”, 18 Eylül 2018, (Çevrimiçi) <https://www.haberturk.com/erzurum-haberleri/63421720-esinin-uygunsuz-anlarini-sosyal-medyadan-canli-yayinlayan-kocaya-9-yil-hapis-istemi>, 03 Haziran 2019.
- HAFIZOĞULLAR I, Z., ÖZEN, M.: 2009 “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, 67(4), 9-22, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr>, 21 Ekim 2018.
- HAWTHORNE, N.: 2008 **Kızıl Damga** (2.bs.), İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- HEINRICH, B.: 2014 **Ceza Hukuku Genel Kısım I Cezalandırılabilirliğin Temel Esasları Tamamlanmış ve Teşebbüs Edilen Suçlarda Suçun Yapısı**, (H. Hakeri, Çev.), Y. Ünver (Ed.), Ankara: Adalet Yayınevi.
- HENRY, N., POWELL, A.: 2018 “Technology-facilitated sexual violence: A literature review of empirical research”, **Trauma, Violence, & Abuse**, 19(2) 195-208 (Çevrimiçi) doi:10.1177/1524838016650189
- HENRY, N., POWELL, A.: 2015 “Beyond the “sext”: Technology facilitated sexual violence and harassment against adult women”, **Australian and New Zealand Journal of Criminology**, 48(1), 104–118, (Çevrimiçi) doi:10.1177/0004865814524218
- HİNÇ: T.Y. **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <http://tdk.gov.tr/>, 24 Ocak 2019.
- HO, R., FORSTERLEE, L., FORSTERLEE, R., CROFTS, N.: 2002 “Justice versus vengeance: Motives underlying punitive judgements”, **Personality and Individual Differences**, 33, 365–377, (Çevrimiçi) www.elsevier.com/, 24 Ocak 2019.
- HÜRRİYET: 2012 “Telefon sapığından öyle bir intikam aldı ki...”, 15 Haziran 2012, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/telefon-sapigindan-oyle-bir-intikam-aldi-ki-20765049>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2014a “Yenikapı metrosunda insanlık ayıbı”, 25 Aralık 2014, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/yenikapi-metrosunda-insanlik-ayibi-27840222>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2014b “Sevgiliye videolu şiddet”, 02 Kasım 2014, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/sevgiliye-videolu-siddet-27500973>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2014c “‘Şaka’ dedi pişman oldu”, 03 Kasım 2014, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/saka-dedi-pisman-oldu-27506342>, 27 Haziran 2019.

- HÜRRİYET: 2014d “Kız arkadaşını darp görüntülerini paylaşan gence 28 yıl hapis istemi”, 02 Aralık 2014, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kiz-arkadasini-darp-goruntulerini-paylasan-gence-28-yil-hapis-istemi-27692145>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2014e “Sayın Yavş.k Yavş.koğlu”, 25 Kasım 2014, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/sayin-yavs-k-yavs-koglu-27646517>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2015a “Hatalı parka ‘sosyal’ ihbar”, 08/11/2015, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/hatali-parka-sosyal-ihbar-40011482>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2015b “Kayınpederini ağaca bağladı, fotoğrafını çekip sosyal medyada paylaştı”, 08 Ağustos 2015, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kayinpederi-agaca-bagladi-fotografini-cekip-sosyal-medyada-paylasti-29762967>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2016a “Metrobüste taciz iddiası: Yolcular feci şekilde dövdü”, 03 Haziran 2016, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/metrobuste-taciz-iddiasi-yolcular-feci-sekilde-dovdu-40112704>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2016b “İngiliz kız Türkiye'deki tacizciyi ifşa etti”, 04 Ekim 2016, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ingiliz-kiz-turkiyedeki-tacizciyi-ifsa-etti-40238918>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2016c “İngiliz kızı tacizle suçlanan polis böyle ifade verdi”, 05 Ekim 2016, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ingiliz-kizi-tacizle-suclanan-polis-boyle-ifade-verdi-40240240>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2017a “Yasaklı sitelere nasıl girilir? İşte basit yolu”, 09 Mart 2017, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/yasakli-sitelere-nasil-girilir-iste-basit-yolu-40389398>, 10 Aralık 2018.
- HÜRRİYET: 2017b “Noterin merdivenlerini çıkamayınca yol masrafı ödedi”, 02 Mart 2017, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/noterin-merdivenlerini-cikamayınca-yol-masrafi-odedi-40379593>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2017c “Otobüste tacizde bulunan kişiyi fotoğrafladı”, 27 Nisan 2017, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/otobuste-tacizde-bulunan-kisiyi-fotografladi-40439907>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2017d “Kocasına 'tanışalım' mesajı atan kadını ifşa etti”, 17 Ağustos 2017, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/ebru-sancidan-olay-paylasim-40552655>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2017e “Belediye Başkanı sosyal medyadan yayın yaptı, fabrikayı şikayet etti”, 14 Kasım 2017, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/belediye-baskani-sosyal-medyadan-yayin-yapti-fabrikayi-sikayet-etti-40644808>, 27 Haziran 2019.

- HÜRRİYET: 2017f “Eski nişanlıya Instagram tuzağı”, 26 Aralık 2017, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/eski-nisanliya-instagram-tuzagi-40690269>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2018a “‘Dolmuş magandası' yakalandı”, 06 Ekim 2018, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dolmus-magandasi-yakalandi-40978791>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2018b “İnsafsız gelin sokak ortasında böyle dövdü! Söyledikleri şoke etti”, 25 Eylül 2018, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/insafsiz-gelin-sokak-ortasinda-boyle-dovdu-soyledikleri-soke-etti-40967144>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2018c “Berk Oktay videosu yine hacker kurbanı oldu... Videosu sosyal medyayı salladı”, 29 Haziran 2018, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/berk-oktay-neden-tt-oldu-40881048>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2018d “Ünlü çifte ikinci hacker şoku”, 01 Nisan 2018, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/unlu-cifte-ikinci-hacker-soku-40791080>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2018e “Son dakika... Çıplak görüntü soruşturmasında yeni gelişme... İfade verdiler”, 28 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-ciplak-goruntu-sorusturmasinda-yeni-gelisme-ifade-verdiler-40911137>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2018f “Eskort kadın, müşterisiyle aşk yaşadı! Evli olduğunu öğrenince...”, 20 Nisan 2018, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/eskort-kadin-musterisiyle-ask-yasadi-evli-oldugunu-ogrenince-40811144>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2018g “Oyuncu Ceyda Tepeliler'den olay açıklamalar: Eve eskort çağırdı, beni dövdü”, 13 Haziran 2018, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/oyuncu-ceyda-tepelilerden-olay-aciklamalar-eve-eskort-cagirdi-beni-dovdu-40865120>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2018h “Zorbalık yapan taksiciler sergisi”, 01 Aralık 2018, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/zorbalik-yapan-taksiciler-sergisi-41036993>, 27 Haziran 2019.
- HÜRRİYET: 2019 “Uzlaşmazsa 6 yıl hapsi istenecek”, 17 Mart 2019, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/uzlasmazsa-6-yil-hapsi-istenecek-41151889>, 27 Haziran 2019.
- INDEPENDENT: 2019 “Italy criminalises revenge porn with prison sentences of up to six years”, 03/04/2019, (Çevrimiçi) <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/revenge-porn-italy-five-star-league-red-code-bill-a8853591.html>, 07 Nisan 2019.

- INEWS: 2019 “Revenge porn has been made a criminal offence in Italy, with prison sentences of up to six years”, 04/04/2019, (Çevrimiçi) <https://inews.co.uk/news/world/revenge-porn-italy-criminal-offence-prison-sentences-crime/>, 07 Nisan 2019.
- INGRAHAM, C., “New Media, New Panics”, **Critical Studies in Media Communication**, 33(5), 455-467. (Çevrimiçi) doi:10.1080/15295036.2016.1227863
- REEVES J.: 2016
- INSTAGRAM: (Çevrimiçi)
T.Y. [https://help.instagram.com/527320407282978/?helpref=hc_fnav&bc\[0\]=368390626577968&bc\[1\]=285881641526716](https://help.instagram.com/527320407282978/?helpref=hc_fnav&bc[0]=368390626577968&bc[1]=285881641526716), 10 Aralık 2018.
- İÇEL, K.: 2017 **Kitle İletişim Hukuku** (12. bs.), İstanbul: Beta.
- İÇEL, K., **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku**, İstanbul: Beta.
- DONAY, S.: 1987
- İÇLİ, G.: 2012 **Sosyolojiye Giriş** (6. bs.), Ankara: Anı Yayıncılık.
- İFŞA: t.y. **Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <http://tdk.gov.tr/>, 16 Kasım 2018.
- İHBARWEB: t.y. “Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali Konusunda Bireysel Başvuru Kılavuzu”, **Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Bireysel Başvuru Sayfası** içerisinde, (Çevrimiçi) <https://www.ihbarweb.org.tr/ohg/>, 10 Ocak 2019.
- İNTERNET ORTAMINDA YAPILAN: 2007 “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”, (2007, 4 Mayıs), **Resmî Gazete** (Sayı:26530), (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf>, 18 Kasım 2018.
- İNTERNET ORTAMINDA YAPILAN YAYINLARIN: 2007 “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, (2007, 30 Kasım), **Resmî Gazete** (Sayı: 26716), (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/11/20071130-6.htm>, 18 Kasım 2018.
- İNTİKAM: T.Y. **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <http://tdk.gov.tr/>, 24 Ocak 2019.
- İNTİKAM, (açıklama 2): T.Y. **Nişanyan Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <https://www.nisanyansozluk.com/>, 24 Ocak 2019.
- İŞLER, E.: 1997 **Türkçe’de Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

- KAHAN, D. M.: “What do alternative sanctions mean?”, **The University of Chicago Law Review**, 63(2), 591-653, (Çevrimiçi) doi:10.2307/1600237 1996
- KAMU GÖREVLİLERİ ETİK: 2004 “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, (2004, 8 Haziran), **Resmî Gazete** (Sayı: 25486), (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5176-20040525.pdf>, 20 Kasım 2018.
- KARAGÜLMEZ, A.: 2014 **Bilişim Suçları ve Soruşturma – Kovuşturma Evreleri** (5. bs.), Ankara: Seçkin Hukuk.
- KARASAR, 2016: **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler** (31. bs.), Ankara: Nobel.
- KAUFMAN, W. R. P.: 2013 **Honor and Revenge: A Theory of Punishment**, Springer.
- KAYA, M.: 2010 “Telekomünikasyon alanında kişilik haklarının korunması”, **Ankara Barosu Dergisi**, 68(4), 279-334, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/>, 02 Aralık 2018.
- KELLY, P.A.: 1999 “The ideology of shame: An analysis of first amendment and eighth amendment challenges to scarlet-letter probation conditions”, **North Carolina Law Review**, 77(2), 783-864, (Çevrimiçi) <https://scholarship.law.unc.edu/>, 01 Haziran 2019.
- KILINÇ, A.: 2013 **Osmanlı Ceza Hukukunda Yaptırım Türü Olarak Teşhir** (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (331249), 04 Kasım 2018.
- KILINÇ, D.: 2016 “5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’un 9/A Maddesi çerçevesinde özel hayatın korunması”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 20(2), 577-623. (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/>, 08 Aralık 2018.
- KIM, S. H., SMITH, S. R.: 1993 “Revenge and conflict escalation”, **Negotiation Journal**, s.37-43, (Çevrimiçi) <https://link.springer.com/>, 19 Ocak 2019.
- KISAS: T.Y. **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <http://tdk.gov.tr/>, 24 Ocak 2019.
- KISAS: T.Y. **Nişanyan Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <https://www.nisanyansozluk.com/>, 24 Ocak 2019.
- KIZMAZ, Z: 2005 “Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 29 (2), 149-174, (Çevrimiçi) <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/>, 06 Ocak 2019.

- KİŞİSEL VERİLERİN: 2016 “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu”, (2016, 24 Mart), **Resmî Gazete** (Sayı:29677), (Çevrimiçi) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6698.pdf>, 03 Aralık 2018.
- KLONICK, K.: 2016 “Re-shaming the debate: Social norms, shame, and regulation in an internet age”, **Maryland Law Review**, 75(4), 1029-1065, (Çevrimiçi) <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/>, 09 Haziran 2019.
- KOCA, M., ÜZÜLMEZ, İ.: 2018 **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler** (11. Bs.), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- KOCACIK, F.: 2019 “Şiddet olgusu üzerine”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2(1), 1-7, (Çevrimiçi) <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/>, 05 Nisan 2019.
- KOENIG, S.: 2000 **Sosyoloji Toplum Bilimine Giriş**, (1. bs.), S. Sucu, O. Aykaç (Çev.), İstanbul: Ütopya Yayınları.
- KONIG, A., GOLLWITZER, M., STEFFGEN, G.: 2010 “Cyberbullying as an act of revenge?”, **Australian Journal of Guidance & Counselling**, 20(2), 210-224, (Çevrimiçi) doi:10.1375/ajgc.20.2.210
- KORKMAZ, A.: 2014 “İnsan hakları bağlamında özel hayatın gizliliği ve korunması” [Özel Sayı I], **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 16, 99-103, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/>, 02 Aralık 2018.
- KORKMAZ, A., KOCADAŞ, B.: 2006 **Toplumsal Sapma**, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- KÖPRÜ, B.: 2007 **Türk Kamu Yönetiminde Etik Değerlerden Sapma Ve Yönetsel Yozlaşma** (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (191085), 03 Nisan 2019.
- KRAMER, I. R.: 1990 “The birth of privacy law: A century since Warren and Brandeis”, **Catholic University Law Review**, 39, 703-724.
- KRUMSIEK, A.: 2017 **Cyber Mobs: Destructive Online Communities**, New York: Greenhaven Publishing.
- LEADER, T., MULLEN, B., ABRAMS, D.: 2007 “Without mercy: The immediate impact of group size on lynch mob atrocity”, **Personality And Social Psychology Bulletin**, 33(10), s.1340-1352, (Çevrimiçi) doi:10.1177/0146167207303951

- LEVENDOWSKI, A.: 2014 "Using copyright to combat revenge porn", **N.Y.U. Journal Of Intell. Prop. & Ent. Law**, 3, 422-446, (Çevrimiçi) <https://jipel.law.nyu.edu/>, 09 Şubat 2019.
- LI, Q.: 2007 "New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools", **Computers in Human Behavior**, 23, 1777-1791, (Çevrimiçi) doi:10.1016/j.chb.2005.10.005
- MASSARO, T. M.: 1991 "Shame, culture, and american criminal law", **Michigan Law Review**, 89(7), 1880-1944, (Çevrimiçi) doi:10.2307/1289392
- McCULLOUGH, E. M., BELLAH, C. G., KILPATRICK, S. D., JOHNSON, J. L.: 2001 "Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being, and the big five", **Society for Personality and Social Psychology**, 27(5), 601-610, (Çevrimiçi) doi:10.1177/0146167201275008
- McCULLOUGH, M. E.: 2008 **Beyond Revenge: The Evolution Of The Forgiveness Instinct**, San Francisco: Jossey Bass.
- McGLYNN, C., RACKLEY, E.: 2016 "Not 'revenge porn', but abuse: let's call it image-based sexual abuse" (Brief No.41), (Çevrimiçi) <https://inherentlyhuman.wordpress.com/2016/02/15/not-revenge-porn-but-abuse-lets-call-it-image-based-sexual-abuse/>, 02 Haziran 2019.
- McGLYNN, C., RACKLEY, E.: 2017 "Image-based sexual abuse", **Oxford Journal of Legal Studies**, 37(3), 534-561, (Çevrimiçi) doi:10.1093/ojls/gqw033
- MEMİŞ, T.: 2009 "Erişimin engellenmesi, hukuki sorunlar ve çözüm önerileri", **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 13(3-4), 161-176, (Çevrimiçi) <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/>, 09 Aralık 2018.
- MICHEL, J.: 2011 "Popular justice, class conflict, and the lynching spirit in France", M. Berg, S. Wendt (Ed.), **Globalizing Lynching History Vigilantism and Extralegal Punishment from an International Perspective** (s. 137-152) içinde, New York: Palgrave Macmillan.
- MİLLİYET: 2014 "Kedi öldüren üniversiteli: Zararı karşılamak isterim", 16 Temmuz 2014, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/kedi-olduren-universiteli-zarari-karsilamak-isterim-1912691>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2015 "Kedi katiline vicdanen 3 yıl", 07 Mayıs 2015, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/kedi-katiline-vicdanen-3-yil-2055199>, 28 Haziran 2019.

- MİLLİYET: 2016 “Twitter'da iğrenç tuzak!”, 23 Ocak 2016, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/twitterda-igrenc-tuzak-2183328>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017a “Son dakika... Ünlü oyuncunun kızına çıplak fotoğraf şantajı!”, 13 Kasım 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-unlu-oyuncunun-kizina-ciplak-fotograf-santaji-2553980>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017b “Profesör anne, otistik 2 oğlunu döven öğretmenleri hapis ve tazminata mahkum ettirdi”, 08 Haziran 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/profesör-anne-otistik-2-oglunu-doven-ogretmenleri-hapis-ve-tazminata-mahkum-ettirdi-2464948>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017c “‘Dayakçı üniversiteli kızlar’ o geceyi anlattı!”, 16 Şubat 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/dayakci-universiteli-kizlar-o-geceyi-anlatti-2397040>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017d “Sosyal medyada randevulaşp kavga eden kızlar mahkemede suçlarını itiraf etti”, 12 Ekim 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/sosyal-medyada-randevulasip-kavga-eden-kizlar-mahkemede-suclarini-itiraf-etti-2535863>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017e “Son dakika: Üniversiteli dayakçı kızlara büyük şok!”, 30 Kasım 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-universiteli-dayakci-kizlara-buyuk-sok-2564176>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017f “Son dakika: Üniversiteli dayakçı kızlar olayında yeni bir gelişme daha”, 02 Aralık 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-universiteli-dayakci-kizlar-olayinda-yeni-bir-gelisme-daha-2564993>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017g “Cem Yılmaz usulü ceza”, 19 Mayıs 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/cem-yilmaz-usulu-ceza-2453291>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017h “Kerem Gönülüm'e 150 bin TL'lik sitem!”, 19 Haziran 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/kerem-gonlume-150-bin-tllik-sitem-2470817>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017ı “Şok taciz! Otel sahibi anahtar deliğinden izledi...”, 02 Temmuz 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/sok-taciz-otel-sahibi-anahtar-deliginden-izledi-2477852>, 28 Haziran 2019.

- MİLLİYET: 2017j “Didem Soydan'ın huzur operasyonu!”, 21 Temmuz 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/didem-soydanin-huzur-operasyonu-2488522>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017k “Helin Avşar tacizcisini ifşa etti!”, 13 Kasım 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/helin-avsar-tacizcisini-ifsa-etti-2554001>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2017l “Tamirciye verdiği cep telefonu kabusu oldu!”, 28 Aralık 2017, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/tamirciye-verdigi-cep-telefonu-kabusu-oldu-2581134>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018a “Videosunu çeken adamı ifşa eden kadın konuştu”, 14 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/milliyet-tv/videosunu-ceken-adami-ifsa-eden-kadin-konustu-4707786>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018b “Fotoğraflı şantaj davasında tahliye!”, 18 Ocak 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/fotografli-santaj-davasinda-tahliye-2593196>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018c “İki yıl önce tanıştığı şahsın tacizinden kurtulamadı”, 28 Şubat 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/gundem/iki-yil-once-tanistigi-sahsin-tacizinden-kurtulamadi-2618215>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018d “Berk Oktay'ın eşi Merve Şarapçıoğlu: Kocam beni dövdü, yardım edin!”, 21 Mart 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/berk-oktayin-esi-merve-sarapcioglu-kocam-beni-dovdu-yardim-edin-2631662>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018e “Merve Sarapçıoğlu: "Maalesef talihsiz bir olay yaşadık", 22 Mart 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/merve-sarapcioglu-maalesef-talihsiz-bir-olay-yasadik-2632264>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018f “Berk Oktay'ın müstehcen fotoğraflarını sızdıran kişinin kimliği şoke etti!”, 28 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/berk-oktay-in-mustehcen-fotograflarini-sizdiran-kisinin-kimligi-soke-etti-2714143>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018g “"Eşim Berk Oktay'ın sadakatsizliğine, şiddet uygulamasına rağmen..."", 29 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/esim-berk-oktay-in-sadakatsizligine-siddet-uygulamasina-ragmen-2715148>, 28 Haziran 2019.

- MİLLİYET: 2018h “Ebru Şancı, eşine 'evli olmasan' diyen kadını ifşa etti”, 25 Mayıs 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/ebru-sanci-esine-evli-olmasan-diyen-kadini-ifsa-etti-2676292>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018ı “Seren Serengil o kişileri ifşa etti: Bu zulme dayanamıyorum!”, 06 Aralık 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/seren-serengil-o-kisileri-ifsa-etti-bu-zulme-dayanamıyorum-2790547>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2018j “Merve Sevi çıldırdı: Ne sanıyorsunuz kadınları siz?”, 08 Aralık 2018, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/galeri/merve-sevi-cildirdi-ne-saniyorsunuz-kadinlari-siz-485921>, 28 Haziran 2019.
- MİLLİYET: 2019 “"Ben de uzlaşmak istemiyorum"”, 01 Mayıs 2019, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr/cadde/ben-de-uzlasmak-istemiyorum-2866894>, 28 Haziran 2019.
- NETSAFE: T.Y. “IBSA Report 2019”, (Çevrimiçi) https://www.netsafe.org.nz/wp-content/uploads/2019/01/IBSA-report-2019_Final.pdf, 07 Nisan 2019.
- NİRÜN, N., “Türk sosyo-kültür yapısı içindeki normlar ve fonksiyonları”, ÖZÖNDER, C., **Erdem**, 4/2(11), 339-353. 1988
- NOZICK, R.: 1981 **Philosophical Explanations**, Cambridge, Massachusetts: Harward University Press.
- ONG, R.: 2012 “Online vigilante justice Chinese Style and privacy in China”, **Information & Communications Technology Law**, 21(2), 1-19, (Çevrimiçi) doi:10.1080/13600834.2012.678653
- OSGOOD, J. “Is revenge about retributive justice, deterring harm, or both?”, **Social And Personality Psychology Compass**, 11(1), 1-15, (Çevrimiçi) doi:10.1111/spc3.12296
- ÖÇ: T.Y. **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <http://tdk.gov.tr/>, 24 Ocak 2019.
- ÖÇ, **Nişanyan Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <https://www.nisanyansozluk.com/>, 24 Ocak 2019. (açıklama 2): T.Y.
- ÖZEL, S.: 2004 **Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ÖZEL HAYAT: **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük** içinde, (Çevrimiçi) <http://tdk.gov.tr/>, 02 Aralık 2018. T.Y.

- ÖZGENÇ, İ.: 2018 **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler** (14. bs.), Ankara: Seçkin Hukuk.
- PATCHIN, J. W., “Bullies Move Beyond The Schoolyard: A Preliminary Look At HINDUJA, S.: Cyberbullying”, **Youth Violence and Juvenile Justice**, 4(2), 148-169, 2006 (Çevrimiçi) doi:10.1177/1541204006286288
- PETERSON, J., “Cyber violence:What do we know and where do we go from here? ”, DENSLEY, J.: **Aggression and Violent Behavior**, 34, 193-200, (Çevrimiçi) 2017 doi:10.1016/j.avb.2017.01.012
- PFEIFER, M. J.: **Rough Justice: Lynching and American Society 1874-1947**, 2004 Urbana: University of Illinois Press.
- PROST, A. (Ed.): Özel hayatın sınırları ve alanları, (Ş. Aktaş Çev.), P. Aries, G. Duby (Ed.), **Özel Hayatın Tarihi 5 Birinci Dünya Savaşı’ndan Günümüze** (s.119-159) içinde, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (orijinal çalışma 1987 yılında yayımlanmıştır).
- REVENGE PORN: **Merriam-Webster online dictionary** içinde, (Çevrimiçi) T.Y. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/revenge%20porn>
- SAMİ, Ş., **Kâmûs-ı Türkî Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat**, GÜNDOĞDU, R., İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- ADIGÜZEL, N., ÖNAL, E. F. (Yay. haz.): 2012
- SABAH: 2013 “Borçluları YouTube'da teşhir etti”, 02/02/2013, (Çevrimiçi) <https://www.sabah.com.tr/teknokulis/haberler/2013/02/02/borclulari-youtubeda-teshir-etti>, 05 Haziran 2019.
- SATICI, S. A.: **Üniversite Öğrencilerinin Affetme, İntikam, Sosyal Bağlılık Ve Öznel İyi Oluşları: Farklı Yapısal Modellerin Denenmesi Üzerine Bir Araştırma** (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi Veri Tabanından Erişildi (432440). 06 Ocak 2019.
- SCHUMANN, K., “The benefits, costs, and paradox of revenge”, **Social and Personality Psychology Compass**, 4(12), 1193-1205, (Çevrimiçi) ROSS, M.: 2010 doi:10.1111/j.1751-9004.2010.00322.x
- SKEEL, D. A.: “Shaming in corporate law”, **University of Pennsylvania Law Review**, 149 (6), 1811-1868, (Çevrimiçi) 10.2307/3312899 2001
- SLONJE, R., “Cyberbullying: Another main type of bullying?”, **Scandinavian Journal of Psychology**, 49, 147–154, (Çevrimiçi) doi:10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x 2008

- SMITH, P. K., “Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils”,
MADHAVI, J., **Journal of Child Psychology and Psychiatry**. 49 (4), 376-385,
CARVALHO, M., (Çevrimiçi) doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x
FISHER, S.,
RUSSEL, S.,
TIPPET, N.: 2008
- SOYASLAN, D.: **Ceza Hukuku Genel Hükümler** (7. bs.), Ankara: Yetkin Yayınları.
2016
- SPUTNİK: 2017 “Kız tavlıyoruz' diye video yayımlayan Suriyeliyi dövüp görüntüsünü
paylaştılar”, 22/06/2017, (Çevrimiçi)
<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201706221028997358-kiz-tavliyoruz-video-suriyeli-dayak/>, 17 Haziran 2019.
- STILLWELL, A. “We’re all victims here: Toward a psychology of revenge”. **Basic And
Applied Social Psychology**, 30(3), 253-263, (Çevrimiçi)
BAUMEISTER, R. doi:10.1080/01973530802375094
F., DEL PRIORE,
R. E.: 2008
- ŞERİF, M.: 1985 **Sosyal Kuralların Psikolojisi** (İ. Sandıkçıoğlu, Çev.), İstanbul: Alan
Yayıncılık.
- TBK: 2011 “Türk Borçlar Kanunu”, (2011, 04 Şubat), **Resmî Gazete** (27836),
(Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf>,
11 Mart 2019.
- TCK: 2004 “Türk Ceza Kanunu”, (2004, 12 Ekim), **Resmî Gazete** (Sayı:25611),
(Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>,
18 Kasım 2018.
- TEŞHİR: T.Y. **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük** içinde, (Çevrimiçi)
<http://tdk.gov.tr/>, 16 Kasım 2018.
- TEZCAN, D., **Teorik ve Pratik Özel Ceza Hukuku** (Güncellenmiş 16. bs.), Ankara:
ERDEM, M. R., Seçkin Yayıncılık.
ÖNOK, R. M.:
2018
- TEZCAN, M.:1981 **Kan Davaları Sosyal Antropolojik Yaklaşım** (2. bs.), Ankara:
Ankara Üniv. Yay.
- TEZCAN, M.: **Sosyolojiye Giriş** (Genişletilmiş 7. bs.), Ankara: Anı Yayıncılık.
2012
- THE GUARDIAN: “Many revenge porn victims consider suicide – why aren’t schools
2018 doing more to stop it?”, 07/05/2018, (Çevrimiçi)

- <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2018/may/07/many-revenge-porn-victims-consider-suicide-why-arent-schools-doing-more-to-stop-it>, 17 Haziran 2019.
- TMK: 2001 “Türk Medeni Kanunu”, (2001, 08 Aralık), **Resmî Gazete** (24607), (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>, 11 Mart 2019.
- TOPÇU, Ç., “Cyber bullying@ schools: What do Turkish adolescents think?”, YILDIRIM, A., ve **International Journal for the Advancement of Counselling**, 35, ERDUR-BAKER, 139–151, (Çevrimiçi) doi:10.1007/s10447-012-9173-5 Ö.: 2013
- TRIPP, T. M., “Poetic justice or petty jealousy? The aesthetics of revenge”, BIES, R. J., **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 89, 966-984, (Çevrimiçi) doi:10.1016/S0749-5978(02)00038-9 AQUINO, K.: 2002
- TRIPP, T. M., “A vigilante model of justice: Revenge, reconciliation, forgiveness, BIES, R. J., and avoidance”, **Social Justice Research**, 20(1), 10-34, (Çevrimiçi) AQUINO, K.: 2007 doi:10.1007/s11211-007-0030-3
- TURAN, M., “Türkiye’de Bilişim Suçlarının Tanımlanması ve Yaşanan İhlallere KÜLCÜ, Ö.: 2014 Yönelik İçerik Analizi”, **Türk Kütüphaneciliği**, 28(1), 18-46, (Çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr>, 23 Mart 2019.
- TÜMAY, M.: 2015 “Denetim ve özgürlük ikileminde internet erişimi” (Sayı.133), (Çevrimiçi) <https://www.setav.org>, 09 Aralık 2018.
- TÜRKMEN, M.: “Cezaya alternatif bakışlar ve yeni bir disiplin olarak ceza sosyolojisinin imkânı”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10(52), 703-720, (Çevrimiçi) doi:10.17719/jisr.2017.1929 2017
- TWITTER: T.Y. (Çevrimiçi) <https://help.twitter.com/tr/rules-and-policies/intimate-media>, 10 Aralık 2018.
- UNIACKE, S.:2000 “Why is revenge wrong?”, **The Journal of Value Inquiry**, 34, 61-69, (Çevrimiçi) <https://link.springer.com/>, 19 Ocak 2019.
- VAWLEARNING NETWORK: 2013 **Technology-Related Violence Against Women** (Issue Brief No. 4), (Çevrimiçi) http://www.vawlearningnetwork.ca/our-work/issuebased_newsletters/issue-4/Issue_4_LN_Newsletter_2013_Online.pdf, 24 Ocak 2019.
- WALDREP, C.: “War of words: The controversy over the definition of lynching”, 2000 1899-1940, **The Journal of Southern History**, 66(1), 75-100. (Çevrimiçi) 10.2307/2587438

- WALKER, K., SLEATH, E.: 2017 “A systematic review of the current knowledge regarding revenge pornography and non-consensual sharing of sexually explicit media”, **Aggression and Violent Behavior**, 36, 9-24, (Çevrimiçi) doi:10.1016/j.avb.2017.06.010
- WARREN, S. D., BRANDEIS, L. D.: 1890 “The right to privacy”, **Harward Law Rewiev**, 4(5), 193-220.
- WE ARE SOCIAL, HOOTSUITE: 2018 **Digital In 2018 In Western Asia (Part 1: North-West)**, (Çevrimiçi) <https://www.slideshare.net/wearesocial/digital-in-2018-in-western-asia-part-1-northwest-86865983>
- WHO: T.Y. “Definition and typology of violence”, (Çevrimiçi) <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>, 07 Haziran 2019.
- WITVLIET, C.V.O.: 2001 “Forgiveness and health: Review and reflections on a matter of faith, feelings, and physiology”, **Journal of Psychology and Theology**, 29(3), 212-224, (Çevrimiçi) doi:10.1177/009164710102900303
- YENİ MEDYA WORDPRESS: T.Y. (Çevrimiçi) <https://yenimedya.wordpress.com/>, 06 Ocak 2019.
- YILDIRIM, G.: 2016 **Özel Hayata Ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar** (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi Veri Tabanından Erişildi (499566), 02 Aralık 2018.
- YOSHIMURA, S.: 2007 “Goals and emotional outcomes of revenge activities in interpersonal relationships”, **Journal of Social and Personal Relationships**, 24(1), 87-98, (Çevrimiçi) doi:10.1177/0265407507072592
- YORKSHIRE: (Çevrimiçi) <https://www.yorkshirepost.co.uk/>
- YURTSEVER, M.: 2015 **Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu** (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi Veri Tabanından Erişildi (408586), 02 Aralık 2018.
- ZAIBERT, L.: 2006 “Punishment and revenge”, **Law and Philosophy**, 25, 81-118, (Çevrimiçi) doi:10.1007/s10982-004-6727-7